

Az emlékezés kapui

Múltunk bejáratát mesés történetek őrzik. Ezek az elbeszélések istenek, félistenek és olyan emberi lények tetteit örökítik meg, akiket – Nietzschével szólva – emberfölötti embernek nevezhetünk. Görög nevük: *hērōsz*, amely ugyanúgy jelenthet hőst, mint félistent. A hősök olyan médiumok, akik a szűkre mért emberi létezésnek távlatot, kitekintést adnak, kapcsolatot tartva a felsőbb világgal. Az ókori görög felfogás szerint a legnagyobb költők olyan szellemi hősök, akik – mivel közvetlenül a Múzsáktól tanulták mesterségüket – az emberek legfőbb tanítói. (Platón majd egészen más véleményen lesz a költők megítélését illetően.)

A görög mítoszok sokféleképp lehetnek tárgyai tudás- és alkotásvágyunknak. Az összehasonlító mítoszkutatók az ázsiai és egyiptomi kapcsolatokat keresik, a mítoszvariánsok elemzői a görög földön elterjedt változatok sokféleségében fürödnek, de a mítoszok irodalmi vagy képzőművészeti megjelenítésének tudásai se tehetnének egy lépést sem a görög szellemi múlt beható ismerete nélkül. És ne feledkezzünk meg a költőkről, írókról és képzőművészekről, akik ma is szívesen gondolkodnak parafrázisokban.

A „tudományos” mítoszkutatásnak, durván leegyszerűsítve, két fő útja van. Ezeket – ahogy a jeles filozófiatörténész, Mourelatos *The route of Parmedines* című monográfiájában teszi – szeduktív, illetve reduktív útnak nevezhetnénk. Szeduktív úton az intuitív lelkek járnak: ők megpróbálnak görög módon gondolkodni, érezni, és legfőbb feladatuknak azt tartják, hogy a görög módon értett létet megértsék, hiszen szerintük ez a kulcsa a görög módon értett létezők, azaz a görög világ megértésének. A reduktív út gondolkodói ezzel szemben analitikusok, akik úgy vélik: a 'lét' kifejezés semmitmondó; a létből kiindulni, a görög létre ráérezni nem más, mint ködevés. Szerintük csakis a létezőkkel érdemes foglalkozni.

Hogy melyik út a helyes? Meggyőződésem, hogy önmagában egyik sem. Az analízis józansága szükséges ahhoz, hogy elérjük azt a fogalmi tisztaságot, amely az organikus beleérzéshez, a „hiteles szellemlátáshoz” kell. Ha analitikus vizsgálódások nélkül adjuk át magunkat a szintézisnek, akkor, ahogy G. S. Kirk mondja, csak „az amatőrök patetikus és nagyhangú esszéit” gyarapítjuk. De ha nem érezzük meg, hogy az analízist, a mikrofilológiai elemzést mikor kell odahagyni a szintézisért, a költői intuícióért, akkor száraz szobatudósok maradunk.

A KÖD LELKE

A mítosz ködös erdő. Megnyílik itt és most, nekem, de nem áll elő mint összefüggő léthorizont. Ahogy haladok benne, nyílik előttem és csukódik mögöttem. Objektumként megragadhatatlan. Inkább ő ragad meg engem.

De talán túl „misztikus” vizekre eveztünk. A már említett Kirk megróttá Cassirert, amiért az a mítoszt szinte vallásos áhitattal láttatja. „Bármennyire csodáljuk is Cassirer látomásának szenvedélyességét és magabiztosságát, kifejezőmódjának költői erejét, gondolatai merő föltevésnek és teljességgel bizonyíthatlanok. (...) Szólítsunk föl valakit, hogy képzelje el 'az életnek azt a dinamikus formáját', amelyből a világ azáltal jön létre, hogy a lélek benseje fölkaravodik valami erős érzelemtől (...), majd olyan elragadtatottá válik, hogy 'képzelőereje szembeszegezi az impresszió behatásával az expresszió aktív erejét...”

Igen, egy igazi angolszász analitikusnak takarodót kell fújnia, ha „látomásos” hangokat hall. Pedig ha Cassirert olvassuk, érezzük, hogy időnként nagyon közel kerül ahhoz a heideggeri imperatívuszhoz, hogy görög módon gondolja el az életet.

Akárhogy is van, tény, hogy a mítosz levegőjét ma ködnek érezzük – még ha esetenként otthonos ködnek is. Az újkor óta a mítikus világmegértés a múlté. A világot szétdarabolták az egymástól mind jobban elidegenedő természettudományok, és mire föltámadt az emberi világ szellemi újraegyesítésének vágya, már majdnem késő volt. De a szellemtudományok végül kiszabadultak a természettudományos nyomás alól, és kiderült, hogy a mítoszok nemcsak a hajdani emberek emléktérképjei voltak, hogy a kezdetekről kialakult kép az újabb és újabb nemzedékekben ne homályosuljon el. A mítoszokkal való foglalatosság nekünk, ma élőknek is esélyt adhat arra, hogy a kettészakított egység helyreálljon, hogy az eredetre visszaemlékezzünk, s az eredetre való (külső) visszaemlékezés a lélekben összekapcsolódjon azzal a (belső) emlékezéssel, amit önmegismerésnek nevezünk. Így nyerhet értelmet számunkra a híres parmenidészi mondás: lét és gondolkodás azonos. Mert tudni valamit, ez annyit jelent: a tudottat kiszakítjuk a korábbi, homályos egységből. Az így megnyíló szakadékot kell azután a tudásnak betöltenie úgy, hogy a gondolat a kettévált egységbe visszatérjen. A parmenidészi tétel a szellemi újraegyesítés programja.

Csakhogy azok a létezők, amelyek a *geneszisz* és a *phthora*, a keletkezés és pusztulás hatalma alatt állnak, mind az Éj szülöttei. Mind az egységes sötétből szakadtak ki, de az ott munkál bennük, visszavárja őket. Hésziodosz *Theogoniájában* ez áll:

*Ott a sötét földnek meg a földmély Tartarosának,
terméketlen tengernek meg a csillagos égnek,
sorban mindennek forrása van és a határa,
szörnyű dohszagban, mit az istenek is megutáltak,
mély gödör, oly mély, hogy nyílásától fenekéig
az sem jut, ki egész esztendőt szánna az útra,
örvénylő viharok csapkodnak erre meg arra,*

*még a haláltalan istenek is borzadnak e szörnyű
látványtól. A sötét Éj borzalmas palotája
áll ott, kék felhők közt elrejtözve egészen.*

A mítoszokban a tudás lélekvezetője az emlékezés. A mítoszfeljtés pedig nem más, mint ennek az átvitelnek, a szétválasztott újraegyesítésének végső kudarca. Ez az, ami a görögök számára megengedhetetlen, ami ellen a görög szellem életfogytig tartó harcot hirdet. Még a nagy mítoszkritikus, Platón is azt mondja, a mítosz megmenthet bennünket, segíthet lelkünk tisztaságának megőrzésében a túlvilágon is, ha a róla való tudást megőrizzük.

Platón filozófiája – titkolt mitikus vonzalmait nem tekintve is – az emlékezés jegyében áll. A valódi létezők messze túl vannak a *geneszisz* világán, ám a keletkező és elmúló létezők részesednek bennük. A halandó ember mégis képes a megismerésre, hiszen képes a noésziszre, az előfeltevés-mentes gondolkodásra, azaz arra a tudati működésre, amelynek során visszaemlékezhet az ideákra, az örök és egyetlen létezőkre. E tudásmódhoz tartozik az az ismerettípus, amelyről a platóni dialektika a nevét kapta, s amelynek *dialektiké episztemé* a neve.

Ha a lélek az érzékelésre támaszkodik, akkor csak a világ, a dolgok sokféleségét ismerheti meg, mondja Platón. A lélek útja ekkor nem a tudás, hanem az odüsszeuszi bolyongás (*plané*). Ha azonban a lélek – a delphoi jósa parancsa szerint – felismeri saját természetét, és erre hagyatkozva mozdulatlan, változatlan, örök tárgyakat vizsgál, kijuthat a zavarodottságból, és bizonyosságra lelhet. A léleknek ezt az állapotát nevezi Platón *phronészisznak*, megfontolt gondolkodásnak, belátó bölcsességnek. Az érzékelés a testhez tartozik, a belátás a lélekhez. A léleknek túl kell jutnia a testen, át kell látnia a sokféleségen, és vissza kell jutnia Ithakába: az örök létezők szemléletéhez. Vissza kell emlékeznie az ideára, mely a benne részesedő érzékvilágot jelenlét (*paruszia, koinónia*) formájában úgy táplálja, ahogyan a mindennapi életet a hagyomány, a múlt kútja, a mitológia.

MI A MÍTOSZ?

Kirk *A mítosz* című könyvében leszámol három dogmával. Ezek a következők:

1. A mítosz az istenekről szól.
2. A mítosz vallásos hiedelmekhez, érzésekhez, tettekhez kapcsolódik.
3. A mítosz rítushoz kapcsolódik.

A három dogma összefügg. De ha a mítoszokat leválasztjuk az istenekről, a valásról és a rítusokról, mi marad?

Éppen elég. Megmarad alapvonásuk: ezek az emberlét alapjait megvilágító, csodálatos és borzalmas történetek az embert olyan képekkel szembesítették, amelyek alkalmat adtak az önreflexióra, ezen belül pedig – és ettől nem különválasztva – a létezés igazságaira vonatkozó reflexióra. Az ősképeket megjelenítő mítoszok rejtélyekbe csomagolt létmagyarázatok.

Kirk amellett érvel, hogy nem létezik egyetlen típus, amely alá a mítoszok besorolhatók volnának, és hogy a mítosz funkciójáról egységes elméletet alkotni időfecsérlés. Ám néhány olyan általános szempontot kijelöl, amelyek segíthetnek a mitikus képzelőerő eredendő módjának felderítésében. Ilyen például a természet-város ellentétpárjának kimunkálása, vagyis „az emberi intézmények korlátozott voltak hang-súlyozása és viszonyba állítása a természeti környezettel egységével”.

A Kirk által felállított tipológia a mítosz szerepének három döntő aspektusát emeli ki. Ezek a következők: narratív-szórakoztató, gyakorlati-szabályisméltó-rituális, spekulatív-magyarozó. Kirk szembeszáll mindazon nézetekkel, amelyek e tág funkcionális mezőt zsugorítani, a különböző tájak mítoszait tipológiailag összerosni igyekeznek. „A mítosz nem intellektuális természetű; tautégorikus, nem allegorikus: a 'képmás' nem reprezentálja a 'dolgot', hanem ő maga a dolog. A mítosz az érzelmek és az akarat szférájába tartozik.” Az újkorban egyre inkább tért hódító felfogás a megismerő észtt éppen az érzelmekről és az akaratról óhajta leválasztani, hogy eljusson a dolgok végső lényegének ismeretéhez, ahhoz a lényeghez, amely Isten arca. A felvilágosodás pedig a dolgokban már nem is a megismerés rendjével egybevágó isteni rendet keresi, hanem a világnak az ész működése által felszínre hozható immanens egységét.

Az ész túlhatalmával szembeszálló felvilágosodás-kritika Rousseau nyomán megpróbálja újra felvenni a kapcsolatot a természettel épp úgy, mint az emberi természettel: a lélek mélyével, ahol az álmok, mesék, mondák és mítoszok élnek.

Ez a lázadás azonban nem vezetheti át az embert az ókori mítoszok földjére, mert individuális jellegű. Rousseau életének utolsó, megrendítő műve, *A magányos sétáló álmodozásai* már címében jelzi, hogy az emberi létezés egységének (test-lélek-szellem) helyreállítása a cél: visszatérni a természethez minden szinten. A filozófust a fizikai természetbe vezették *sétái*, lelki természetéhez vitte közel a *magány*, szellemi természetéhez *álmodozásai*. „Soha nem elmélkedem, soha nem álmodozom oly gyönyörűségesen, mint amikor megfeledkezem önmagamról. Kimondhatatlan révületet, elragadtatást érzek, ha ilyenkor úgyszólván beleolvadok a létezők rendszerébe és azonosulok az egész természettel.” Ez az összeolvadás azonban nem kollektív-mitikus tájakon történik meg. Rousseau áhítata a képzett botanikusé. Kitűnően ismeri a rendszertant; azért járja a természetet, hogy a környék flóráját minél pontosabban leírja. „Elhatároztam, hogy megcsinálom a *Flora Petrusinsularis*-t, és egyet sem hagyva ki, leírom a sziget összes növényét, de olyan részletességgel, hogy életem végéig ne is jusson időm másra.” Magányosan sétálva álmodozni, miközben botanikai pontossággal leírjuk egy sziget összes növényét: ez is elhozhatja a ragyogó szilárdság pillanatát, ez is

elénk állíthat olyan képeket, amelyek létünk alapjaival szembesítenek bennünket, de itt már nincs helyük nimfáknak és kentauroknak.

A BELÁTHATATLAN MÉLYSÉG

A nimfák és kentaurok mégis újra utat találtak a lélekhez. A pszichológia is felismerte e történetek lelki mélységeit. Hogy ez a mélység mennyire beláthatatlan, azt hadd illusztráljam most saját példámon! Miután Gluck *Orpheusz és Eurüdiké* című operája megnyitotta előttem a lélekutat, három alkalommal indultam el a dalnok után a föld alá, hogy megértssem, mi történik vele(m). Az Orpheusz-mítosz három rétegét fejtettem föl három menetben, és még most is úgy érzem, hogy a Hádésznek közelében sem vagyok. E három esszé kivonatát adom most, hogy végül megpihenhessünk.

*„...Mennek az ösvényen csöndben, mely a földre vezet fel,
árnyborított, meredek-lejtős, tele sűrű homállyal;
s már közelébe is érnek a felső föld peremének:
itt, félvén, hogy elillan a hitvese, látni mohóan
Orpheus megfordul, mire ő tűnik tova tüstént.
Nyújtja kezét: ölelést keresőn, megölelni akarja,
s, jaj, csak a szertefutó levegőbe ölelhet a karja!...”*
(Ovidius – Devecseri Gábor)

Viccek, nagy beszélgetések, könnyeden mesélt sztorik, örökké égő és romlott tanácsok, figyelmeztetések, fogadkozások, mélyre tekintő verssorok között élünk. Beszédben élünk és halunk. Születésünk után első komoly tettünk első szavunk, halálos ágyunkon utolsó komoly tettünk utolsó szavunk. Szótól szőig élünk, a beszéd ápol és eltakar. A nyelv sors, ami mellesleg nyelvfilozófiák, vitatkozó nyelvészeti paradigmák, a nyelvben őstörténeti bizonyítékok után kutató amatőrök, időnként összeülő és jobb-rosszabb döntéseket hozó nyelvújítási bizottságok munkadarabja. Vak meseterei tépik, cibálják.

Bármi is legyen a nyelv, az biztos, hogy egész életünk szavakba mártott. A lét szól belőlünk. E megszólalás drámai szépségét kiemeli a háttér: az állatok néma szenvedése és öröme; egy tavaszba öltözött mező hatalmas, derűs ott-állása; a természet jelen-tésteli, mégis tompa neszezése.

Rilke így kezdi egy versét: „Mert nézd...”. És ez nem véletlen, hiszen aki versbe fog, az egy már eleve zajló beszélgetésbe kapcsolódik, a lét hangzó folyamába merül. A versírás előfeltétele, hogy a költő eljusson önmaga olyan mélységeibe, ahonnan ugyanazok a szavak fénylőbben, kiterjedtebben és mégis pontosabban törnek föl. Ez elképzelhetetlen volna valamiféle „eredendő megszólalásban”.

Az írás, a nyelv esszenciája valami folyamatosság. Életünk első szavát másoktól tanuljuk, már meglévő beszélgetésbe kapcsolódunk általa. Ahogy utolsó szavainkat is mások emlékezik, mondják tovább.

Orpheusz mítosza az ősidőkben gyökerezik. Ekkor az ember a *logosz*, a lét hangzó folyamának szólításában élt, és a beszédet mint a világot átfogó összeszedettséget élhette át. A mindenség titka nem elleplezett kép volt, hanem mindent átzengező hang. Orpheusz ismeri ezt a titkos hangot; ő az, akinek lantszava lecsillapítja a háborgó tengert, megszelídíti a vadakat, hegyeket mozgat. Dala maga a *logosz*, a mindent átölelő lét. És mert ennek az ölelésnek függőlegessége is van, Orpheusz végül még az árnyak királynőjét is meghatja énekével, és bebocsáttatást nyer a sötétség birodalmába, hogy megkeresse Eurüdikét. A hősie kísérlet azonban nem sikerül. Eurüdikét visszanyeli az árnyék, mert Orpheusz nem képes teljesíteni a sötétség feltételét: hátrafordul, hogy lásson.

Orpheusz neve alatt a Kr. e. VI. században szerveződik közösség, az orphikus misztériumok követőinek rendje. Ez Hérakleitosz kora, az epheszoszi bölcs ekkor írja azt: a *logosz* a lét alaptörvénye, amit azonban sokan már képtelenek felismerni. Ez az írás elterjedésének kora (az orphikát az első könyvvallásként szokták emlegetni, melynek dokumentumai azonban mind odavesztek), a hallott szó kezdi elveszteni hatalmát, az ember egyre inkább az írásra, a látott szóra figyel. Ahogy a hangzó szó szóképpé lesz, a mentalitás is átalakul: a lét alapja, az *arkhé* is valami hangzóból valami képvivé változik. A *logoszból* *idea* lesz (Heidegger). Platón filozófiájának már az idea a centrális fogalma, az eredendő kép, amelyből a létezők csak részesednek. Léte csak annyiban lesz egy létezőnek, amennyiben átszivárog belé ösképe, ideája.

Innen nézve Orpheusz története egy átmeneti kor láteteleként is felfogható. A világosság határára érve a dalnokot megbabonázza a fény: nem tud már vakon bízni lantja szavában. A lét hangjának bizonyosságát a lét képének bizonyosságára cseréli. És veszít: amíg a logoszban hitt, dala mindent átölelt; miután hátrafordul, már csak „a szertefutó levegőbe ölelhet a karja”. Egy olyan kor mítosza ez, mely még emlékezik a hangra, de már látja a képet. A mítosz történeti síkján Orpheusz, a dalnok a kép felé fordul: egyszerűen tudatja velünk a beállt szemléleti változást. Morális síkon azonban több történik: Orpheusz elbukik, mert süketté vált a hangzó lét iránt. Sorsa ezek után az, hogy Eurüdiké nélkül jöjjön ki a napvilágra, és az üres fény útjait járja.

Amíg lefelé haladt bátran a sötétben, énekelt, mert vitte őt a logosz. Aztán megfordul, hogy lásson: ez *fordulópont*. Az idea elnémítja a logoszt. Orpheusz elhallgat, története kicsúszik a létből. A logosz ideává lett, a dalnok elbukott. (Jönnek majd helyette az új kor hősei: a látnokok.)

Orpheusz végül visszajut a földi, színes világba, de felesége veszte oly mély búskomorságba taszítja, hogy halálát is ez okozza végül. Állandóan Eurüdikére gondol, megveti már a nők bájait. A bakkhánsnők ezt a legmélyebb sértésnek érzik, és darabokra tépik a búskomor lantost. A bennük lakozó dionüszoszi erő elemésztí a lét ősi dallamára süketté vált lantost. Orpheusz a létfelejtés előhírnöke, a lét ősi értelme vele együtt némul el. Az irdatlan zenéje tépi szét.

De talán nem is a hangzó lét – képi lét átmenet a legdőntőbb változás, amiről Orpheusz mítosza tudósít. Talán magának a mitikus gondolkodásnak a sorsa is bele van írva ebbe a történetbe. Menjünk most vissza a történet elejére! Amikor Eurüdikét

halálra marja a kígyó, Orpheusz depresszióba zuhan. A depresszió főbb tünetei mind megfigyelhetők rajta: szomorúság, üresség-érzés, az érdeklődés csökkenése, álmatlanság, nyugtalanság, fáradtság, csökkent döntési képesség, a halál gondolatával való foglalkozás, szuicid vágyak.

Utóbbiak annyira erősek, hogy Hádész meg is nyílik a dalnok előtt. No nem elnyelőn, hanem engedékenyen, hiszen a költő sámán és mágus is, akinek kithara-zenéje megszelídíti a vadakat és ellágyítja Kerberoszt, az alvilág kapuőrét. Orpheusz útja kétszeresen is a depressziós útja: először aktuális lelkiállapota okán, másodszer pedig metaforikusan, hiszen a depressziós beteg is a feneketlen sötétségbe száll alá.

Ahhoz, hogy a szerelmesek visszataláljanak az élet világosságába, egymásra van szükségük. Eurüdikét csakis Orpheusz hozhatja vissza a halálból, de Orpheusz is csak akkor jut ki a depresszióból, ha megtalálja kedvesét.

A próba azt jelenti, hogy Orpheusznek – aki most Eurüdiké lélekvezetője – mindvégig a fény felé fordulva kell kitalálnia innen. Önmaga legmélyebb alvilágában a szerelmes megtalálta szerelmét és megvigasztalódott. A depresszió mélypontján a beteg felejteni kezdi bajait és elindul a világosság felé. De mindketten csak akkor juthatnak vissza a fényre, ha elfelejtik individuális képeiket. Ha nem fordulnak hátra. Az éteri fénybe kell fúrni tekintetüket, és megigézten lépdelni az élet felé. Az érthetetlen csoda fényébe kapaszkodva transzcendálniuk kell mindent, ami a sötét múltra emlékeztet.

A depresszió akkor múlik el, ha az ember – titokzatos módon – önmaga fölé nő, elvonatkoztat magától. Orpheusz sámánként, szent dalnokként mindig is képes volt erre. Ezért tudta dalával megszelídíteni az állatokat, és Hádész kapui is azért nyíltak meg előtte. A szellem mindig az individuális lét síkja fölött lebeg. Az alvilágba – ahol nincsenek individuumok – az szállhat alá, aki szellem. Az alászállás, a *katabaszisz* a szellemmé válás, a minden individuálistól való elvonatkoztatás metaforikus képe. Az alvilági belépőjegy kegy, de vizsga is. Annak, hogy Orpheusz mégis hátrafordul – hogy tehát elbukik a szellemvizsgán – távoli, végső büntetése majd az lesz, hogy szét-tépik a *mainászok*. Ők Dionüszosz uralma alatt állnak. Míg Apollón a *principium individuationis* istene – tudjuk Nietzsche-től –, addig a nüszai isten ennek tagadásáé. Orpheuszt azért tépik szét, mert visszahull a depresszióba, hiába kérlelik, nem vesz részt a Dionüszia kollektív mórójában, mert nem tud elszakadni egy individuális arcképtől: Eurüdiké arcának emlékétől. Nem lát ki magából.

Az egyéniség-nélküliség vaksötétjében, az árnyak földalatti birodalmában Orpheusz elveszít mindent: az alvilág ura végleg elválasztja tőle szerelmét. Az egyéniség-nélküliség világosságában, a kollektívum földi birodalmában pedig Orpheusz megint elveszít mindent: Dionüszosz végleg elszakítja önmagától, hívei széttépik, tagjait a tengerbe dobálják. Az általános hullámmódozó végtelensége nyeli el azt, aki megtagadta az általánost, mert a döntő pillanatokban nem tudott túllépni az Egyen.

És mert mindörökké depressziós és életképtelen, egyben halálképtelen is: fejét kifogják a tengerből, és az még hosszú éveken át jóslatokat mond. Most már el tud vonatkoztatni önmagától. Kicsit későn.

Egy ember végén

Már nyílnak a testben a prosztatarakok,
már reszket a nyálban a hablepedék,
s főorvosa (az, ki a testibe látott)
már eltakará a beteg leletét.

Ó, végbelieknek e csalfa vitézi!
Titkok kitudói, ti néma papok!
Rejtett remegéstek a Semmit idézi,
poklunk. Nem véd a fehér köpeny ott.

Ó, mondd, ha előbb halok el, s kezeidbe
már nem kerülök, elüt egy kamion,
hódolhat-e néked az ég, emelintve
a lelkem odáig, hol a nincs a vagyon?

Mely élet idézi föl akkor eszednek,
hogymind eliramlik a volt paciens?
S kik lesznek, akik ama hitre vezetnek,
hogypajzs a köpeny, ami most evidens?

Ha elhagyod egykor a földi világot,
nem hullsz te alá, ahogy egy mohikán.
Rettegve te is, vacogod ki az átkot.
Solventia kell? Ne parázz, dokikám!

Érő beszéd

KEMÉNY ISTVÁNNAK

Egyedül voltam otthon, csöngettek,
és belépett a halál.
Nem lett sötétebb a szobában,
nem dermedt jéggé a kávé,
és a régi hang, amely megvolt köztünk,

nem veszett el pillanatra sem.
Egyáltalán nem történt semmi,
és még azt se mondhatnám,
hogy épp ez volt a legfélelmetesebb.
Semmi sem lettfélelmetesebb,
úgy lett nálam a halál,
hogy már mindig itt volt,
semmi változás a történő időn,
nem lobban föl, nem alszik ki semmi,
tetteim tartják magukat,
a legyenből mindennap lett lesz.

Hogy lehet ez, faggattam a szobát,
hogy van pofája ennek otthon lenni itt.
Ahogy kimondtam, éreztem: fölösleges.
Mikor itt a halál, hallgatni kell,
hátha megunja és elmegy.

Kinézett az ablakon Visegrád felé,
némán bámulta a hegyet. Hallottam,
ahogy belül azt mondja: „káprázat”.
Hát ehhez nem kell halálnak lenni, feleltem,
maya fátyla, minden óvodás tudja.
Nem fordult felém, de a tárgyaim engem néztek.
Vajon hány dobásom van még?

És akkor megértettem.
Itt ő van itthon, én vagyok a vendég.
Sosem látok, mindig csak látogatok,
nemlétemben vagyok ott mindenkiiben,
s a halálában ismerek magamra.
Ilyenkor megfésülködöm,
rendbe szedem a ruhám,
tollat, papírt veszek,
és kérdőn a lélekre nézek. Diktál.

Jézus útja

Megáll, elfordul, kérdően visszanéz,
mielőtt a Bibliába lépne,
pernyés levegőbe rajzol a kéz,
jeleket ró az áruló égre,
a holt tómederben egy rémalak
karjai hínárját széttárja,
szemében zölden cikázó halak
hajszolják halhatatlanságba;
ami történt, ezután példa lészen,
nincs már lélek, amely befogadja,
kiszáradt: már könyvvé vált egészen.
Fölkészül a pokolbéli harcra.

Kilobban

Az első fecske leszarja az utolsó mohikánt,
és húz a vérbe nyarat csinálni,
nem rántja vissza egy érző tekintet,
mert opálzuhatag sodorja, elömlő levegő,
sárga mutatóujj nyúl a viaszos fecskeagyba,
és remélni kezd benne a reggel,
persze végül majd rozsdafényt csókol rá
(az emberek ezt úgy mondják: itt az indián nyár),
de a fecske erre most nem gondol,
és hogy élni tudjak, én sem gondolok ilyet,
csak percről-percre érzek, mint az aknamező,
és próbálom hinni: halálaim nem én vagyok,
mert magamba nézni túl nagy luxus volna,
ha elküldtem már minden borítékolható érzést,
új meg nem született, meglepetés semmi,
mindvégig egy nagy úrnek vendége voltam,
olykor ezzel-azzal együtt dobant a fekete tenger,
de a szív délkörén sosem csapott át.
Annyit mondhatok búcsúzóul: lelkeim,
ha megint elhúz fölöttem az a madár,
az átkot nem tartóztatom tovább,
szénné égnék a kegyes hazugságok,
mohikánszememből kilobban a székelyen.

Sárkányzsínór

TORNAI JÓSKÁNAK, 87. SZÜLETÉSNAPIJÁRA

Addig nincs baj, amíg tartod az erdőt,
széljárta tisztást, gyerekkorod füstjeleit,
addig nem érhet el igazán a sírás,
míg a fény, amiből élsz, meg nem vakít,
amíg szorosan fogod a gyeplőt,
s minden reggeled csodarétre fut,
amíg egy szörnyű távolodás nyila
a bordák közt nem nyit szívkaput,
ameddig őrzi magát, téged,
és nem kap léket a harangozó álom,
míg a szív nem dobolja át
véred a sámanhatáron,
ahol mindennek vége, ahol széttép
és kedve szerint összerak a csönded,
ahol a Duna-ártér csodáját
ütőereddé fonják méregzöldek,
s végül borostyánháló fonja be
a régi erdőt, az emlékeket,
a csodálkozás végigélt mítosza
utolsót ver, belülről megreped,
ott nincs más, mint egy fényképbe fogódzni,
hisz már csak bemozdulás van,
és egyre élesebben félni
a boldog homályulásban.

ZALÁN TIBOR

Dani, avagy kaland a nagy családerdőben

- B Á B J Á T É K -

Dani – intézetes kisfiú
Holdherceg
Gombol – jószágmanó
Rombol – gonoszságmanó
Pentaton – békességmanó
Kakofon – békétlenségmanó
Böffentő Sárkány
Elektromos Sziporkahiéna
Szív (nem jelenik meg bábként)
Családkötő Tündér
Családrontó Tündér
Holdparipa
Nevelőtanár

1. kép – gyermekotthon

Lefekvés előtti hangok egy nevelőintézeti hálósobában, ahol alsó tagozatos kisfiúk vannak. A gyerekhangok közé időnként felnőttek felszólításai szűrődnek, „*tessék már lefeküdni*”, „*igyekezzünk azzal a mosdással*”, „*reggel, persze, majd nem akaródzik felkelni*”. Lassan elcsendesedik a hálóterem. Esti imát mondanak. Dani kétségbeesetten ellenimába fog, neki nincs anyja, nincs testvére, nincs senkije, úgy érzi, még ez Isten sem segíti.

NEVELŐTANÁR Mindenki mondja el magában az esti imát!

Imaszerű morgás a hálóteremben. Dani is hozzákezd az esti imájához.

DANI Te Istened, rossz Istened, nem csukódik be a szemem, a tiéd sincs nyitva, anyád, amíg alszom ne nézz le rám! (*Hosszabb szünet.*) Ne vigyázz a szüleimre... sem az én kistestvéremre... (*Röhögni kezd.*)

ÁGYSZOMSZÉD1 Maradj már, megint nem lehet tőled aludni!

ÁGYSZOMSZÉD2 Egyfolytában hőzöng, aztán meg nyarvog, ha elkenjük a száját!

- ÁGYSZOMSZÉD3 Biztos azért ilyen hülye ez a Dani, mert nincsenek is szülei neki... Egy látogatásra sem jöttek még el hozzá...
- ÁGYSZOMSZÉD2 Akkor meg minek vartyog, ha nincsenek is neki... szülei se? Az apja meg már meg is halt...
- ÁGYSZOMSZÉD3 Úgy adták be már az előző intézetbe is, hogy nem is ismerte őket. Még szopós-baba volt.
- ÁGYSZOMSZÉD1 Honnan tudod te meg?
- ÁGYSZOMSZÉD3 Tudom. A nevelő mondta. Tök lelelengyerek, még intézeti-sebb, mint mi. Fogták, és kirakták egy kuka mellé... honnan tudták egyből, hogy oda való...?
- ÁGYSZOMSZÉD1 Bennünket haza fognak vinni a szüleink, ha felnövünk. Ezt meg nem, felnőttként is intézetis marad. Itt fog elrohadni.
- DANI Nem igaz! Nekem vannak szüleim... Meg kistestvérekém... És ha megnövök, engem is haza fognak vinni! Lehet, hogy már előbb is. Szemetek vagytok!
- ÁGYSZOMSZÉD1 Befogod a szádat, vagy akarsz egyet, kölkök...?
- DANI Nagy a pofátok, de egyszer megnövök majd én is...
- ÁGYSZOMSZÉD3 Adjunk a kis szarosnak, tanulja meg, hogy nincs visszafafázás a nagyobbaknak!
- ÁGYSZOMSZÉD1 Gyertek, adjunk neki. Ez még imádkozni se szokott rendesen!

Verekedés zaj, aztán sírás átszivárgása a hangokon. Belép egy nevelőtanárr. Hirtelen elcsendesedik minden.

- TANÁR Ki volt az? Halljam, ki hangoskodott itt az előbb? Senki? Ezt nevezem bátorságnak. Gondom lesz rá, hogy reggelig ne felejtsük el a dolgot. Holnap látogatás, manók, de legtöbben meg sem érdemlitek! Akihez nem érkezik senki, jön velem a kertbe, falevelet takarítani, hogy ne unatkozzon. Ha meg nem lesz azonnal kuss, akkor azt is viszem falevelet szedni, akit beszéden kapok, akár jönnek hozzá, akár nem.
- HANGOK Akkor csönd legyen! Fogjátok már be! Én látni akarom anyukámat! Beverem a pofáját annak, aki nem hagyja abba...
- DANI Holnap látogatás... És hozzám megint nem jön senki... Mehetek falevelet takarítani a kertbe ezzel a görénnyel... Lehet, hogy nem tudja az anyukám, hogy itt vagyok... és keres, és nem talál... lehet, hogy el sem viszi neki soha a Mikulás a leveleimet... de hát az anyukák se? Ezt már nem hiszem. Füttyülök rád, anya, lehet, hogy nem is vagy, ne is gyere, ne is próbálj meglátogatni, füttyülök rád, hallod? *(Füttyülni kezd.)*
- ÁGYSZOMSZÉD1 Megint kezded, te kis szaros? Nem volt még elég? Miattad mehetünk majd falevelet kaparászni... Azért, mert nincsen

DANI apád, meg nem látogat az anyád, nekünk még van... és látogat... Akarod, hogy megint elverjünk? Nem volt még elég? Befejeztem. Elég volt. Éppen elég volt.

Az ablak párkányán megjelenik Holdherceg, Dani megijed tőle.

DANI Jaj! De megijedtem!
HOLDHERCEG Mitől ijedtél meg, Dani?
DANI Éppen tőled. Felnézek, és itt ülsz az ablakpárkányomon. Hogy kerültél ide... ilyenkor?
HOLDHERCEG Leszánkáztam hozzád egy holdsugáron. Ilyenkor van fent az égen a hold.
DANI Holdsugáron? Nekem te csak ne mesélj! A végén még azt fogod belém dumálni, hogy az égben laksz!
HOLDHERCEG Igen. Ott lakom. Az égben.
DANI Akkor neked kétszer is nagyon jó. Egyszer, mert az égben laksz, és egyszer, mert nincsen eszed, hogy ilyeneket beszélsz.
HOLDHERCEG Így is lehet mondani.
DANI Elárulod végre, hogy ki vagy?
HOLDHERCEG Hm! Csak nézz végig rajtam. Na, nézz meg jobban! Ezüst a hajam, ezüst a szakállam, ezüst a ruhám, még a por is ezüst az ezüstcsizmámon. Hát ezek után sem esett le a tantusz? Én vagyok a Holdherceg, te mafla. Ne mondd már, hogy még soha nem olvastál rólam?
DANI Miféle Holdherceg? Öregem, én még nem olvastam rólad soha. Légy erős, én nem szoktam olvasni. És most hiába várod, nem ígérem meg, hogy ezentúl szokok. Nem szokok. Minek olvassak? Az a sok könyv csak mind hazugság... Nem dőlök be egynek sem. Egyébként, tényleg hozzám jöttél? Mit bólogatsz annyira? Hiszi a piszi, hogy hozzám.
HOLDHERCEG Hiába próbálsz utálatoskodni, hozzád jöttem. Meghallottam odafönt, hogy sírsz.
DANI Én? Te engem összetévesztesz valakivel. Én aztán nem sírtam... Na jó... Legfeljebb... csöndben egy kicsit... annyira csöndben, hogy senki nem hallhatta meg... úgyhogy, semmi közöd hozzá... hogy ott legbelül volt sírás... egy kevéske. Mindenki azt gondolta, hogy röhögök. Én is azt gondoltam... ha jobban meggondolom... tényleg röhögtem...
HOLDHERCEG Én viszont éppen azt hallottam meg, hogy sírsz. Halljuk, miért sírtál?
DANI Már mondtam. Jobban meggondoltam, és rájöttem, hogy röhögtem. Azon röhögtem... hát nem röhejes... képzel, holnap

látogatás van az intézetben, és hozzám megint nem jön el az anyukám. Mondom neked, tiszta röhej! Megszakadok a röhögéstől. Megint nem jön el.

HOLDHERCEG Nem túl humoros, de ha te úgy gondolod... És miért nem jön el?

DANI Nem tudom. Soha nem jött még el. Ez egy ilyen anya. Biztos nem olyan eljövős, mint a többi. Minek is jönne? Hogy hozzon ezt-azt? Nem kell nekem semmi. Megvagyok én a nélkül is, hogy hozna nekem ezt-azt. Van itt mindenem...

HOLDHERCEG Biztos vagyok benne, hogy megvagy. Nem is lenne jó, ha kapnál tőle csokit... Ha megsimogatná a hajadat...

DANI És ha jó lenne? Mit izélsz, mondom, hogy nem szokott eljönni hozzám. Akkor meg, mit izélsz?

HOLDHERCEG Ha ő nem jön hozzád, menj el hozzá te!

DANI Én? Van eszemben! Erre még csak gondolni se akarok... hogy én... magamtól... soha nem jutott volna az eszembe... de, hogy így mondod most... lehet benne valami. Végző soron elmehetnék, de hogyan mehetnék el? Nem tudok kimenni innen. Baromira be vannak zárva az ajtók. Éjszaka van, ember... églakó!

HOLDHERCEG És ha be vannak zárva az ajtók? Akkor menj az ablakon keresztül!

DANI Te megőrültél! Mindjárt láttam, hogy nincs ki a négy ezüst kereked. Nem tűnt még fel, hogy a harmadik emeleten vagyunk?

HOLDHERCEG Ja, hogyha félsz, ne is indulj el!

DANI Na, ne csináld a feszültséget... Biztos lehetsz benne, hogy nem félek. Azért, bocs, ha mégsem szeretnék leperecelni a harmadikról a köveztet! Inkább segítenél, mint hogy hülyeségekre bízatsz!

HOLDHERCEG Mit gondolsz, miért jöttem, ha nem segíteni? Ide nézz!

DANI Jé, ettől hülyét kapok! Két kék holdsugár. De szépek!

HOLDHERCEG Az egyik a tiéd. Neked adom.

DANI Nekem adod? Az enyém? Szóval nekem... Látom, csak átversz. Egyébként, mit kezdjek én egy kék holdsugárral?

HOLDHERCEG Ülj rá, és utazz el rajta valahová.

DANI Üljek rá?

HOLDHERCEG Ülj rá, mondom. Ő lesz a lovad mostantól.

DANI Nem rossz. Saját lovam van, ráadásul kék holdfényből. Egye rák! Kár, hogy ezek a nagy pofájú fickók itt körben nem látják a lovamat. Ráültem. Hova fog vinni?

HOLDHERCEG Ahová menni akarsz.

DANI Nem akarok sehova se menni... Azaz, akarom mondani... na, neked megmondom... az anyukámhoz...

HOLDHERCEG Ha hozzá akarsz menni, akkor az anyukádhoz fog vinni.
DANI Nem jó! Meglátnak útközben a nevelők! Tudod, mi jár itt szökésért? Ne tudd meg!

HOLDHERCEG Ne aggódj, nem látnak meg. Te most láthatatlan vagy.
DANI Nem hiszek neked. Olyan nincs.

HOLDHERCEG Kár. Akkor megyek is.
DANI Várj, próbát teszek. Megcsavarom a fülét ennek a kötözködős Nováknak. Ha tényleg nem lát, akkor nem is tud elverni.

ÁGYSZOMSZÉD2 Ki volt az? Te voltál?
ÁGYSZOMSZÉD1 Dugulj már el, Novák! Mi voltam én?
ÁGYSZOMSZÉD2 Akkor te voltál, piszok!
ÁGYSZOMSZÉD3 Mi a fenét akarsz? Aludj, mert leverek egyet.
ÁGYSZOMSZÉD2 Lehet, hogy csak álmodtam... Mintha valaki megcsavarta volna az orromat. Még fáj is. Na, mindegy. Ilyenek ezek az álmok. Még fáj is... Most meg a lábamra taposott... Én meghülyültem... inkább alszom...

DANI Most már hiszek neked. Nem látott meg egyik sem. Akkor, szép sorban megcsavarom a másik kettő orrát is, amiért az előbb elverték.

HOLDHERCEG Csak csavargasd! Fecsérelj el orrcsavargatásra az időt! Reggelre ugyan vissza kell érned, de te csak csavargasd a többiek orrát.

DANI Igaz is. Majd megcsavarom az övüket később. Na, hogy kell elindulni?

HOLDHERCEG Egyszerű. Csak annyit mondj, hogy indulás. És gondoldj arra, hová szeretnél eljutni!

DANI Ez jó. Indulás... Anyukámhoz! Jaj, már repülünk is... juj, nagyon félek... jaj, hiszen ez olyan jó... nem is hiszem el, repülök... repülök...

Repülnek az éjszakai égben.

*Szálllok, holdsugáron szálllok,
szálllok, anyukámhoz szálllok,
végre én is haza érek,
mindjárt testvéremhez bújok.*

*Szálllok, holdsugáron szálllok,
végre anyukámhoz érek,
szálllok, testvéremhez szálllok,
és majd anyukámhoz bújok.*

DANI Milyen szép innen a világ... És milyen kopár és csúnya ott lenni!

HOLDHERCEG Tévedsz, Dani! A világ lent is szép, csak onnan ezt nehezebb látni.

DANI Élnél te is a gyermekotthonban, majd másként beszélnél.

HOLDHERCEG Igaz. De most törődjünk az utazásoddal! Mindjárt megérkezünk.

DANI De biztos láthatatlan vagyok?

HOLDHERCEG Igen, de...

DANI Mi az, hogy igen, de? Most láthatatlan vagyok, vagy sem?

HOLDHERCEG Az emberek nem láthatnak. De a varázslatos lények, a mesefigurák, mint például én is, látni fognak, és te is látni fogod őket.

DANI Hát közöttünk éltek mindig, ti szépséges árnyalakok, mesefigurák?

HOLDHERCEG Úgy bizony. És néha bele is avatkozunk az életetekbe.

DANI Jót tesztek, vagy rosszat?

HOLDHERCEG Jót is, rosszat is. Az attól függ.

DANI Mitől?

HOLDHERCEG Majd rájössz magadtól is.

DANI Lassul a holdfényparipa. Biztos megéhezett.

HOLDHERCEG Megérkeztünk. Isten áldjon, Dani!

DANI De... na ne... csak nem akarsz magamra hagyni... pont most...

HOLDHERCEG Nekem csak eddig tartott a küldetésem.

DANI Mit kell ilyenkor mondani? Köszönöm... De csöppet sem szép, hogy magamra hagyysz... ebben a helyzetben...

HOLDHERCEG Nem hagylak magadra. Eddig egyedül voltál. Most már tudod, hogy én is veled vagyok, ha nem is leszek melletted mostantól. Boldogulsz te egyedül is. Ha pedig szorult helyzetbe kerülnél, gondolj rám, és kérdezd meg magadban, én mit tennék a helyedben. Na, menj be a házba... bátran.

DANI Hol? Zárva az ajtaja.

HOLDHERCEG Ha láthatatlan vagy, igazi tested sincs. Át tudsz jutni falon, kövön, fán, vízen...

DANI Ha láthatatlan vagyok, igazi testem sincs. Át tudok jutni kövön, falon, vízen, fán... Hát jó, átmegek. Te pedig mehatsz vissza az égbe, ne tátsd itt a szádat! Boldogulok egyedül is... Nem is félek annyira. Át a falon... sikerülni fog. Ó, itt egy igazi család. Egy szép és szomorú asszony ül az asztalnál, biztosan ő az anyám. Csókolom, édesanyám, Dani vagyok, a fiad. Nem hallja. És nem is lát. Megérintem, és nem is érzi. Csak ül, és szomorú. Ne szomorkodj, édesanyám, minden rendbe

fog jönni. És csöppet sem haragszom, hogy nem látogattál meg egyszer sem, mióta az otthonban élek. Nem hallja ezt sem. És nem is lát. Ez a vézna kisgyerek, aki mellette ül, biztosan az öcsém. Szia öcskös! Szerencsés vagy, hogy téged nem dugtak be egy nevelőotthonba! Jobb is így, én vagyok a nagyobb, nekem kell a családot eltartani... mármint azzal, hogy rám nincs gondja anyáknak. Aztán, megbecsülöd-e magadat? Ez se válaszol. Ez se lát. Ez se hall. Ez se érez. Kár... Na, de *az* ki ott? Az a veres orrú, szőrös fülű, gubancos hajjú, görbe lábú, púpos hátú, düllelt szemű, rozzant figura? Remélem, nem te vagy az új apukám, kotorék!

CSALÁDI MANÓ Vigyázz a szádra, te kis intézetis! Én a családi manó vagyok. Én vigyázok arra, hogy a családban minden rendben legyen. Takarodj innen, amíg szépen kérlek!

DANI Ez aztán szépen volt kérve. Te vagy a családi manó?

CSALÁDI MANÓ Nem hallasz a füledtől? Én hát. Ki más. Nem látsz a szemedtől? A legpipecebb családi manó vagyok, aki csak családi manó lehet.

DANI Na, Dani, ezt a pöffeteg gombát jól kifogtad... És, ha szabad kérdeznem, miért kell innen eltakarodnom?

CSALÁDI MANÓ Mert nem tartozol a családhoz.

DANI Én anyukám nagyobbik fia vagyok.

CSALÁDI MANÓ Csak voltál. Beadott egy intézetbe. Azóta az intézet az anyukád. Hagyj bennünket békén.

DANI Te tudod, miért adott be az anyukám intézetbe?

CSALÁDI MANÓ Mert én ezt javasoltam neki. Punktum.

DANI Szóval te voltál, te gazember?

CSALÁDI MANÓ Beszélj velem szebben, mert én vagyok a családfő.

DANI Akkor már értem, miért volt ilyen sanyarú eddig az életem. Te tetted tönkre.

CSALÁDI MANÓ Egy családi manó mindig csak jót cselekszik. Legalábbis azt kell cselekednie.

DANI És te meg vagy győződve róla, hogy jót cselekedtél, amikor az anyukámmal bevittél az intézetbe?

CSALÁDI MANÓ Meg én. Nem volt veled gondja, beadott, onnantól kezdve élt, mint hal a vízben.

DANI És soha nem sírt?

CSALÁDI MANÓ Dehogynem. Az elején nagyon sokat sírt. Olyankor hátba vágtam, és abbahagyta.

DANI Te hátba vágtad az anyámat?

CSALÁDI MANÓ Hátba én. Mit böngött annyit utánad.

DANI Nahát, hogy te milyen gonosz és utálatos manó vagy!

- CSALÁDI MANÓ Az neked mindegy. Takarodj, mert kikaparom a szemed, megbabonázom a kezed, leszárítom a lábad, kitepkedem a hajad...
- DANI Megyek már, megyek. Szia, anyu... kár, hogy nem láttál... szia, öcskös, becsüld meg magad... azért jó, hogy legalább én láthattalak pár pillanatra titeket...
- CSALÁDI MANÓ Menj már, mert ha görcsöt küldök mindkét kezedbe, akkor aztán óbégathatsz!
- DANI Megyek, megyek...
- CSALÁDI MANÓ És vissza se gyere, mert nem felelek magamért! Nekem első a család biztonsága.
- DANI Megyek már, ne lökdöss... A család biztonsága... pont neked... engem meg kitoloncolsz a saját családomból... Te nem is vagy családi manó! Te egy gonosz manó vagy! Egy dög!
- SAJTÁR BENCE Nem gonosz ő, csak szerencsétlen. Amúgy pedig, dögnek dög.
- DANI Ne szólj bele! Ki szólt bele? Hol vagy?
- SAJTÁR BENCE Itt vagyok, a lépcső alatt. Én sem jártam jobban, mint te. Én is családtagnak számítottam, de amikor megszülettem, történt valami, és ugyanarra a sorsra jutottam, mint te. Kikergettek a házból, azóta itt kell meghúznom magam a lépcső alatt télen-nyáron.
- DANI Szóval, te is egy kivert kutya vagy?
- SAJTÁR BENCE Úgy-úgy, még náladnál is kivertebb kutya, illetve, kutyább kivert, mert ugye, születésem szerint kutya lennék, s ha bemutatkozhatom, Sajtáros Bence, törzskönyvezetlen korcshoz van szerencséd.
- DANI Én meg Dani vagyok, az intézetis kisgyerek. Azt hiszem, engem sem törzskönyveztek, tehát én is korcs vagyok.
- SAJTÁR BENCE Azt gondolom, jobb csillagállásnál te lennél a gazdám. De örülök, hogy megismerhettelek.
- DANI Miféle történetről beszéltél az előbb?
- SAJTÁR BENCE Szomorú történet, még el sem kezdem, máris könny szökik a szemembe. Ebben a házban nem is olyan régen egy boldog család élt. Te épp akkor születtem meg, mindenki örült neked, még élt az apád is. Én bent laktam a konyhában, minden lehullott falatot én kaptam meg, nekem adták a sütemény szelét, én rágtam el a legszebb csontokat, megkínáltak a húsvéti kocsonya zsírosabb részleteivel...
- DANI Talán, ha a részleteket elhagyhatnánk...
- SAJTÁR BENCE Igaz is, kissé fecsegő lettem itt a lépcső alatt, nagy magányomban... Csak szólj rám, kicsi gazdám, és én befogom a számat.

DANI Ne a szád fogd be, Sajtáros Bence, hanem a történetet fogd rövidebbre!

SAJTÁR BENCE Megpróbálom. Történt, hogy erre utazott a Családtörő Tündér. Betért hozzánk azzal az ürüggyel, hogy nagyon megszemjázott. A mi családi manónk, aki akkor a legszebb és legokosabb és legszeretreméltóbb manó volt szerte a vidéken, nem ismerte föl az ellenséget, adott neki inni cukros vizet, amit nem szabad adni a Családtörő Tündérnek, mert azzal növeled az erejét, de még szállással is ellátta. Éjszaka aztán, a Családtörő Tündér bűbája alá vonta a családi manót, aki reggelre elvadultan ébredt fel, addig szekálta édesanyádat, aki nem tudott erről a látogatásról és átváltoztatásról, hogy téged beadott az intézetbe, engem meg kikergetett a ház elé, a lépcső alá.

DANI És az édesapám? Ő miért nem állt a sarkára?

SAJTÁR BENCE Akkor már nagyon beteg volt. Nem tehetett semmit, elvette erejét a láz és a betegség.

DANI Akkor most már mindig így kell ennek lennie? Hogy én az intézetben, te pedig a lépcső alatt, anyukám nem jön a látogatásokra...

SAJTÁR BENCE Alighanem. Hacsak...

DANI Hacsak? Mit hacsak! Ki vele, mert megrángatom a füledet!

SAJTÁR BENCE Csak semmi heveskedés, mondom én magamtól is. A megoldás a Családkötő Tündér. Őt kell megkeresned, ő képes vissza-változtatni a családi manót, és visszaállítani a családok békéjét.

DANI Hol találom a Családkötő Tündért?

SAJTÁR BENCE Azt senki sem tudja, de mindenki nagyon szeretné megtudni. Mindenki keresi, de aki megtalálja, olyan boldog lesz a megtalálásától, hogy menten elfelejti, hol kereste, és főleg hol találta meg.

DANI Bár már ott tartanánk.

SAJTÁR BENCE Azon felül, van még egy nehezítés. A Családkötő és a Családtörő tündér ugyanott, a Nagy Családerdőben lakik. Az erdő teli van különféle manóval. Egyik manó rosszat cselekszik, a másik meg jót. Sokakat elijesztenek a Családkötő Tündérhez vezető útról... sokakat tévútra vezetnek... elvételük velük a házsámot, szóval, a végén a rossz tündérhez csöngetnek be, és akkor aztán végleg vége a családnak.

DANI Ha ilyen sokat tudsz, gyere velem, együtt keressük meg a Családkötő Tündért.

SAJTÁR BENCE Nem lehet. Mindenkinek egyedül kell elindulnia, megkeresni őt, és egyedül kell megtalálnia is.

- DANI Jópofa vagy! Egyetlen éjszakám van arra, már annyi sem, hogy megtaláljam, te meg talányokban beszélsz velem. Szégyelld magad, Sajtáros Bence, ezt úgy is mondom, mint a gazdád, hogy szégyellheted magad!
- SAJTÁR BENCE Szégyellem is. De azért nem nagyon. Mert tudd meg, én is elindultam valamikor, hogy megkeressem a Családkötő Tündért, de bizony a falu határánál nem jutottam tovább. Ott elfáradtam, meg is éheztem, visszafordultam dolgavégezetlenül. Nem kutyának való feladat a családegyesítés.
- DANI Én pedig kutya legyek, ha nem próbálom meg. De hogyan fogjak hozzá a tündér megkereséséhez? Mit is mondott a Holdherceg? Kérdezzem meg magamban, ha bajba kerülök, ő mit tenne a helyemben! Nos, Holdherceg, megkérdem, mit tennél a helyemben?
- HOLDHERCEG Hívnam a holdfényparipádat, hiszen kaptál tőlem egyet, felpattannék a hátára, és megmondanám neki, hogy hova menjen.
- DANI Igazad van! Kösz a segítséget! Kék holdfényparipa, jelenj meg előttem!
- SAJTÁR BENCE Azt a kutyamáját! Micsoda kék ló! És hogy dobrokol! Az én kis gazdám meg felpattan a hátára, huszárok sem ülnék meg egyenesebben a paripájukat! Erre aztán büszke lennék, ha igaziból a gazdám lehetne!
- DANI Irány a Családkötő Tündér!
- SAJTÁR BENCE Elrepültek. Mintha repülön ülnének. Mármint a kisgazdám. A ló meg szárnyak nélkül repül. Ilyet! Ilyet még nem is láttam, pedig már elég öreg vagyok... Igaz, hogy szárnyas lovat sem. De hát, ha repülni tud, akkor kellene, hogy szárnya legyen... Még ilyet! Kutya legyek, ha értem. Az vagyok. Mégsem értem.

A repülés hangjai.

- DANI Derék egy paripa vagy te, már régóta kellett volna nekem. Mennyit csavaroghattam volna éjszakánként... De mennyit! Nézttem volna lent azt a rengeteg fényesség-szentjánosbogarat, meg fény-kígyót, meg fény-kalácsot... Messzire viszel még?
- PARIPA Már nem. Hamarosan a Nagy Családerdő széléhez érünk.
- DANI Miért csak a széléhez? Azt a parancsot adtam, hogy vigyél egyenesen a Családkötő Tündérhez.
- PARIPA Azért csak a széléhez, mert nekünk csak addig szabad menünk. A Nagy Családerdő széléig.

DANI És onnan?
 PARIPA Onnan egyedül kell menned.
 DANI Egy sötét erdőben... nekem... egyedül... keresztül...
 PARIPA Ahogy mondod.
 DANI Össze fogom csinálni magamat a rémülettől.
 PARIPA Még visszafordulhatunk...
 DANI Ne komiszkodj már, hogy fordulnánk vissza! Csak nem fogok megijedni egy sötét erdőtől?
 PARIPA Én is ezt gondolom. Nem lenne szabad megijedned.
 DANI Egy kicsit sem?
 PARIPA Egy kicsit sem.
 DANI Mi az a nagy, fekete, sötét ott a rengeteg földi fény között?
 PARIPA A Nagy Családerdő.
 DANI Ennek fele sem tréfa. Ebben a koromrengetegben kell nekem megtalálnom a Családkötő Tündért?
 PARIPA Ebben.
 DANI De mitől ilyen sötét?
 PARIPA Teli van fénnel. De azokat is meg kell találnod benne.
 DANI Jópofa történet. Nem lenne egyszerűbb, ha a fényeket látnánk csak, és az árnyékot kellene megkeresnünk?
 PARIPA Biztosan egyszerűbb lenne. De mire mennél vele? Nézd meg, az életben is mindig a fényeket látod, és közben folyton árnyékok közé jutsz. Itt meg fogod becsülni azokat a fényeket, amiket megtalálsz.
 DANI Brrr. Azért egy kicsit lehetne világosabb.
 PARIPA Megérkeztünk.
 DANI Máris? Nem tehetnének még egy kört?
 PARIPA Nem. Hamarosan letelik az éj, és neked még sok dolgod van hajnalig.
 DANI Hát persze. Butaságot mondtam. Köszönöm az utazást. Aztán, ha megint kellesz, kéznél légy ám, mert itt nagyok a távolságok, felétek... ebben az ébrenlét-álomlét világban...
 PARIPA Járj szerencsével, Dani, és a Családkötő Tündért találd meg!
 DANI Azon leszek! Na, menj már... Elment. Jobb is. Nem hallja, hogy vacognak a fogaim... Piszok sötét ez az erdő. Azt sem látom, hol van a bejárata. Belegondolni is rossz, mi vár oda-bent. Legalább egy elemlámpát hoztam volna! Holdherceg, te hogyan boldogulnál most?
 HOLDHERCEG Elindulnék befelé.
 DANI De nem látok. Nincs nálam elemlámpa.
 HOLDHERCEG Jól csak a szívével lát az ember.
 DANI De szép... ha nincs is sok értelme.

HOLDHERCEG Egy könyvben van benne. Fogadjunk, hogy ezt sem olvastad!
DANI Nem hát. De el fogom olvasni, megígérem... mert tetszik. Úgy látszik, vannak szép könyvek is...

HOLDHERCEG Minden könyv teli van szépséggel, csak meg kell találni bennük...

DANI Tudom, mint a Nagy Családerdőben a fényt... Van mit tanulnom, míg rájövök arra, hogyan működik ez a világ itt, körülöttem. Szóval, hogy is mondtad? Jól csak a szívével lát az ember... Lehet, hogy nekem nincs is szívem... Eddig még soha nem kellett semmire használnom... Nem érdekelt senkit...

HOLDHERCEG Szíve mindenkinek van. Neked is. És azért van, hogy használd.

DANI Hogy kell használni?

HOLDHERCEG Erre magadnak kell rájössz.

DANI Mindent egyedül... Mindenre magamnak kell rájössz...

HOLDHERCEG Miért van ennyire egyedül az ember a világban?

HOLDHERCEG Nincs egyedül. A világ rengeteg dolgot felkínál neki, de ezekért nem mindig elég csak a kezünket kinyújtanunk.

DANI Be is kell mennünk ezért a rengeteg dologért az erdőbe?

HOLDHERCEG Én a helyedben már indulnék is.

Elindul. Az út során mindvégig valamilyen különös zene-zaj-zizegés hallatszik. Egészen addig a pontig, amíg el nem veszíti a hallását.

DANI Indulok is. Na, szívem, világíts, vagy láss valamit, mert máris nekimentem valaminek.

ROMBOL Nekem jöttél.

DANI Attól tartok, igen. Bocsánat, kihez van szerencsém?

ROMBOL Rombol vagyok, az erdei manó. Máris fordulj vissza, mert ha még egy lépést teszel, menten békává változtatlak.

DANI Miért éppen békává, kedves Rombol?

ROMBOL Nem vagyok kedves. Azért békává, mert ez jutott eszembe. Na, fordulsz, vagy átváltoztassalak?

DANI Csak egy kérdésre válaszolj, kedvetlen Rombol!

ROMBOL Ez itt a Nagy Családerdő, nem pedig a tudakozó. Kérsz egy felest, mielőtt békává változtatnának?

DANI Mit? Felest?

ROMBOL Felest.

DANI A feles az a szeszes ital, amit a nagyfiúk szoktak inni, és utána olyan csúnyán lesz ráncos az arcuk tőle?

ROMBOL Az, az. Utána meg elfüstölünk egy spanglit.

DANI Spanglit? Mi az a spangli?

Bereményi Géza

Báger Gusztáv

Zalán Tibor

Huzella Péter

ROMBOL Bagó, te ostoba. Cigaretta.
 DANI Gyerekek nem isznak... meg nem is cigarettáznak...
 ROMBOL De békává változnak. Már mondom is a varázsigt.
 GOMBOL Megállj, Rombol, ne szegd meg az erdő törvényét!
 ROMBOL Már megint itt vagy, te szentfazék Gombol?
 DANI Akárki is vagy, a legjobbkor jöttél!
 GOMBOL Gombol vagyok, az erdei manó.
 DANI Ahogy jobban megnézek benneteket... Hiszen... Ebben a de-
 rengésben nekem úgy tűnik... Teljesen egyformák vagytok.
 GOMBOL Pedig nem. Csak annak látszunk.

A MANÓK ÉNEKE

*Együtt jár a jó a rosszal,
 Együtt tisztaság a kosszal,
 Együtt a fény és az árnyék,
 Együtt puszttítás és játék
 S neked választanod kell!*

ROMBOL Én nem vagyok olyan ájtatos vakarcs, mint ez a Gombol itt.
 GOMBOL Ne haragudj rá! Rombol nem szeret senkit, és nem tud örülni
 semminek.
 ROMBOL Nem szeretek senkit. Nem örülök semminek. Na és? Jobb
 neked, aki mindenkit szeret, és aki mindennek örül?
 GOMBOL Nem tudom. Nem vitatkozni jöttem. Ennek a kisfiúnak a sor-
 sáról kell döntenünk, Rombol.
 ROMBOL Békává változtatom, Gombol. Esetleg rókává. Az is lehet, far-
 kassá. Medvévé nem, mert akkor túl sok mézet eszik. Kí-
 gyóvá! Cipőfűzővé!
 DANI És ez miért lesz jó neked?
 ROMBOL Mert így szeretem. Ha rossz vagyok, akkor érzem magam jól.
 Próbáld ki te is! És akkor nem változtatlak békává... rókává...
 farkassá... medvévé nem... kígyóvá... cipőfűzővé...
 GOMBOL Én meg azt mondom, nem változtatod át semmivé, mert én a
 szolgálatomba fogadom.
 ROMBOL Nyavalyás! Csak nem képezed, hogy a szolgálatodba áll?
 DANI Mít kell tennem, ha a szolgálatodba állok?
 ROMBOL Unatkoznod. Gombolnál nem szabad rossznak lenned, vere-
 kedned, pimaszkodnod, csavarognod, meghúzni a lányok
 haját, beverni a fiúk fejét... szóval, semmi olyat nem tehetsz,
 amit a gyerekek megtenni szeretnek. Dög unalom! Állj be in-
 kább hozzám szolgálatra. Ha beállsz, nem változtatlak át sem-

mivé. Rosszalkodhatsz, gonoszkodhatsz, bosszanthatsz másokat...
 GOMBOL Lehet, hogy az én szolgálatomban nem lehet rosszalkodni, de lehet nevetni, örülni mások örömének, segíteni a rászorulókon...
 ROMBOL Látod, dögunalom.
 DANI Nekem tetszik a dolog.
 ROMBOL Ne hülyéskedj már, Dani! Csak nem fogsz megjavulni!
 DANI Azt nem mondtam. De átmenetileg beállnék Gombolhoz, és ha megtetszik, maradok is mellette. Szóval, a teljes megjavulásról is szó lehet... de csak később...
 GOMBOL Nem jó. Nincs átmenetileg. Vagy megjavulsz mindörökre, vagy Rombolhoz csatlakozol.
 ROMBOL Ne legyél megalkuvó! Tudom, hogy rossz gyerek vagy, lerí rólad. Rosszaságkupac.
 DANI Ezt mondja mindenki. Lehet, hogy meg sem tudnék javulni.
 GOMBOL Akkor nekem itt már nincs is dolgom. Gombol eltűnik.
 DANI Eltűnt. De kár. Mintha kicsit elhamarkodta volna a dolgot. Vagy én. Marad a kedvetlen Rombol.
 ROMBOL Te döntöttél. Gondolom, a Családkötő Tündérhez jöttél.
 DANI Kihez máshoz?
 ROMBOL Nem engedlek tovább.
 DANI Hiszen most álltam be hozzád.
 ROMBOL Éppen ez az. Mi a rosszak vagyunk, nekünk csak a Családtörő Tündérhez szabad mennünk.
 DANI Becsaptál!
 ROMBOL Választottál. Most már csináld végig!
 DANI Semmiképpen sem engedsz tovább? Nekem mindenképpen el kell jutnom a Családkötő Tündérhez!
 ROMBOL Adj valamit azért, hogy a jó úton engedjelek tovább!
 DANI Bármit kérhetsz, Rombol, csak hadd menjek.
 ROMBOL Mid van?
 DANI Hát... Itt semmim.
 ROMBOL Az nem sok. Az nekem kimondottan kevés ahhoz, hogy utadra engedjelek.
 DANI Adjam neked a fél karomat, vagy a fél lábamat?
 ROMBOL Nem is vagy te olyan rossz kisfiú. Tetszik a szép kék szemed! Igen, a szemedet akarom!
 DANI Ki akarod venni a szememet? Az nagyon csúnya dolog lenne.
 ROMBOL Nem csinálnék én olyat! A tekintetedet akarom csak, a látásodat.

DANI Sietnem kell. Ha nincs más lehetőség, hogy tovább engedj, rendben. Vedd el a látásomat, a tekintetemet, aztán engedj utamra.

ROMBOL Elvettem.

DANI Nem is fájt. És nem is vettem észre semmit, mert itt sötét van.

ROMBOL Na, látod, nem is kellett neked a látás. Most indulj el, erre, ez az ösvényed.

DANI Nem baj, ha nem köszönöm meg?

ROMBOL Nem hát. Azzal csak megbántanál. Ne járj szerencsével, Dani!

DANI Ezt azért nem kellett volna, Rombol!

ROMBOL Tűnés, mert meggondolom magam!

DANI Nem látok semmit. Eddig se láttam sokat, nem baj. Nekem aztán beszélhet a holdherceg és a holdparipa fényekről. A fényeknek, attól tartok, lóttek. Mindegy, haladjunk. Csak előre. Jaj... Hupp... Ejnye... Elég kusza erdő ez a Nagy Családerdő. Mindenhol akadály, ledől fa, elszáradt ág, csalán csipkedi a kezem, árok töri ki a lábam... Na, itt, mintha véget érne az ösvény... Aha, mintha itt lenne valami... házfal...

KAKOFON Meg ne mozdulj, mert halál fia vagy! Én vagyok a baltás rém.

DANI Jaj! Ezt elhibáztam. Mindjárt elájulok.

KAKOFON Ne fordulj meg. Persze, tudtam, hogy megfordulsz, ezért mondtam, hogy ne fordulj meg, mert azt akartam, hogy ijedj meg és meg is ijedtél tőlem, mert igen csúnya vagyok, és rettentő, mert hiszen mégis csak én vagyok a baltás rém.

DANI Kérlek, baltás rém, ne bánts engem, nem is látom, hogy csúnya vagy, ugyanis Rombol manó elvette a látásomat, cserébe, hogy idáig eljuthassak. És kérlek, ne emelgesd felém azt a ronda nagy baltádat, amit feltehetően egy baltás rém emelget az áldozata felé, még akkor sem, ha nem látom, mert a tudata is rám hozza a frászt!

KAKOFON Azt akarom a frászt rád hozni.

DANI Ne is, mert én csak egy kisfiú vagyok!

KAKOFON Nem bántalak, ha most azonnal visszafordulsz, és elhagyod a Nagy Családerdőt. Gyerekeknek itt semmi helye nincs. Nem is értem, hogy kerülhettél ide.

DANI De nekem meg kell találnom a Családkötő Tündért... minden áron, érted, bármi áron.

KAKOFON Nem kell megtalálnod azt a felelőtlen fruskát. Csak hókusz-pókuszol, handabandázik, soha nem csinál semmi értelmet... Eredj nyugodtan haza! Menj, mert...

DANI Nem megyek!

PENTATON Jól válaszoltál! Ne ijedj meg tőle, ő nem is a baltás rém. Az a marhaság csak a filmekben van. Ő Kakofon, a békétlenség-manó.

KAKOFON Miért rontasz el mindent, Pentaton? Ki hívott ide téged, te nyomorult békesség-manó? Ha hagyod, hogy megijeszem, akkor már rég hazaindult volna.

PENTATON De nem hagyom, Kakofon. Engedd tovább!

KAKOFON Mit fog szólni a Családtörő Tündér, ha tovább engedem ezt a kisfiút? Egyből elcsap a szolgálatából.

PENTATON Azt nem tudom, mit szól majd a gonosz és ostoba gazdád. De a Családkötő Tündér örülni fog neki.

KAKOFON Mire való a családban a békesség?

PENTATON Mire való a családban a békétlenség?

KAKOFON Szerinted kinek van igaza? Annak, aki azt mondja, hogy a békesség a legjobb, vagy aki azt, hogy a békétlenség.

DANI Nekem még nem volt családom. Nem tudom.

KAKOFON Attól még tudhatod.

PENTATON Nem tudhatja.

KAKOFON Mindenki ki fog veled tolni, ha olyan mafla leszel, mint ez a Pentaton.

PENTATON Mindenki utálni fog, ha olyan ármánykodó leszel, mint ez a Kakofon.

DANI Nincs időm a címódásokat hallgatni.

KAKOFON Akkor eredj!

DANI De merre menjek?

KAKOFON Mutatom az utat! Ez vezet a Családkötő Tündérhez.

PENTATON No, azon az úton, amelyikre Kakofon mutat, épp a Családtörő Tündérhez jutsz. Azt javaslom, ezen a másikon indulj el!

KAKOFON Nos, azon az úton jutsz a Családtörő Tündérhez, amelyikre Pentaton mutat.

DANI Melyiknek higgyek?

PENTATON Mindig a békességnek, az a jó.

KAKOFON Mindig a békétlenségnek, mert az az őszinte.

DANI Csak az időt fecsérlem veletek.

KAKOFON Előveszem a baltámat!

PENTATON Ne fenyegezd, úgyis lesz még elég baja a Böfföntő Sárkánnyal és az Elektromos Sziporkahiénával.

KAKOFON Igaz is. Engedjük? Végezzenek vele ők?

PENTATON Engedjük.

KAKOFON Van egy kis baj. Ennek az útnak én vagyok az őre. Nem engedhetem be csak úgy, Pentaton. Nekem el kell számolnom a Családtörő Tündérrel.

PENTATON Tudom, Kakofon, tudom, de tehetnél ez esetben kivételt.
 KAKOFON Nem tehetek, nem is teszek. Miért is tennék. Adj valamit azért, hogy a jó útra ráengedjelek.

DANI Nekem semmim sincs.
 KAKOFON Akkor hogy akarsz átjutni?
 DANI Nem tudom. Bármi áron el kell jutnom a Családkötő Tündérhez.

KAKOFON Miért fontos annyira?
 DANI Mert... mert, mi közöd hozzá... na jó, megmondom, hogy eressz már, te szörnyeteg... szeretném, ha nekem is lenne családom...

KAKOFON Marhaság. Civakodások, veszekedések, ki mosogat, ki takarít, ki veti meg az ágyat, ki megy el bevásárolni...
 DANI Az lenne a fülemnek a legszebb muzsika.
 KAKOFON A fülednek? Hadd látom csak a füledet! Milyen szép füled van. Tudod mit?
 DANI Jaj, ne! Sejttem, mit akarsz.
 KAKOFON Add nekem a füledet!
 DANI Le akarod vágni a fületem?
 KAKOFON Hát úgy nézek én ki? Ja, nem látsz. Akkor elmondom, nem úgy nézek én ki. A hallásodat akarom cserébe azért, hogy elindulhass a jó úton.

DANI Meg fogok süketülni?
 KAKOFON Ilyen durván is meg lehet fogalmazni. De lesz családod. A süket gyerekeket néha jobban szeretik, mint a jól hallókat.

DANI Pentaton, te jónak látszol... Tényleg nincs más megoldás?
 PENTATON Nincs, Dani, itt meghal az én tudományom.
 DANI Hát, ha annyira akarsz, Kakofon, vedd el a hallásomat! A tiéd!
 KAKOFON Elveszem. Felkészültél? Egy, kettő, három...

Hirtelen irtózatossá válik Dani. Sokáig. Aztán nagy váltással a Böffentő Sárkány és az Elektromos Sziporkahiéna tanyáján vagyunk.

BÖFFENTŐ Emberszagot érzek, Elektromos Sziporkahiéna. Ne legyen Böffentő Sárkány Sámuel a nevem, ha nem emberszagot érzek. De mitől lenne itt emberszag?
 SZIPORKA Oda se neki, Böffentő Sárkány Sámuel, én egykettőre elhajtom, ha valóban ember az, kigyújtom a haját, elégetem a ruháját, szikráimmal megvakítom.
 BÖFFENTŐ Már hallom is a lépteit.

SZIPORKA Előre megyek, hogy neked ne kelljen fáradnod az elüldözésével, Böffentő Sárkány Sámuel.

BÖFFENTŐ Menj, Elektromos Sziporkahiéna, szikrázd össze, rázd meg, kergesd el a szemtelent.

SZIPORKA Na, itt vagy, virágszálam? Akkor most ezt nézd meg! Szikraeső hull rád... Az ördögbe! Meg sem kottyán neki. Akkor most a ruhagyújtó trükköt dobom be. A betyárját! A szeme se rebben. Akkor most bevetjük a rázó-trükköt. Ennek már hatnia kell!

DANI Jaj! Valami megrázott. Van itt valami? Vagy valaki rázott meg? Van itt valaki?

SZIPORKA Nem látsz a szemedtől?

DANI Valaki megrázott. Kérem, van itt valaki?

SZIPORKA Válaszolj, ha kérdezlek. Nem látsz a szemedtől?

DANI Akárki is vagy, ne rázz meg többé, engedj tovább, el kell jutnom a Családkötő Tündérhez.

SZIPORKA Hiszen ez nem lát. Gyere, Böffentő Sárkány Sámuel, itt van egy gyerek, aki nem lát.

BÖFFENTŐ Pedig van szeme.

SZIPORKA És lehet, hogy nem is hall.

BÖFFENTŐ Most ráböffentek, ha megijed, akkor biztosan hall. Böff! Böff! Böff-böff! A szeme se rebben. Olyan süket ez, mint az ágyú. Roppant különös, hogy egy kisfiú itt bóklászik a Nagy Családerdőben, és se nem lát, se nem hall.

DANI Érzem, hogy van itt valaki. Kérem, ne rázzon meg többször, akárki is ön, én egy kisfiú vagyok, akinek a Családkötő Tündérhez kell mennie, és nem ártok senkinek. Nem látok, mert egy gonosz manónak oda kellett adnom a látásomat. *(A szörnyek röhögnek.)* Nem hallok, mert egy másik gonosz manó elvette a hallásomat. *(A szörnyek még nagyobb röhögnek.)* Akárhogyan is, el kell jutnom a Családkötő Tündérhez, mert szeretném, ha nekem is lenne családom.

SZIPORKA Mit vegyünk el tőle, ha tovább engedjük?

BÖFFENTŐ Engedjük tovább, vagy inkább... együk meg?

SZIPORKA Elég baja van már szegénynek, még meg is együk? Elvből nem eszek meg olyan kisgyerekeket, akikről elvették a látást és a hallást. Nem lenne sportszerű. Hát, van neked lelked, Böffentő Sárkány Sámuel?

BÖFFENTŐ Hogy van-e, azt nem tudom, de hogy volt, az biztos. Csak nem használtam semmire. Nyilván elsorvadt. Akkor mit csináljunk vele, ha nem esszük meg?

SZIPORKA Engedjük tovább!

BÖFFENTŐ
SZIPORKA

De valamit fizetnie kell azért, hogy tovább engedjük. Vegyük el... mondjuk, a hangját. Mása úgyse maradt már. A ruhája nem ér semmit, meg mindkettőnknek kicsi is, a zsebe láthatóan üres, meg itt amúgy sem mennénk semmire a pénzzel.

BÖFFENTŐ
SZIPORKA
BÖFFENTŐ

Úgy van. Nem is rossz ötlet, Elektromos Sziporkahiéna. Vegyük el a hangját.

Elvettem.

Add ide, befalom, és akkor az ötödik fejemnek is jobb hangja lesz.

SZIPORKA
BÖFFENTŐ

A felét megkapod. A másik fele az enyém.

Na, mit állsz itt? Menj már! Persze, nem hallja. Lökd rá az útra, aztán menjen isten hírével.

SZIPORKA

Na, ereddj már! Szerencsétlen! Se nem lát, se nem hall, se nem beszél.

BÖFFENTŐ
SZIPORKA

Mit fog vele kezdeni az a nyavalyás Családkötő Tündér?

Az már legyen az ő baja. Gyere, elrágcsálódunk a hangján. *(Röhögnek.)*

Néma csönd, csak Dani tétova lépteinek a hangja. Egyszerre beleütközik a Családkötő Tündérbe.

TÜNDÉR

Egy kisgyerek! Hogy kerülsz te ide? Nekem jöttél, ilyenkor illik bocsánatot kérni. Azt mondani, hogy bocsánat. Hallgat. Hozzám jöttél? Én a Családkötő Tündér vagyok... Hallgat. Nem tudsz beszélni? Nem beszél? Hallasz engem? Lehet, hogy nem hall. Látsz engem? Lehet, hogy nem lát. Nekem ütközött. Meg van ijedve. Mit akar ez a kisgyerek? És hogy került ide? Még belegondolni is rossz, ha találkozott a gonosz manókkal, Rombollal, Kakofonnal, és ami a legrosszabb, a Böffentő Sárkány Sámuellel és az Elektromos Sziporkahiénnal... Valamennyi gonosz manó erre ténfergett a minap. Csak nem vették el a látását, a hallását és a hangját? Hogyan tudnám szóra bírni?

SZÍV

Asszonyom, ez a kisfiú azért jött el hozzád, hogy segítsd ismét vissza a családjához. A Családtörő Tündér egyszer régen meglátogatta őket, megbabonázta a családi manót, aki megrontotta ennek a gyereknek az anyját, aki beadta őt egy nevelőotthonba, egyszer nem látogatta meg, az intézetis gyerekek bántják és kinevetik szegényt...

TÜNDÉR
SZÍV

Ki beszél?

Én beszélek.

TÜNDÉR
SZÍV Ki az az én?
Én csak egy szív vagyok, szépséges asszonyom, ennek a kisgyereknek a szíve, akit történetesen Daninak hívnak, és itt lakom a mellkasában, mióta megszületett.

TÜNDÉR Mi történt veled, hogy sem nem lát, sem nem hall, sem nem beszél?

SZÍV Azért, hogy eljuthasson eléd, odaadta a látását Rombol manónak, odaadta a hallását Kakofonnak, a baltás rémnek, és elvette tőle a hangját a behemót Böffentő Sárkány Sámuel és a szörnyű Elektromos Sziporkahiéna.

TÜNDÉR Szegény fiú! És odaadta nekik a tekintetét, a hallását, sőt még a hangját is?

SZÍV Odaadta, annyira szeretné, hogy összekösd ismét a családja szálait. Ezért lemondott mindenről, ami az övé, csak hogy eléd juthasson. Eljutott, és már nem tudja maga elmondani, miért van itt. Ezért beszélek helyette én, bocsásd meg ezt nekünk!

TÜNDÉR Jósága és önfeláldozása meghatotta a szívemet, kedves Szív. Összekötöm a családja szálait, a családi manó szívét visszaállítom a szeretetre, az anyja meg fogja látogatni az intézetben, és hamarosan vissza is fog kerülni a kisfiú a családjába. Most azonnal induljunk, kapjuk el a két szörnyeteg grabancát, talán még nem zabálták föl szegény kisfiú hangját.

BÖFFENTŐ Add már ide azt a hangot, Elektromos Sziporkahiéna, mert kapsz egy maflást! Zabálni akarok!

SZIPORKA Én akarom felzabálni a hangja jobbik felét!

BÖFFENTŐ Ostoba! Honnan tudod, hogy melyik a jobb fele a hangjának?

SZIPORKA Onnan, hogy én akarom a jobbik felét felzabálni a hangjának, vég Böffentő Sárkány Sámuel.

TÜNDÉR Megálljatok, latrok! Már megint a birodalmam határán gárázdálkodtok?

BÖFFENTŐ Ajajaj, a Családkötő Tündér. Ráböffenek, hátha megijed. Böff.

TÜNDÉR Eltakarodj az utamból, otromba állat, mert lesújtalak a varázspálcámmal. És ne bűzölögj itt ezekkel a gusztustalan böffentésekkel, mert elküldelek egy fertőtlenítőbe.

BÖFFENTŐ Nem ijedt meg. Ellenkezőleg, fenyeget. És mi van, ha be is váltja a fenyegetését. Inkább meghunyászkodom. Kedves Tündér, bocsásd meg, hogy rád böffentettem. Többé nem fordul elő.

SZIPORKA Csak nem ijedsz meg ettől a vacak kis tündértől? Ide nézz. Most rászikrázom az összes elektromosságomat... Meg se kottyán neki. Most megrázom... Jaj! Visszarázott, de még milyen erősen. Az összes sziporkámat ráirányítom, úgy elégetem, mint egy darab papírt... Nem ég el, ellenkezőleg, ő pörkölte le a bundámat. Megadom magam. Mit kívánsz, Családkötő Tündér, miért nem hagysz bennünket békén.

TÜNDÉR Elvettétek ennek a kisfiúnak a hangját.

BÖFFENTŐ Honnan tudod, hogy mi vettük el?

SZIPORKA Ha elvettük, akkor nem is tudta elmondani neked, hogy mi vettük el. Nincs rá bizonyítékod.

TÜNDÉR Van. Elmondta a szíve.

BÖFFENTŐ Böffentenem kell. A szíve... Hallod ezt, Elektromos Sziporkahiéna? A szíve elmondta!

SZIPORKA Hallom. És megszakadok a röhögéstől, Böffentő Sárkány Samuel. A szíve... Beszélő szív! Elhagyom a sziporkáimat, ha ilyeneket mond ez az eszement tündér.

SZÍV Igen, én mondtam el, hogy mit tettetek vele, szívtelen útonálló.

BÖFFENTŐ Ki beszél?

SZIPORKA Hol beszél?

SZÍV Itt dobogok ennek a kisfiúnak a mellkasában. És ha visszaadjátok a hangját, akkor ismét elhallgatok.

BÖFFENTŐ Nem adjuk vissza a hangját.

SZIPORKA De nem ám! Épp most akarjuk elfelezni.

BÖFFENTŐ És megzabálni....

TÜNDÉR Nem felezitek el! Nem zabáljátok meg. Azonnal visszaadjátok neki. Különben megharagszom.

BÖFFENTŐ És akkor mi lesz, ha megharagszol? Böff!

SZIPORKA Hú, de megijedtünk tőled!

TÜNDÉR Nem tréfálok. Tőled elveszem a böffentés-tudományodat, tőled meg az elektromosságot. Akkor aztán vége a sziporkázásodnak.

BÖFFENTŐ Mi van, ha nem tréfál, Elektromos Sziporkahiéna?

SZIPORKA Ez nem tréfál, Böffentő Sárkány. Amondó vagyok, adjuk vissza ennek a vakarcsnak a hangját.

BÖFFENTŐ Adjuk vissza. Jobb a békesség. Úgysem volt elég erős hang.

SZIPORKA És nem is volt jobb fele, csak rosszabb fele volt.

BÖFFENTŐ Adjuk vissza.

SZIPORKA Adjuk vissza. Nesze, visszaadtuk.

TÜNDÉR Rendben. Ezzel meg is lennénk. Azt ajánlom nektek, útonálló szörnyceték, hogy táguljatok a birodalmam határáról, mert ha még egyszer találkozunk, nem ússzátok meg épp bőrrel.

BÖFFENTŐ El is megyünk! Olyan helyen egy percig nem maradok, ahol így beszélnek velem.

SZÍPORKA Vár bennünket a Családtörő Tündér! Ő szeret minket.
TÜNDÉR Csak menjete, a ti gonoszságotok az ő birodalmába való. Egyébként, a Családtörő Tündér nem szeret senkit, soha nem is szeretett, és nem is fog szeretni. Épp nektek való az ő jég hideg, gonosz szíve.

BÖFFENTŐ A viszont nem látásra!
SZÍPORKA A viszont nem látásra!
TÜNDÉR Úgy legyen! Most pedig indulj, azaz, induljatok, Szív és gyermek, mert telik az éjszaka, és nektek reggelre el kell hagynotok a Nagy Családerdőt.

SZÍV Köszönjük, Tündér, a jóságodat.
TÜNDÉR Köszönjétek a bátorságotoknak, és az önfeláldozásotoknak. És annak, hogy ez a kisfiú *mert tenni* valamit a családi boldogságáért. Megérdemli, hogy megkapja azt, amikor visszatér az övéi közé.

SZÍV És a látása? És a hallása?
TÜNDÉR Induljatok! Útközben megtudtok mindent.
SZÍV Indulás, Dani!

PENTATON Szégyellheted magad, Kakofon, elvenni egy kisgyerek hallását!

KAKOFON Nem kell nekem a hallása, Pentaton, de megmondtam, nem engedhettem csak úgy a jó útra. Mit szólna a Családtörő Tündér, ha megtudná, hogy átengedtem a jó tündérhez egy kisgyereket, és nem vettem el tőle semmit.

PENTATON De most nem hall! És már a látását is elvették tőle.
KAKOFON Ja, Pentaton barátom, a családnak nagy ára van!
PENTATON Nem vagyok a barátod, Kakofon, és nem is leszek.
KAKOFON Még szép. Valaki jön! Várj, felöltöm a baltás rém alakomat.
PENTATON Ne fáradj, ez csak a kisfiú! Jön vissza. Vajon megtalálta a tündért?

DANI Van itt valaki, érzem! Kérem, engedjenek tovább, én csak egy kisfiú vagyok, aki elindult a Családkötő Tündérhez, de útközben elvették a látását, elvették a hallását, elvették a hangját is, így nem tudott eljutni a tündérhez, és ha eljutott volna is, nem tudta volna neki elmondani, hogy mit akar tőle. Most visszakaptam a hangomat, hogy elmondhassam nektek, vissza kell

jutnom reggelig az intézetbe, ahonnan megszöktem éjjel, mert meg fognak büntetni a szökésért.

PENTATON Szegény.
 KAKOFON A kis hülye! Jól megjárta.
 PENTATON Kakofon! Te tényleg nem sajnálsz, egy kicsit sem?
 KAKOFON Mit sajnálsz rajta? Próbálkozott, nem sikerült neki.
 PENTATON De ha nem sikerült, akkor miért bünteted azzal, hogy elveszed a hallását? Akkor nincs jogod elvenni a hallását! A Családtörő Tündér sem fog megtudni semmit, hiszen nem jutott el a Családkötő Tündérhez.

KAKOFON Kell is nekem a vacak hallása! Van nekem százszor jobb annál. Nesze, visszaadom a hallásodat! (*Ismét az eredeti erdő-zaj-zöreje*)

DANI Megint hallok! De jó, hogy megint hallok! Nem tudom, önök kicsodák, de nagyon jók lehetnek, ha visszaadták a hangomat.

PENTATON Hallod, Kakofon, azt mondták, hogy jó vagy.
 KAKOFON Hallani sem bírom az ilyesmit. Azt ajánlom, tágulj innen, amíg meg nem gondolom magam.

DANI Tágulok, tágulok, azért mégis csak jó ember vagy te, Kakofon... Akarom mondani, jó manó... akarom mondani, baltás rém...

KAKOFON Tűnés!
 PENTATON Igazat mondott a gyerek.
 KAKOFON Elhallgass! A végén még tényleg megjavulok! Abból nem esztek!

PENTATON Siess, Dani, nehogy tényleg meggondolja magát.
 DANI Sietek! Már ahogy tudok, nem látok semmit, folyton megbotlom a gyökerekben, ágakban, a bokrok megvérzik a kezemet... De azért futok...

ROMBOL Nekem jöttél.
 DANI Bocsánat, kihez van szerencsém?
 ROMBOL Rombol vagyok, az erdei manó. Máris fordulj vissza, mert ha még egy lépést teszel, békává változtatlak.

DANI Miért éppen békává, kedves Rombol?
 ROMBOL Nem vagyok kedves. Azért békává, mert ez jutott eszembe. Na, fordulsz, vagy változtassalak?

DANI De hiszen, mi már találkoztunk! Nem emlékszel?
 ROMBOL Lehet. De nem ebben az irányomban. Nekem egyirányú emlékezetem van. Te a másik irányból jöhettél.

DANI Lehet, hogy a másik irányból. Akkor jöttem, most meg megyek.

ROMBOL Hova méész?

DANI Haza. A Családkötő Tündérhez jöttem, de te elvetted a látásomat, Kakofon manó elvette a hallásomat, aztán valaki elvette a hangomat is, így nem találtam meg a tündért, és ha megtaláltam volna, sem tudtam volna neki elmondani, hogy mit akarok, inkább visszafordultam. Haza megyek, vissza kell érnem reggelig az intézetbe, mielőtt felébrednek a gyerekek, különben szökésért megbüntetnek.

GOMBOL Rombol, add vissza neki a látását! Látod, hogy milyen szerencsétlenül járt! Miért bünteted?

ROMBOL Megint itt vagy, Gombol? Már azt hittem, elhagytad az erdőt. Nem adom neki vissza a látását.

GOMBOL De ha nem érte el a célját, megtetted, amivel a Családtörő Tündér bízott meg! Minek tovább büntetni szegényt.

ROMBOL Igazad van. Megtettem, amivel megbízott a Családtörő Tündér. Nesze, a látásod, kisgyerek, de most már pucolj, mert hajnalodik, és ilyenkor nem tartózkodhatnak gyerekek a Nagy Családerdőben.

DANI Látok, megint látok. Te, Rombol, nem is vagy olyan gonosz, mint gondoltam! És milyen fényesség van itt! A sötétség helyén? És ti milyen szépek vagytok, mind a ketten, és milyen méltóságos az arcotok... a termetetek...

ROMBOL Hú, a keserves mennydörgős ménkűbe, nem bírom az ilyesmit hallani! Futás, különben meggondolom magamat!

GOMBOL Igaza van a fiúnak, Rombol, nekem is tetszel... Egy kicsit...

ROMBOL Már csak ez hiányzott... Itt mindenki megőrült... egy kicsit...

DANI Futok, rohanom, hívom a holdparipát, irány az intézet, csak időben visszaérjek, nehogy megbüntessenek... Holdparipa, kerülj elő, máris vigyél az intézetbe!

HOLDHERCEG Siess, Dani, már csak pár perced van az ébredésig!

DANI Sietek... De nem lehetne, csak egy pillantásra még, beugrani édesanyámhoz, a testvéremhez... Csak rájuk nézek... Meg Sajtár Bencéhez, az én drága jó kutyámhoz... hogy megsimogassam azt az okos fejét...

HOLDHERCEG Nem lehet, Dani! Lejárt az időm, engem sem láthatsz többet.

DANI Köszönöm, amit értem tétél. Kár, hogy nem sikerült eljutnom a Családkötő Tündérhez.

HOLDHERCEG Biztos vagy te ebben?

DANI Biztos hát. Se nem láttam, se nem hallottam, még csak beszélni sem tudtam.

HOLDHERCEG És ha a Családkötő Tündér érti a szív beszédjét?
DANI Megint ezzel a szívvel jössz itt! Az én szívem még sosem beszélt! Én legalábbis ezt hallottam.

HOLDHERCEG Lehet, hogy igazad van. Én azért többet bíznék a szívemre a helyedben...

DANI Többet? Majd elgondolkozom rajta... Azt hiszem, megérkezünk. Hova lettél? Hová lett a holdfényparipa? Ez az ágyam... Hát, úgy látszik, ez nekem nem jött össze... Családkötő Tündér. Rombol, Gombol, Pentaton, Kakofon, Böffentő Sárkány Sámuel, Elektromos Sziporkahiéna... Mennyi marhaság! Hogy gondolhattam egy pillanatig is komolyan, hogy ilyesmi lehetséges... Álmodtam, de álomnak nem volt nagyon rossz, láttam anyát, meg a testvéremet, meg Sajtáros Bencét, a derék kutyát... Persze, ezek se voltak igaziak... Talán csak az a ronda gonosz családmanó volt valódi, mert az aztán rendesen tönkre rontotta az életemet. Aludj még egy keveset, Dani, mindjárt itt a reggel, mehetsz falevelet gyűjteni... Be jó lesz is, istenkém...

NEVELŐTANÁR Egészségetekre a reggelit! Igyekezni, manók, már megérkeztek a látogatóitok. Aki a nevét hallja, az mehet a társalgóba, mert vendége érkezett. Szakály Andris, Csont Bence, Nagy Gábor, Lisztes Csaba...

DANI Hej, ha igaziból eljutok a Családkötő Tündérhez, most én is mehetnék a társalgóba...

NEVELŐTANÁR Kiss Róbert, Jankovics József, Huszka János, Novák János...

DANI Nem is kell, hogy engem meglátogassanak. Smafu az egész, csak álmodtam a Holdherceget, meg a holdfényparipát, meg a Nagy Családerdőt... Szép álom volt, elmúlt, nem fogok bedőlni az ilyesminek többé. Ha nekem nincs családom, akkor nincs családom... azért anya... elhallgass, Dani! Csak nem fogsz elérékenyülni!

NEVELŐTANÁR Kovács Péter, Márton János. Ők mehetnek a társalgóba, a látogatókhoz. A többiek sorakozzanak, indulunk kerti munkára.

DANI Mindig ez a vége. Kerti munka. Persze, a kerti munkában is van jó, a friss levegő, az egészséges testmozgás... A fenét, semmi jó nincs a kerti munkában. Utálom. A látogatás, az jó, de az én édesanyámat fogva tartja a gonosz családi manó... Megint miket fantáziálok... Én megőrültem...

NEVELŐTANÁR Dani!

DANI Tessék, tanár úr, már be is álltam a sorba. Mindig velem van baj...

NEVELŐTANÁR Állj ki a sorból, kisfiam!

DANI Miért álljak ki, tanár úr? Most igazán nem csináltam semmit.

NEVELŐTANÁR Mert látogatód érkezett, kisfiam.

DANI Nekem?

NEVELŐTANÁR Neked.

DANI Nekem? Látogatóm? Kicsoda?

NEVELŐTANÁR Az édesanyád...

DANI Az édesanyám... Futok, szaladok... Akkor mégiscsak igaza volt a Holdhercegnek... de ki beszélt a Családkötő Tündérrel, ha nem én... lehet, hogy mégiscsak a szívem?

NEVELŐTANÁR Tessék? Elvette az eszedet az öröm, Dani fiam?

DANI Azt hiszem, igen. Eljött hozzám... az édesanyám... Talán hozta Sajtár Bencét is...

NEVELŐTANÁR Ki az a Sajtár Bence?

DANI Sokat köszönhetek neki, tanár úr kérem... ő a kutyám... illetve, még nem is az enyém, de majd az enyém lesz, egyszer...

NEVELŐTANÁR A kutyád... Na, szaladj... Teljesen megbolondította ezt a gyereket a boldogság...

DANI Igen. Majd megszokom... ha egyáltalán meg lehet szokni...

Pete György

G É C Z I J Á N O S

Sorok Juhász Gyula Annájára

a csatornatetőkrocsdás pontsora mentén
az Oskola utcánmiként halad,
sarkokra sarkot hagyva el,
nézem a lábát, a vállát, a tarkóját,
karcsú testszövegét,
ahogyanminden útkereszteződésnél
újabb mondattá válik.

Miután megáll a kirakatnál,
s a cipőtalpa alatt a sorvégi jambus,
miként lehullt szőlőszem, széthasad,
nézem,
a villanásnyi fénnel
azablak félmárvány párkányának gondolatjelen,
mint, ami így tudja kimondani az elmondhatatlant,
és a lombos hársfa mézillatával
miképpenválik az utca végén
egyetlen bekezdéssé.

Ott, ahol a Roosevelttér a Tiszára nyitja
tisztakék tekintetét

Három mécses

Kérlek, Istenem bocsásd meg nekem, de nem bírom elviselni a saját lányomat! Újra erre gondol, ki tudja hányadszor aznap. Legalább ne ordítana megállás nélkül!

– Edina, szépen kérlek, egy kicsit halkabban! Köszönöm!

Hiába minden. Megint visít.

– Innivaló nincs? Miért nincs sose? Ildinél mindig van kóla. Látod, anya ezért, nincs pofám felhozni senkit, mert semmit sem tudunk neki adni.

Már megint a barátnőjével példálózik. Tejbe-vajba fűrésztik mióta öngyilkosságot kísérelt meg, pedig azelőtt sem volt rossz élete, inkább pénzzel tömik ahelyett, hogy igazából törődnének vele. – Egymásra sincs időnk, nemhogy a gyerekre – mondta múltkor az élelmiszerboltban Ildi anyukája, akiről már lassan az egész lakótelep tudja, hogy csalja a férjét fűvel-fával és mégis neki áll feljebb. – Te csak ne szállj el magadtól, nagy magyar anya – folytatta gúnyosan a mondókáját – nehogy azt hidd, hogy nem volt hiábavaló a sok fáradság, amit belefeccöltél a gyerekeidbe, mert sok öröme nem lesz bennük, azt garantálom.

Vannak nyugodtabb órák, néha napok. Máskor, és ez a gyakoribb, nincs szüksége kávéra reggel, hogy felmenjen a vérnyomása. A kisebbik gyerek még hagyján, Miki idén kezdte a felső tagozatot az általános iskolában, na de a nővére, a gimnazista Edina borzalmas. Mindenért hisztizik és veszekszik. Nemcsak vele, hanem az öccsével, de még az udvarlójával is.

Ha az apjuk élne, talán könnyebb lenne az életük. Két éve hunyt el, egy héttel anyák napja előtt. Az utolsó napon még homlokon csókolta a gyerekeket, neki érdekes módon engedték, majd beült a gépkocsiba, letekerte az ablakot, bekapcsolta a rádiót, és elindult a kórházba. Vasárnap ügyelt, a következő délelőttre két műtétje volt előjegyezve. Kollégái is értetlenül álltak a történetek előtt. Hétfőn, kora délután, a megszokott időben hazafelé tartott, vezetés közben lett rosszul, még volt annyi lélekjelenléte, hogy a leállósávba kormányozza az autót és leállítsa a motort. Negyvennégy éves volt, rendszeresen sportolt, egészségesnek látszott. Agyvérzést kapott.

Erre nem lehetett mit mondani a két gyereknek, se pap, se pszichológus ismerős nem tudta megnyugtatni háborgó lelküket. Édesanyjuk is mindhiába ismételtette, hogy bele kell nyugodni Isten akaratába, ép ésszel fel nem foghatta, hogy miért éppen a férjével történt ez a tragédia. Miklóssal, aki szinte naponta mentette meg emberek életét a baleseti sebészetben. Az egyetlen férfi volt egész életében, nagyon szerette őt, mozdulatlan, szilárd támpontot jelentett a hétköznapi örvényeiben. Mióta nincs, senki sem ért a két gyerek nyelvén.

– Anya sohasem olyan higgadt, mint apa volt...

Eleinte csak Edina mondogatta ezt, de újabban már Miki is ezt szajkózza. Idővel minden rosszaságot eltanul a nővérétől, hasonló trükkökkel próbálja elérni, hogy ne

kelljen iskolába mennie, leckét írnia vagy felmentést kapjon a testnevelés óra alól, sőt még tovább is fejleszti Edina módszereit.

Gyerekefjével persze képtelenek felfogni, hogy a vitákat és a veszekedéseket szinte mindig ők váltják ki követeléseikkel, engedetlenségükkel, önző kívánságaikkal. Az ordítózás rendszerint azzal zárul, hogy valamelyik gyerek a szemére hányja, hogy az apjuk sohasem kiabált volna velük, aztán következik a régi lemez: miért kellett meghalnia, és ha van Isten, akkor rosszat tett velük. Utána berontanak a szobájukba, ahonnan csak órák elteltével hajlandóak kijönni, ha már nagyon éhesek. Addig sajnálják magukat, és gyarapítják a telefontársaság bevételét.

Ilyenkor az édesanyjukban felmerül: lehet, hogy mégiscsak Ildiéknek van igazuk?

Pusztába kiáltó szó lett volna a sok imádság, amit a gyerekek boldogulásáért együtt mondtak Miklóssal?

Annyi figyelmet fordítottak a gyerekeikre, amennyit csak tudtak, hiábavaló, elfecsérelt idő lett volna a sok közös program? Ablakon két kézzel kiszórt pénz az iskoláztatás és a nevelés?

A gondviselés beláthatatlan ösvényeit ellepte a gaz. Bármit is akartak elérni, mintha minden az ellenkezőjére fordult volna. A gyerekek egyre inkább hasonlítanak társaikra, mint romlatlan önvalójukra és olyanokká válnak, amilyenek a szülők nem szerették volna látni őket.

– Valamivel biztos kiérdemeltük – merül fel benne a gondolat, többes szám első személyben, mert bármelyik kolléganőjét kérdezi a bankban, mindegyik hasonlóképpen panaszkodik.

A kedvességnek szikrája sincs bennük, legfeljebb olyankor, ha szükségük van valamire. Mondjuk pénzre vagy új ruhát szeretnének. Olyankor még mosolyt is erőltetnek az arcukra. Ha nem járnak sikerrel, pillanatok alatt megy végbe személyiségükben a változás. Lelkük csúnyábbik fele hatalmasodik el természetük felett. Hiába a szép szó, a könyörgés, a fenyegetés, az ígéret. Képtelenség lépést tartani változékony hangulatukkal.

Még jó, hogy be van zárva az ajtó, így legalább nem hallatszik ki annyira a viselkedés. A kislány számítógépes játékkal játszik, akár nyer, akár veszít, trágár szavak kíséretében teszi. Ez a legújabb szokása, eddig legalább nem káromkodott. A nővérétől tanulja vagy valamelyik társától? A lényegét illetően teljesen mindegy. Edina pedig szerzett valahonnan egy vízpipát, alighanem Ilditől, és azt szívja. Lehetetlen lebeszélni róla, pedig a múltkor szájfertőzést is kapott tőle. Nem érdekli, csak azért is csinálja, hogy édesanyját bosszantsa.

Csak ül egyedül a konyhában könnyes szemmel és úgy érzi, már ahhoz sincs elegendő ereje, hogy felálljon és elkezdjen mosogatni. Az asztalon irtózatosságot teremt. A tányérokon ételmaradék. Könyvek, füzetek szanaszét. Mindent eluraló káosz és zűrzavar kívül és belül. Sohasem lesz már rend.

Letörli szeméről a krízis könnyeit, belenéz a tükörbe: harmincöt éves múlt, de legalább negyvennek néz ki, karikás a szeme, beesett az arca éppen itt volna az ideje kicsit rendbe hoznia magát, nehogy meglássa így a két gyerek.

Közeledik az este, amikor majd újra meggyújtja a három mécsest. Az nem lehet, hogy örökre így marad minden, változniuk kell mindannyiuknak. Fájdalom van ebben a gondolatban, mert változni senki sem akar, se felnőtt, se gyerek. Talán könnyebb lenne elviselni az egészet, ha tudná, mi az értelme, vagy legalább lenne egy jel, egy egészen halvány üzenet.

Erre gondol, mikor megakad a szeme egy füzetből kitépelt papírlapon, megismeri Edina írását, olvasni kezdi és háborgó szívét nyugalom tölti el, benső békéje betölti a teret, beleolvad a valóságba, a gyerekek szobáiban mintha karmesteri pálca adna jelet, oly hirtelen szűnik meg a zaj, hogy nyugalomban nézhessen szembe lánya megváltó soraival:

„Köszönöm édesanyám, hogy olyankor is szeretsz, mikor hisztis vagyok... nem ez járna a sok jószágodért... észrevettem, hogy nekem is fáj, ha megbántok másokat... és te vagy az, akit sohasem lenne szabad... annyit dolgozol értünk... a gyermek nem választ-hatja meg egyik szülőjét sem, de ha nekem ezt mégis megengedné az Isten, arra kérném, újra te légy az édesanyám. Nagyon szeret és puszil: Edina”

Horváth János

AGÓCS SÁNDOR

Temerin

A MEGRUGDOSOTT TEMERINI MAGYAROKÉRT

Velünk már bármit
meg lehet tenni
értetek is talán csak az Isten
tudna lépni valamit

Van ahol szöget vernek
van ahol dobot
s van hogy éppen magyarokat
– mikor mi van kéznél

Európa elfordítja a fejét
a fülét is befogja a kínosabb
résznél – nem először és
nem is utoljára

Van ahol szöget vernek
van ahol dobot
attól függ hogy éppen
mi a pálya

És velünk már bármit
meg lehet tenni
értetek is talán csak az
Isten tudna lépni valamit

Van ahol szöget vernek
van ahol dobot
s van hogy éppen magyarokat –
Felülről lassan száll alá az ősz

Így hát csak nyelünk
nagyokat

A szkipetárok nyaralni mentek

A Fekete Hegyek között megyünk
szinte hallik a csönd repedése
és jönnek soha nem látott esők
mintha mi pont így akartuk volna

pedig csak szerettünk volna leélni
egész közel a tengerig és nézni
nézni ameddig a szemünk ellát
merre is vannak pl. a Dardanellák

idézni mint vonult Rigómező felé
az irgalmatlan had a sötét pokol s
Hunyadi János és Szkander bég arca
mitől borult el s ki csak szónokol

dobálja magát a nagy víz rendesen
ellene nincs itt se Isten se ember
s innen nő ki majd jó Tomori Pál
és teremnek vitézek a lábainál

a parton s a városban alig vannak
a sasok fiai most nyaralni mentek
nekitámaszkodni a végtelennek
valami jó kis melegebb helyen

mert itt elkomorult most piszkosul
az idő – pedig tudták hogy jövünk

Ahogy te sem

Már nem futhatsz el soha innen
ha ölben visznek az még talán
megbocsátható
Hársfaillat lengi be a kertet
s jöhet még ránk forgató idő
hátborzongató

Átáztunk átfáztunk és éltünk
végigbajlódva az éveket
boldogság-lesen
Sose tévesszen meg a látszat
mennék-szaladnék úgy utánad
ahogy még te sem

Égi jel

az első jelzés az volt amikor a
madáretető simán megadta magát
az alsó része a földre hullt és
itt pusztul a ház előtt ahogyan
a fölője tornyosuló nagy fa is
váratlanul halni készült előbb
az egyik aztán a másik fele majd
lassan az egész –

már az elején gyanús volt hogy
a környéken miért csupán csak
ez az egyetlen fa volt útban
hisz pontosan ugyanúgy állunk
mint voltunk sokszor a múltban
FELEMELT KEZEKKEL mintha
ukrán mezőkön felejtett üres
kalasnyikovok lennénk

SARUSI MIHÁLY

Iratosi kertök alatt dorobánci gránic*

Nagy-Iratostól Kys Iratoson, Puszta-Kisiratoson és Szalbek-Iratoson át Kisiratosig. Hogy Iratoşu(1) Micr l, Dorobanţi-Darabont Dorob ncr l ne is beszéljünk.

Iratosi kertek alatt... tette kisiratosi népköltési gy jteménye címének az egyik n r nk kezd  szavait Kovács Ferenc, az 1950-es évekbeli aradi magyarság kit n  alakja. Arad város magyar k lv rosainak a meséi *A sánta kutya l b n forgó palota*, mondái pedig *Aradv gi népmondák* címmel láttak utóbb napvilágot, s e két utóbbi is tartalmaz kisiratosi szellemi kincseket. Az általa összeszedett iratosi mesék, mond k, történetes énekek, dalok, a szok svil g költészeti értékei s miegyebek jobbára a régmúltban gyökereznek, nem a XX. század parasztvil g nak a termékei. Hogy  r i falurajzunk e fejezetében a s munkra oly kedves (kezdetben inkább zarándi, legtovább csanádi, újabban aradi) helység múltjából merit  legjellemzőbb történetekre kerül sor, címnek a folytatást meghatározó, nem éppen sz vderit  valóság efféle meghatározása ugrott be: *...dorob nci gr nic*. Mármint ami az iratosi kertek alatt húzódik. Trianonnak, a trianoni hazudoz knak és rablóknak, hasonsz r   ton ll knak köszönhetően.

Innen van az IRATOSI KERTEK ALATT... DOROB NCI GR NIC.

Ennyi. Se több, se kevesebb.

Éppen elég.

Nekünk.

Valamennyi nknek.

Nem siránkozva, nem. Csak arra utalva, mi történt velünk, mi folyik körülöttünk. Nélkülünk, ellen nkre. Ami nem akármilyen kihívás... a falunak. Ennek a népnek.

Ami nem mindennapi próbát jelent.

Aminek meg kell feleln nk!

...Mi a magunk szerény eszközeivel –  r sunkkal – (könyveinkkel, egész életünkkel- letm v nkkel) ezt igyekszünk szolgálni. Nem szolgaként, szabad emberként! Szabad magyarként.

Ha lehet. Ha nem sérti túlzottan az idegeneket. A messziről szalajtottakat.

Mert a románt nem fogja. Ezt onnan vesszük, hogy. Hogy mibennünk is van nem is olyan kicsi oláh v r.

Eggyé válva ezzel a néppel. Sarusik nt, Kakujak nt; Kurtuczak nt, Hlotnik nt.

Teremtőm, segíts!

...Eddig megsegített. Eztán sem hagyhat cserben.

Nem hagy bennünket magunkra eztán sem.

*Részlet a L NNI VAGY NEM L NNI c. készülő kisiratosi falurajzb l

Ha országhatárt, grániczot töttek is az urak az Iratosi kertök alá... Tört vóna lë a kezük.

Maradunk tisztölettel.

– *Nem mék séhova.*

Së ű, së mi.

Kezdvén valahun a kőkorszakban.

RHALMOK KORA

A Maros valamelyik (több?) ága a közvetlen közelünkben tekergett (ilyen lehetett a Cigánka és a Csík-ér), nem messze (Varjason) a Száraz-ér... Esményi hely letelepedni... A faluban s a határban, meg a környéken talált régészeti leletekből valamenynyire kirajzolódik Három-Iratos (Forray-, Szalbek-, Almásy-Iratos), no meg a szűkebb Kisiratos helyének a múltja.

Hogy magának a falunak a múltja, nem mondhatjuk, de a falutól hogy lehetne elválasztható az a föld, ahol gyökeret eresztettünk... Azoktól, akiknek a lerombolt-fölégetett házaira épült a mi házunk, akiknek a csontjaiból is erőt merítünk, akiknek a szelleme itt kísért ma is... Mást ne mondjunk a kunhalmoknak köszönhetően. Mely halmaink-dombjaink, amik Illyés Gyula szerint a mi katedrálisaink és piramisaink. Ennyi maradt belőlünk, építményeinkből, abból, amit teremtettünk az évezredek óta ránk zúduló rablóhadjáratok szüneteiben. Amelyek örhalomként, temetőként, határjelként, vagy épp lakódombként szolgáltak. A kunhalmok vízparton, folyók hordalékján emelkednek. A mai Kis-Iratos határában a Szőlős-halom és a Snajderhalom a legismertebb – mindkettő a Csík-ér mellett emelkedik, s a közelben van egy további, a Téglás-halom is; mások máig több falu külterületének a találkozási helyét jelölik (Négyeshatár-halom, Hármashatár-halom...). Nálunk is legendák sora volt nemrég még hallható e dombokról. Legenda, monda, meg ilyen-olyan kő-, csont-, cserép-, fémmaradvány, amiből előkerült a faluban és a határ más részein is éppen elég!

A halmok a legépebben megmaradt emlékeink az írott történelem előtti időből. Ám hogy kik emelték, mire föl, csak találgathatjuk. Az ásatásokkal előkerült, vagy éppen a föld művelése során az eke által kiforgatott régészeti leletek viszont mégiscsak útmutatók! Elkalauzolnak bennünket – valamennyire – a régmúltba.

...Mire föl az ezredfordulón Kisiratos északnyugati szomszédja, Kevermes határában mi nem kerül elő: tán a halmoknál is öregebb kincset fordít ki az eke az áldott anyaföldből! Krisztus előtt 3500-2500 közti időből való vésett, jelekkel teli sírkőről van szó, amihez hasonlót a régészek legközelebb Kis-Britanniában (a Bretonföldön) leltek. Anyaga zöldpala, a Déli-Kárpátok és a Maros-völgye közti tájról való – tudja meg, akit érdekel, 2013-ban a Magyar Nemzet olvasója.

Őskori, ötezer éves – késő rézkori, kora bronzkori – menhir a határunkban... Jó szaladásra Iratosunktól: Kevermesen! A csanádi síkon. Csanádvármögye északkeleti csücskében. Az újabb szaladásra fekvő Dombegyházán Atilla sírja a pávaszömalak-

zatú halomgyűrű egyik tagja, másik (szintén kincsmondákkal teli) dombja Kisiratoson.

Félnapi járóföldön belül: mennyi rejtély! Titkok titka.

Mese; nem mese; való.

ÖRDÖGÁRKÁN BELÜL

Szarmata sírok kerültek elő a Nagyfaluban a Kása-portára települt téeszben az 1950-es évek végén, föltárta Kása Antal felcser, műkedvelő régész és helytörténész. A legértékesebb lelet egy bronz csákány: egyik felől csákány, másik felől fejsze kinézetű alkalmatosság, dísz-, avagy használati tárgy, netán fegyver.

A szarmaták Csörsz-árka – olvasod a róluk szóló egyik cikkben (MN 2012) – a Duna-kanyartól Debrecenig, onnan az Alföld keleti peremén az Al-Dunáig húzódott, egy-egy része úgy-ahogy megmaradt. Föltehetőleg a Krisztus utáni 300-as években épült. Emlegetik a Kis-Körösközben (a Fehér- és a Fekete-Körös közén Aradban) élő magyarok a középkori Kissarus és Nagysarus határában lévő, ma Sárosi erdőnek nevezett hely közelében (Ágya, Vadász, Miske közt) húzódó úgynevezett római limest, amelyet a mieink Ördögárkának tisztelnek, a helybéli dák-nemlatta román utódok Traján útjának, Traján sáncának vélnek. Kiemelten védett minősítést nyert Csonka-Magyarországon a Csörsz-árka, Ördögárok, Avarárok, Ördögosztás... nevezetű ókori védmű, amely valószínűleg a rómaiak segítségével épült a keletről támadó gótok ellen. A szarmata leletek jelentős része a sánc mellett került elő, írja a cikk, s íme, minálunk is, hisz a közelben húzódhatott – valahol Szentanna táján – a szarmata árok. S mit ad Isten, nálunk is kerül több kunhalom, Bélzerind, Vadász és a két volt-Sarus közt pedig egész csapat halom feszít..., szenved..., rejtjén csontjainkat? Őrizvén a reá állított láthatatlan őrszemek az alatt nyugvókat? Testhalom testhalom után? Csontra csont. Végző fohász. S míg a csonka-magyarországi Csörsz-árok vonala 2012-ben kiemelten védett minősítést nyert, odaát – ideát, nálunk – kunhalmainkat szabadon szánthatja-ronthatja, apaszthatja-tüntetheti el a föld színéről tulajdonos, bérlő. A haszonelvvvel mentegedett önzés nem mentség, s a birtokos nemzetisége sem.

A szarmata, mint hírlík, iráni-perzsa nép vala, rokona a szittyának. Ahogy szög-rül-végrül mi az azok vonánk – legalábbis bizonyos ókori történetírók szerint! (Mert mi hogy állíthatnók?)

A környék régészeti leleteiről Dörner Egon ad összegzést az 1970-es román régészeti évkönyvben. (Fordította számunkra – e falurajzba kizárólagosan! – 1986-ban Bcsabán Muntyán Elena történész.) Szóval a hivatalos leírása a kisiratosi szarmata-ügynek.

Eszerint a helyi téesz-tagok silőgödröt ástak a gazdaság fő és hátsó kapuja közti út felénél, ahol 70 cm mélyen emberi csontokat találtak. A gazdaság 'állatorvosa' – valójában állatorvosi felcsere –, Kása Antal három sírból mentett ki leleteket.

1. sír. Kis bronz csat (fibula), alul fordított lábú. Bronz fülbevaló. Vaskés darabjai. Gyöngysor különböző alakú és színű 'gyöngy'-ökből (festékből hengeralakú, kék és

tégla színű; üvegből sárgászöld „bitronconice”, borostyánkő; csiszolt lap és feketére festett üveg).

2. sír. Vasdarabok. Rozsdával belepott bronzérme kétfelé szakadva, azonosíthatatlan.

3. sír. Korongon készült szürke (agyag) edényke, és bronz csat alulról fordított lábbal kidolgozva.

A sírok a szarmata népességhez tartoznak és a III-IV. századból valók.

...Az itt lelt tárgyak Kása Antal gyűjteményében láthatók, amelyek a helyi tézszékház egyik szobájában vannak kiállítva egyéb régészeti leletekkel, amelyeket az 'állatorvos' gyűjtött össze Kisiratos és más környékbeli falvak határában. (A kisiratosi szarmata sírokból származó leletekről készült fényképek is láthatók a cikk mellékleteként.) A mai Nagyiratos – a Nagy- (vagy Forray-) és Kis- (avagy Szalbek-) Iratos magába foglaló középkori Nagyiratos – határában talált leletek közt hunkori edény és köcsög is szerepel.

Kicsit arrébb, „a vizesi határba: fogasolták a fődet, küvet tanáltak, rátötték a fogasra, avval dógoztak! Nehezék vót. Érte gyüttek a régészök, lë vót törve mindöne, nem látszott, hogy szobor vót! Kecse. Belül rengeteg arany” – regélte 1979-ben Anti bácsi, falu régésze. Hogy s mint – melyik korból, melyik néptől –, arról nem volt tudomása. Aradon lehet az aranykecske? Ha valaki – lovas nomád, avagy korszerűbb módon – meg nem lovasította.

Kútason 1862-ben (Márki írja) görögutánzat barbár *dák* pénzt találtak! A dákok, állítólag, a Tiszáig portyáztak. A sírjaikban, telepeiken lelt római családi érmek az őslakosság és a *rómaiak* közti kereskedelmet bizonyítják. Arad vidéke 150 évig római hatás alatt állott – emlegeti Márki Sándor, vármegyénk történetírója. Azaz dákok és rómaiak is kóborolhattak az Iratosi Pusztán. Várva ránk; hogy útba igazítsuk őket, merre van a merre.

Hogy végre ide jutottunk! Ide róhassuk: a *hunok* nagy királyáról, Atilláról is tud népünk. Igen, az iratosi. Sőt, temetésének pontos leírásával is szolgálhatunk... ha nagyon kíváncsi rá valaki! Megtalálható Kovács Ferenc aradvégi mondatárában.

Eszerint Réka halála után az új asszonnyal, Nikoltával való nászéjszakán Atilla orra vére eleredt és a hun király soha többé nem ébredt föl. A táltosok hét nap, hét éjjel gondolkodtak, hogyan temessék el a hun vezért, a fél világ urát. Az arany, ezüst, vas koporsóba tett halottat kísérő gyászmenet élén Csaba királyfi vonult. A Maros és a Tisza szögébe érve kapták a hírt, hogyan szól a táltosok parancsa:

– Tömessék el a királyt oly módon, hogy ásóvágás sē történjen a birodalom sima föggyiben, oszt akik eltömették, hírül nē vihessék, hogy hova tötték!

Csaba, Atilla legifjabb fia három nap, három éjjel törte a fejét, hogyan is történhet így a temetés. Eszébe jutott, hogy végig halmok emelkednek az Alföldön, hát egyet kiásatott, lássa, hogyan temették el régen a vezéreket... Ásás közben kikövezett folyosóra bukkantak, amely összekötötte a halmokat. Csaba most már mindent tudott! Beparancsolta a koporsót vivő vitézeket az alagútba, azoknak vezetniük kellett Atilla fölkanthozott lovát is, és hogy vigyék, amíg bírják! Mőgöttük lezáratta a kijáratot,

a koporsóvivők meg tán még ma is viszik, cipelik Atilla koporsóját. Ma is viszik, ha meg nem haltak.

Így aztán hogy tudhatná bárki, hol nyugszik Atilla király! A regemondó (az 1950-es években megejtett mondamondáskor 90 éves) Barják Károly sem gyaníthatta.

IV-V. sz-i *gepida* temetőre is találtak a régészek a kisiratosi határban (Erd. Tört.). Gepida „...sírból származó ép edények, többnyire kancsók Kisiratos-Kistórol.” A (keleti germán) gepidák egy évszázadig voltak urai e tájnak, de a nép megélhette a magyar honfoglalást.

Régészeti leletek sűrűsödnek Iratosunk határában a magyar középkorból (Ó-Nagyiratosról): a Faludüllőben, Régi-temetőnél, Kettőskútnál, Tégladűlőben... Mind-mind ugyanott: a Tódás-végen, a Tódás vége és az Ér-kanyari Ér-part között... Mely Ér-szakasz mellett halom magasodott... Az Ér-kanyar is lehet „Kisiratos-Kistó”! Vagy mégsem.

Ott találták – a Kettőskút, Ér-part és Faluhely, Régi-tömötő között – a legtöbb régészeti leletet. Csak hát ez már a magyar középkort, a honfoglalás és az Árpádok korát idézi.

AZ ÁRPÁDOK IDEJÉBEN

A Faluhelynek is nevezett düllőben eső után látni vélik az emberek – tán a régi öregök előadása nyomán? – a régi falu (Nagyiratos) házainak a helyét. Mert az más színű.

Egészen véletlen a hivatásos régészek is élnek ezzel a terepismereti kutatással, nem egyszer ők is így bukkannak gazdag lelőhelyre.

Bukkant – odatelepedésünk (megtelepedésünk) óta – sok-sok iratosi!

Ha Árpád apánkat nem emlegeti is a falu, *Csanádról* és *Ajtonyról* már tud népünk. Az aradvégi mondatárban közölt történet (18-19) előadója, Hügel Rózsi Csanádnak az István királlyal szembeforduló Ajtonnyal (mondánkban Achtummal) vívott győztes csatájáról regél. A mondat előadó 23 éves nagylány tud arról, hogy Achtum serege a nagyősi réten, Csanádé a Maros-Tisza szögletében készül az összecsapásra. Hogy a görögül imádkozó Achtumot a latinul imádkozó Csanád az álmában megjelenő oroszlán biztatására éjszaka lepi meg, s hogy Csanád a diadal után az álom – az oroszlán-jelenés – helyén emeltet templomot Szent György vértanú tiszteletére. A történészek szerint Oroszlámos táján alapított Csanád vezér monostort... (Hogy mi hibáztunk rá a mondánkban, vagy a történészek a tanulmányaikban, eldönthetetlen!) (A megoldás további kutatása vár.) (Mi erre nem vállalkozunk.) (Már csak azért sem, mert elfogultak vagyunk.) (Mindannyian, ahányan csak vagyunk.)

Hogy ennyit tudott volna ez a kisiratosi parasztlány, aligha hihetjük. Már mint valószínűtlennek tűnik, hogy majd ezer évet hidaljon át a népi emlékezet. Történelemtanárának, netán tudós plébánosunknak, Hodács Ágostonnak, esetleg Rózsika olvasmányainak köszönhetjük ezt a szép történetet.

Bár nem kizárt, hogy népünk a Délvidékről hozta magával Iratosra ezt a legendát. Tehát hogy mégiscsak ezer éven át ível a kapcsolat... elődeink s miköztünk.

Finom kis híd... Érdemes rálépni!

Árpád-kori cserépvüst (bogrács, főzőüst) is előkerült az iratosi határban (Erd. Tört.). A kekecsi családi otthontól nem messze, Frischné tanyájánál 1970-ben kézimalmot találtak, Anti bácsi bevitte a gyűjteménybe. „Kukoricadaráló löhetött? Hogy lött volna tengőri-daráló Amerika mögyszállása előtt.” „Kása Anti bácsi régészeti, izé geológus. A kocsmá mellett lakik a kolhoznál” – igazítanak el 1980-ban.

Blazovich László írja a mezőhegyesi határban dűlőnévként megőrzött középkori Fűperek község múltja kapcsán. A középkorban PEREG nagyobb föld (terra) lehetett, melyen később több település jött létre: Kispereg, Nagy- avagy Németpereg, Fűperek, Kaszaper. Hasonló a környéken ALGYŐ és Felgyő, MezőKOPÁNC-S-Rétkopáncs, AlmásKAMARÁS, Csatókamarás, Nagykamarás. Az ok a népesség növekedése. Hogy folytathassuk a sort e módszerrel a mi tájunkon: NagyIRATOS, Belsőiratos, Külsőiratos, Dombiratos, Kisiratos, Almásyiratos, KisDOMBEGYHÁZ, Nagydombegyház, Magyardombegyház, MezőKOVÁCSHÁZA, Reformátuskovácsháza, MEDGYESbodzás, Medgyesegyháza, MagyarBÁNHÉGYES, Tótbánhegyes (Nagybánhegyes), KisVARJAS, Nagyvarjas, és így tovább majdnem a végtelenségig! Azaz egy nagy pusztá, falu és határa... (Szövétnék, 2010). Hogy a bizonytalan illetékségű – Dombegyházakhoz és Iratosokhoz egyként számítható, Nagy-Dombegyházba és Nagy-(Nagy)Iratoshoz is kapcsolható – *Dombegyháziratos* ne említsük.

Hogy tovább bogozzuk (Csánki Dezső munkája nyomán).

„Z a r á n d m e g y e... *Iratos*. Belsevyratos. (MOL, 1418: Dl.10711.) Ma több Iratos nevű pusztát találunk Batonyától é. és ny., Csanádmegyében. (L. ott is.)”

„A r a d m e g y e... *Iratos*. Irathos. (1446: M. Tört. Tár. VI. 28. l., 1455: Dl. 14942. Lásd Csanádmegyében.”

„C s a n á d m e g y e... *Iratos*. Irathos. (Csanádban vagy Aradban: 1454: Békésm. oklt. 68.) Nagh Iratos. (1484: Dl. 18974.) Irathos. (1498: Dl. 20692.) Iratos nevű pusztákat találhatunk ma Batonyától ék. Néha Zarándhoz, majd Aradhoz is számítják; s csakugyan e tájon érintkezik e három megye.”

Iratos, Iratos, te csodás...

Hol így, hol amúgy. Itt és ott! Belső, Kilső, a Közép meg pusztán Nagy. Körbe, karikába. Ha Nagy, lesz ott Kis is...

HÁTUNKON SZENT MIKLÓS FAKÉPIVEL

Kőműves Kelemen történetéről két énekváltozat is előkerült (Kovács Ferenc tette közzé), róla – róluk – tudunk egyet s mást. Ám az iratosiaknak a vizesiek kárára, földesuruk hasznára – naná, persze hogy annak az utasítására! – elkövetett területrablásáról nem csak a történészeknek vannak valamelyes ismeretei, népünk is tudott róla. Hogy ma mit tud, kérdéses, ám az 1950-es években még monda került elő a Szent Miklós faképmásával odébb hurcolkodó jobbágyokról.

A korszakra jellemző, amivel bevezethetjük a határjelölő faképmás eltávolításának történetét. A Nagyratossal északról szomszédos aradvármegyei *Keczer-Kutason*, Dóczi Imre és Székudvari *Czeczei Lőrinc* falujában „1484 tavaszán két nagyratatosi jobbágy, Szűcs Benedek és Szántó János rablást követett el. A két földesúr úgy vett magának elégtételt, hogy fölfegyverezték tisztjeiket s keczerkutasi jobbágyaikat, s rá-törtek Nagy-Iratosra, hol a két jobbágyot elfogták s azután Zaránd vármegye törvényszéke elé állították. A vármegye a jobbágyokat keréketetésre ítélte, de megengedte, hogy ha a károsult birtokosok beleegyeznek, 200 frt váltságdíjon életüket megválthatják. Ezek ebbe beleegyeztek s egyúttal szavatosokat állítottak. Azonban a (Nagyratost birtokló) Jaksics testvérek sem hagyták annyiban a dolgot; Dóczi és társa ellen a kir. törvényszék előtt indítottak keresetet, de hogy milyen eredménnyel, nem tudjuk” – közli velünk jó Borovszky urunk a XIX. század végén. (Tegyük hozzá: Iratos, Kisiratos révén, északról ma is Kutassal határos.) Márki viszont arról tudósít, hogy 1485-ben „a Kutason kárttevő iratosi jobbágyokat 40-40 frt. fejtátságára ítélte Zarándvármegye”.

A Mátyás király halálát követő zűrzavar helybéli folytatásaként „1498 körül a néh. Jaksics Demeter fiai, János, Demeter és György dombegyházi és iratosi jobbágyaikkal elfoglaltatták özv. Dóczi Imréné aradvárm. Vizes faluja határában azt a darabot (Nagyratostól délre), mely a Vadborsos és Eső nevű halmok közt feküdt s ezzel ezer frt kárt okoztak neki. 1504. szept. 29. körül meg elfoglalták Dóczinének és özv. Vizesi Deák Imrénének a következő vizesi pusztáit: Esővilág, Almateleke, Borsosalmateleke és Sásosszerteleke nevűeket. Iratos alatt a vizesi határt sz. Miklós püspök és hitvalló fából faragott képe jelölte; ezt Jaksicsék egyszerűen kiásatták, elvitték Vizes alá s ott a faluszélen állították fel. Ezzel persze jóval kijebb akarták tolni a két falu közt levő határvonalat. Ebben a hatalmaskodásban részt vettek a nagyratatosi jobbágyok is, számszerint 53-an, többek közt Antal, Biró, Botos, Csapó, Fejes, Földi, Komlósi, Kovács, Kövér, Mácsai, Nagy, Radó, Sós, Szabó, Tót, Török, Veres és Zintei nevűek” – tudatja a késői utókorral Borovszky. (Nem egy vezetéknev ma is gyakori Iratoson.) Máshol ugyanerről ezt írja ugyanő: a vizesi határ miatt a Jaksicsok és a Dócziak közti pör be sem fejeződött, amikor nyáron a két Jaksics testvér azt parancsolta jobbágyainak, hogy Szent Miklós püspök és hitvalló fából faragott képét, mely Isten tudja, mióta, Iratos falu alatt állott, s mutatta a vizesi-iratosi határt, ássák ki. Azután jó darab földön levitték Vizes alá, ahol újra szépen fölállították – hogy Iratoshoz kapcsolják az említett vizesi pusztákat.

Jaksics rablólovag földesurunk jól megugrasztott bennünket... Kíséreltük volna nem teljesíteni a parancsot... Deres? Jóval több járt akkor ezért.

Nem véletlen jött 1514? Dózsa népének volt tartozása uraival szemben? Lett mit behajtani rajtuk... Hogy a vége 1526 legyen.

Édes jó Istenkénk.

„1506-ban a Jaksicsok Nagylucsei Dóczi Ferencnek és özv. Vizesi Deák Imrénének az aradvármegyei Vizes faluhoz tartozó Essővilág, Almateleke, Borsosalmateleke, és Sásosszerteleke pusztáit, melyeken a gabona épen akkor ért volt meg, jobbágyaikkal

Molnár Miklós

Nagy Pál

Gyurácz Ferenc

Szilárdi Béla

learattatták s a szegény vizesi jobbágyoknak mintegy 300 frtot érő termését elhordatták. Ezzel meg nem elégedve, Iratosról, Dombegyházról, Toronyról, Szécsényről és Kerekegyházáról mintegy 188 jobbágyukat összegyűjtötték s fegyveresen a vizesi határba törtek. Szent Miklós fából faragott képét, mely Iratos felől rég idő óta a határt jelezte, a földből egyszerűen kiásatták s egészen Vizes falu alatt állították fel újra. Persze, ekként a Jaksicsok Vizes határának jó nagy részét maguknak foglalták le” – írja megint Borovszky a megyetörténete más helyén, s ennek nyomán Bálint Sándor is. Azaz az év némileg bizonytalan, a történet lényege ugyanaz. Nyilván a pör húzó-dott... Hogy aztán az 1950-es években Kovács Ferenc népköltési gyűjtőnek az akkor 18 éves Antal Mihály majdnem ugyanígy mondja tollba! Hogy a Miska gyerek honnan vette... A történetek után ötödfélszáz évvel általa előadottak címe Monda Szent Miklós fából faragott képének kiásásáról.

Míg az Ajtony Csanád vezér általi legyőzését megörökítő legenda kisiratosi mondában való megjelenése talán 'első kézből való' népi hagyományörzést jelez, ez esetben mégis csak hajlunk a történelmi-tanári-lelkészi továbbadásra.

A mondamondó tudja, hogy II. Ulászló (nekünk csak Dobzse László) volt a király, s hogy az iratosi határ ura ekkor Jaksics, aki vitába keveredett a Vizes nevű szomszéd-falu földes uraságával. Jaksics a jobbágyaival learattatta a vizesiek búzáját, majd kiásatta velük Szent Miklós faképmását, amely a két helység közti határvonalat jelölte. „Vették a faképmást, kocsira tették oszt elhurcolták egészen Vizes falu alá. Ott felállították. Egyszeribe megnőtt a határ, de megnőtt a vizesi jobbágyok búja-baja is, mivelhogy föld nélkül maradtak.” A vizesi földesúr minden igyekezete ellenére a továbbiakban az ottaniak is Jaksicséknak robotoltak. „...a faktum faktum, a faképmás, amelyik a határt jelölte, ott állt a vizesi falu alatt, oszt nem volt az országban bíró, aki ezt megsemmisíthette volna.”

Dobzse László országában hogyne.

Szegény iratosi, még szegényebb vizesi jobbágyok...

1511-ben újabb 'túlkapás' jegyeztetett föl az örökkévalóságnak: az aradi káptalan eperjes-fejéregyházi (a későbbiek szerint kurtai-fejéregyházi, mígnem maiglan kurticsi-kürtösi) jobbágya, Kún Tamás „november havában átment Iratosra, itt azonban a Jaksicsok tisztje, Iván deák elvette kantáros és nyerges lovát, továbbá szürcsuháját, összesen 10 frt értékben. Ebből azután pöre keletkezett Jaksics Péternek az aradi káptalannal”.

Még hogy a vizesi, meg az iratosi jobbágyoknak, a kurtainak is elege lehetett az egész-ből.

DÓZSÁVAL... 'MOHÁCS' ELLEN

Csuda vagy sem, mindenesetre 1514, a Dózsa-féle néplázadás idejének Iratosza is megmaradt emlékezetünkben. A táj népének tudatában?

Hogy milyen módon, más kérdés. Mondhatni: kérdéses.

De.

A 88 éves mossóczytelepi Rácz Julianna által előadott aradi mondában mi nem áll!

Monda a temesvári főispán meneküléséről címmel közölte a Kovács-féle aradvégi mondatár a történetet, miszerint Báthory István Nagylakról futva „...Addig-addig kerülgetett, míg Iratos alá nem érkezett. Itt baleset érte. Ahogy lovával a Szárazéren át akart ugratni, a ló megcsúszott, oszt lábát törte. Gyalog kellett bemenni a faluba, hogy a Jaksics kastélyban más lovat szerezzen. Más lovat is, meg valami ruhát magára, mert a parasztok ugyancsak megcsudálták az ingben szaladgáló főispánt. Adott is az ispán neki öltözetet, meg másik lovat is, de ekkor már közeledtek Dózsa emberei. Mikor az ispán ezt meglátta, két lovat nyergeltetett, egyikre felsegítette Báthory Istvánt, a másikra meg maga szökkent fel. Alighogy elváltak, a jobbágycapatok már ott is voltak a faluban. De nekik szerencsájük volt, mert egéruat nyertek..., hiszen a többi nemeseket válogatott kínok között pusztították el a feldühödött jobbágyok”.

Haza, amelyet megvédeni sem szabad?

Ők, uraink, nem is voltak rá képesek. Egymást megrövidíteni, a jobbágyot emberszámba nem venni... Csoda, nem, mi más következhetett Dózsa elevenen sütögetése után...: Mohács.

Mondáinkban megőrződött Mohács, az 1526-os csatavesztés emléke is. Csonka János Kisiratoson adta elő Kovács Ferencnek, amikor még csak 75 éves volt. Sőt, hogy ott vitézkedett földes uraságunk, Jaksics testvére is.

„...Iratosról is ment vagy hat lovas, meg nyolcvanöc jobbágy. Ezeket a földesúr vereshajú unokatestvére vezette a háborúba. Volt nagy sírás, amikor a falu fiataljai elmentek, mert mindenki tudta, hogy nagy harcba indulnak. Így is lett. Elől lovagolt a vöröshajú Jaksics, utána öt nemes, aztán meg gyalog a nyolcvannyolc pór. Ahogy elmentek, úgy nem jött vissza csak két pór az egészből, ott pusztultak mind, mert hogy a török meg túlerőben volt, oszt lemészárolta az egész hadat Mohácsnál. Mikor a két pór hazagyütt, oszt elmondta a nagy pusztítás hírért, az egész faluban sírás-rívás volt heteken keresztül. Ráborul a gyász Iratosra, merthogy minden deli legénye oda volt a falunak.”

Kisiratosi az 1950-es években aligha mondott vereshajú vöröshajú helyett, de a történet így is hátborzongató. Persze egy rác – mármint Jaksics – mi más lett volna, mint vöröshajú... A magyarnak más dukál! Ha jobbágy, ha úr. Pusztulni viszont egyként pusztulhatunk.

Az eredeti – lehet, tankönyvből tanult – történet helyi ízekkel, sajátos színekkel elővarázsolva. Így már a miénk! Mert nincs az a történet, levéltárban őrzött irat,

amely tudna erről a Jaksics vezette, öt nemes közreműködésével irányított, 88 porlevente alkotta iratosi hadról! Ezt csak mi ismerhetjük.

Ismerhetjük – köszönhetően S. Kovács Ferenc aradi írónak, tanárnak, népköltési gyűjtőnek. Meg tán tudós papunknak, aki vasárnapi szentbeszédében rendre elővehette ezeket a régi dolgokat.

TÖRÖKJÁRÁS

...elején, majd végén. Közben pedig. Mert közben is volt.

Mi magunk valahogy – a mondában – megoldottuk (belefojtottuk őket a Szőlőshalom pincéje borába) –, de azért ilyen könnyen nem ment a dolog.

1537-ben még átutazhatott az addig török-nem-látta (-nem-járta) falun János király, akit itt ért utol a Budavárából hozzá igyekvő Szerémi György. 1552-ben először pusztítja el török hadjárata a falut: néhány házat kivéve leégett Iratos, utána csak két kapu után adózunk. Rá egy évtizedre összeszedjük – újjáépítjük – magunkat! Az őszi és tavaszi gabona, valamint a méhek tizedének, a kereszténypénznek, továbbá a méhek, a bor és a bárányok megváltásának összesítése a gyulai vár számára 1563-ban a Csanád megyei Nagyiratoson: búzából 185 kalangya és 24 simándi köből, árpából 29 simándi köből és 3 kalangya, méhek megváltására 30 dénár, a kereszténypénz 21 dénár. A török összeírások szerint például 1563-ban csak Vácott Arad környékéről a következő számban vámoltak el marhát: Arad városából 128 db-ot, Nagyiratosról 303 db-ot, Kutasról 292 db-ot, Simándról 783 db-ot – írja Kovács G. Pécska-történetében. Azaz az északi szomszéd Kutas ekkor még áll, őket is a századvégi tatárjárás takaríthatta el.

1565-ben a török sanyargatás miatt a gabonatermesztés visszaszorul, inkább barmot tartanak, azzal is adóznak. Gimesi Forgách Simon nagyiratosi jobbágysai, mint-hogy uruk néhány évi jövedelmét a háborúk miatt készpénzben meg nem vihették, 210 ökröt hajtottak fel. Az előző esztendőben, 1564-ben az adóösszeírás szerint 53 jómódú jobbágy lakja a falut.

1579-ben 113 család él s adózik Nagyiratoson, az adózók névsora is megvan. Az 1567-es és 1579-es összeírásakor (Káldytól tudjuk:) több jobbágnak volt szép juhnyája, a legtehetősebb „Földi Matias nős, van 300 juha”. Ugyanekkor Iratos pusztalakatlan a zarándi náhiében – tehát mégsem mindig egy és ugyanaz a kettő...

1596 márciusában Szolimán tömösvári pasa a Maros-Körös közére hívja a Győr környékén telelő tatárokat, akik pörzsölnek, öldösnek, fosztogatnak. A vidék csanádvármegyei szíve, Makó 7 évig pusztán áll. (Nagy-)Iratos falu végleges pusztulása.

Végleges, amennyiben. Már hogy amennyire.

A dél-alföldi magyarság maradéka ekkor az egyetlen ép magyar városba, Szögedre menekül. Nyilván az életben maradó (református...?) iratosiak is ide húzódtak. Hogy jó kétszáz év múlva az utódaik – kiegészülve további nincstelennel – nekiinduljanak Pusztá-Iratos benépesítésére. Már ha még vélekedött valaki a pápista Szögedben a 200 évvel korábbi kálvinista iratosi eleikre...

Monda őrzi annak a kornak az emlékét, amikor elpusztult a falu, vele ősi templomunk. Magyar János adta elő a történetet az 1950-es években Monda az iratosi templom oltárképéről címmel. „...nagy csapat török rontott a falura, oszt mindent lerombolt, meg ami megmaradt, azt is felgyújtotta. Így pusztult el a templom is. Csak egy képet tudott Bali Balázs éjszaka kocsira dobni, oszt elhajtani vele. Ugyanazzal a képpel hajtott el, amit előző napon a törökök dobtak kocsira, de a kocsit nem tudták megindítani, hiába fogtak bele hat lovat is. Így azután a törökök lehányták a földre, még rá is tapostak.”

A képet a Bali család apáról fiúra örökítette azzal, hogy ha a törököt kiűzik az országból, a falu pedig ismét fölépül, visszaviszik a képet a helyére. „Így is lett. Az Úr 1836-ik esztendejében Szalbeck Zsófia nagyasszony nagy pénzt adott a jobbágyainak, hogy azon templomot építsenek. Föl is épült a templom, de nem volt benne kép. Meghallotta ezt Bali Ferenc, aki akkoriban nagyiratosi jobbágy volt, ismét kocsira tette, oszt elhozta a képet a helyire.”

Hogy ez a kép hol van, nem tudni... Túl szép lenne, ha törökjárás előtti, régi-iratosi (óiratosi) oltárképünk lönne!

1648–1655-ben a minap elpusztult, eszerint azóta valamennyire megújult Nagyiratos adója 16 tallér, 1 vég patyolat, 2 bokor karmazsin csizma, 1 úrnak való paplan (a magyar uraságnak). A Dobóczyaké Nagyiratos, amikor „végbeli katonák ütöttek rá a falura, minden marhát hatalmasul elhajtottak s házukat is kirabolták. A nádor a tolvajok elfogatására 1666. szept. 23-án parancsot bocsátott ki. 'Nemzetes Dobóczy Péter és néhai Dobóczy Ferencz árvái – így szól a parancslevél – Nagy-Iratos és Tompa nevű faluit ez elmúlt napokban felvén végbeli katonák, minden marhájokat hatalmasul elhajtották és házoknál lévő javokat elprédálták, melyeknek felkeresésére s azon tolvaj katonáknak kinyomoztatására vagy maguk ő Kegyelmeik vagy arra rendelendő ez levelünk mutató ő Kegyelmeik emberei mennek. Minekokáért akaránk végbeli kapitány s más tisztviselő uraimékat requirálnunk, egyszersmind parancsolunk is, valahol azon elhajtók marhájokat megismerik, adgyák s azoknak illik, alattokvalóival adassék kezekhez ő Kegyelmeiknek vagy az ő Kegyelmeik embereinek; végbeli kapitány uraimék pediglen az ollyatén tolvaj katonákat, a kikre azon hatalmaskodás és marhahajtás reá bizonyosodik, megfogatván, érdemek szerint meg is büntessék...' – tudatja vélünk Borovszky uram ott, ahova tette a könyvében.

Egyik mondánkban is előfordul a törökvilág, a betolakodók a Szőlőshalom pincéjében őrzött borba, vagy a rájuk zárt alagút levegőtleniségébe fulladnak. A Tatárvitéz meg a kígyódarvitéz című mesénk tán a törökvilág tatárjárásainak utóhatása. Hogy valami azért maradt utánuk... Lábuk nyoma – már az elpusztított (elpusztult, tatár-eltaposta, -fölegezte, -kardélrehányta, -úzta) Nagyiratoson túlmenően. Szegény asszony egy szem fia, aki Kígyóországban elvenné a kígyókirály leányát, s megvív a Tatárvitézzel, aki őt szétszabdálja. A király a kígyókkal életre kelteti, Kígyódarvitézzé üti s megint ráküldi az ellenségre, akit leventénk elintéz, hogy ezzel elnyerje a királyleány kezét és a király fele királyságát.

Tatár innét, tatár amonnan.

Jó, hogy megszabadultunk tőle!

Kígyóval, vagy anélkül. A jó király segítségével; ki – mi – másért, a leányáért!

1686-ban a török végleg eltörli a föld színéről a középkori Nagyiratost, amely ekkor – ha igaz – kicsike rácz telep...

PUSZTA-IRATOS

Eredetileg jó kétszáz évre; teljesen évszázadig.

Az 1700-as években „Így lettek a magyar földből élő idegenek a töröktől amúgy is agyonsanyargatott (Csanád) vármegye kerékkötőivé. Így bérelték Tompa pusztát Demetrasko, Ilia Katalin, majd a Szalbek Jakab... (1741)... A sokszor szintén idegen – rendszeren örmény –, de itt nemességet szerzett bérlők közül a Govrik család Kisiratoson, Simay család Dombegyháza bérlője, Török Sándor, majd 1769-ben Verzár Gergely Kunágota, Verzár Márton Dombegyháza bérlői” – írta vala Bohdaneczky. A századvégen szállások a korábbi s mai falvak helyén: utak, dűlők, ösvények mentén.

1766-ban elrendeltetett, hogy az Arad, Szeged és Temesvár között fekvő vidéken csak németek telepítendők le. 1780-84 közt az első katonai fölmérés. A térképészeti fölmérésen a mai Kisiratos körül ezek a helynevek láthatók: Kövernös ház (Kevermes), Lokos ház (Lökösháza), Kutos ház (Kutas), Macsa, Kis Kutos (Kurtics mellett, a mai ipartelep helyén, Kutas szélén), Kurtics, Szalas zu Kurtics (a későbbi Almásyiratos helyén), Puszta Nagy Iratos, Puszta Vizes, Dumegyháza (Dombegyház). A mai falu területén a Szall. zu Szalbek (Szalbek-szállás), és a Puszta Szalbek név található, utóbbi az urasági szállástól délnyugatra.

A *Szalbek-szállás* megnevezésnél kert s az urasági épületek jelei láthatóak, nyilván udvarház gazdasági épületekkel. Szántó a falu mai területén egyedül délkeletre, Nagyiratos-puszta alatt található, a többi gyöp, legelő. Szalbek-szállás fölött, Kutas felé három épületből álló házcsoportot jelöl a térképész, az út ide a Kurticstól nyugatra haladó útból ágazik el délre. Ha a Szalbek-szállás a legendák egy részének megfelelően a mai Szőlős-halomnál volt (a mesék a dombon álló kastélyról is tudnak), e pár épület a ma Faluhelyként emlegetett (Tódáson túli) határrész táján állhatott.

Halmot Szalbek-szállás mellett, a szállástól délkeletre a szántó előtt (ez lehet a későbbi Szőlős-halom), kettőt Nagyiratos-puszta szélén, egyet pedig Szalbek-puszta végében jelöl a katonai térképész (esetleg ez lehet a Téglszál-halom). Ez mindösszesen 5 halom. Meglepő módon a térképész Nagyiratostól délre jelöli a térképen Pusztát Kis Iratost (a Kisiratos-pusztát), és az alatt, egészen Varjas mellett Szall. zu Kis Iratost (Kisiratos-szállást) pár házzal, kerttel. Azaz ez a Kisiratos nem az a Kisiratos (legalábbis a térképen jelzettet illetően).

1799-ben a Vályi-féle honleírás így találja (darabolja) a nagy Iratos-pusztát: „IRATOS. *Nagy Iratos*. Szabad pusztá Arad Várm. földes Urai B. Forrai, és Kaszonyi Urak, fekszik Kurtics, Arad, és Varjas között, fölgye igen jó. IRATOS. *Dum Iratos*. Szabad

puszta Csanád Várm. földes Ura a' Kir. Kamara, fekszik Tornyához nem meszsze, és annak filiája. IRATOS. *Kis Iratos.* Szabad puszta Csanád Várm. földes Ura Szalpek Uraság, ez is Tornyának filiája." A környékről meg pl. „KURTICS. Oláh falu Arad Várm. földes Ura Kaszonyi, és Marczibányi Uraságok, lakosai ó hitűek, fekszik Matsa, és Szt. Pál, s' az Újfalusi puszták mellet, fölgye jó és termékeny, terem búzát, árpát, a' közel lévő pusztákon szép nyáj juhokat, gulyákat, s' göbölöket legeltetnek, a' meg maradtott fölgyén az Uraságnak, vagynak egynehány katolikus magyarok, a' kik jó kemény, s' zsíros dohány természetéből élőködnek... KÚTAS. Szabad puszta Arad Várm. földes Ura Márczibányi Uraság, fekszik Matsa, Kurtics helységek, Dumegyháza, Iratos, és Lökösházi puszták között.”

1802-ben a 30 elpusztult csanádvármegyei település helyén lévő puszták egyike változatlanul Puszta Kis Iratos.

FALU A FALU PUSZTA HELYÉN

A mi Iratosunk a mai Nagyfalva nevű községrészen települt újjá. Nagyfalva Kisiratos ófaluja.

Az 1810-es években magasra szöknek a dohányárak, Csanádban is e korban kezdődött a kertészfalvak telepítése. Ez időben a francia háború és a szárazföldi zárlat következtében nem juthatott el az amerikai dohány Európába, szerte az óvilágban új dohányültetvényeket létesítettek. Hazánkban is a termelés a fokozott kereslet és emelkedő árak nyomán újabb lendületet kapott, ráadásul a Habsburg-birodalomnak Magyarország volt a legalkalmasabb dohánytermesztő országa. Ekkor került a földbérleti egyezségekre a dohányossal való fizetség, nőtt meg – főleg az üres, ritka lakosú Délvidéken, Csanád, Békés partosabb, tehát száraz térségein – a dohánytermesztés.

A mai Kisiratos 1818–1819-ben született – a mezőgazdaság föllendülésének, a dohánytermesztés fokozódó jelentőségének köszönhetően – a Salbeck család kamarai bérleményén. „A kutatás hosszú ideig nem méltatta figyelmére a régi Csanád megye keleti határán elterülő, Romániához tartozó Kisiratos (Dorobanți) falu... Borovszky Samu... nagyot tévedett, amikor telepes lakosságát palócként jellemzi. Egy fiatal romániai folklorista, a kutatás nagy kárára máris elhalálozott Kovács Ferenc igen értékes, itt-ott azonban nem egészen kiforrott módszerek szerint szerkesztett, irodalmi nyelvre átirtn gyűjteményében tisztázza Kisiratos színmagyar népének szinte teljes egészében (szegedi) mégpedig gányó eredetét... A falu népe máig a szegedi ö-ző nyelvjárást beszéli” – tudatja az irántunk valamennyire is érdeklődő nagyvilággal Bálint Sándor.

A falurajzíró egyik unokatestvére mindezt így összegzi 1980-ban: „Kisiratoson kincstári és kiráji fődek vótak. Szalbekné alapította a falut. Özvegy vót. Dohántermesztőket, napszámosokat hozott ide a Cömöntküti düllőbe, itt épült az első kisiratosi település. (Majd) Áttelepítette a Régi-temető mellé, ezt beszántották” (KG). Más szerint 260 család alapítja a falut. 1 numerus (telek) 20 magyar hold, meg 2 magyar hold belsőség. Egy hivatalos korabeli irat 200 kertészgazdát emleget. Jelős pa-

rasztkántorunk kis irattal íratott Kisiratosról, nagy irattal íratott Nagyiratosról tud meg arról, hogy Szalbekné annyi földet kapott a faluval, amennyit körbe tudott koszikázni...

Csanád vármegye népoktatásának történetével foglalkozó könyvben bukkanunk arra, hogy első iskolánk igen hamar fölépült (beásatott az áldott anyaföldbe?). Mert ez volt az első dolga a fajtánknak? Istenháza, tanoda...

Buta paraszt – legalábbis Andreiék, Silviuék (meg mai más idegen, és legalább ennyire idegen jajmagyarok) szerint. Mi szerintünk meg.

„Kis-Iratos községe 1819-ben települ kovácsházi dohánykertészek által. A szerződés csak 10 évre szól. De a lakosság, mihelyt funtusait (fundusait) felépíti, gondoskodik iskoláról. Ez egy padlástanalan putri, mint a többi, de hisz a lakosoknak is ilyen van és lehet, hogy 10 év múlva ilyen sem lesz. Ez is bérelt helyiség volt. Csak mikor 8-10 év múlva egy telepes elköltözik, annak hátrahagyott putrijában nyert ott-hont az iskola. Ekkor már 40-50 tanköteles van. Mikor aztán 1834-ben újabb 21 évre szerződnek a földesúrral a telepesek, gondolhatnak megfelelően iskolaépület emelésére is, amely 1834-ben már fenn is áll (a HD szerint 1839-ben épült) és – egy telepes községbe! – a tantermen kívül két szoba, konyha, kamra és mellék épületekkel ellátott tanítói lakot emelnek. De nem csak külsőleg emelkedik, az iskolai tanítás eredménye is lépést halad a község által hozott áldozatkészséggel. Már 1839-ben az iskolai vizsgálaton jelen levő főszolgabíró midőn a megyéhez intézett jelentésében a járásbeli községek iskoláiban a tanítást tűrhetőnek mondja, azok közül kiemeli Kis-Iratos, Kevermes, Bittó Kovácsháza és Apácza kertész-községeket, hol a gyermekek nevelésére kellő gond fordítottatik. Ilyenformán születik meg a többi telepes-kertészközségben is a népiskola. Maga a megye is sürgeti, de a lakosság is, midőn magának hajlékot épít, megépíti az iskolát is.”

Iskolát és templomot. Hogy maradhatna anélkül?

Godó Mihály jézustársasági atya a kereszt tövében alapított faluról beszél a templomunk alapításának 100. évfordulóján rendezett ünnepi misén tartott szentbeszédében. A táj nagy tudósa, Bálint Sándor meg mit nem emleget: a Szegedről elvándorlók „Legelőször kőkeresztet és harangot állítottak az építendő templom helyén, hogy áldás legyen itteni életükön.” S mit ad Isten, templomunk előtt máig kőkereszt áll.

Tudósainknak köszönhetően a falualapító kertészek nevét is megismerhetjük. Az első névsorok a falu lakóiról 1820-ból és 1821-ből valók, Kovách Géza Kisiratos-története közli az ekkor készült adójegyzék alapján. Kovách ráadásul a némentszentmártoni egyházi anyakönyvekben rátalált a legelső, 1818-as iratosi adatokra is. Eszerint a megtelepedés első esztendejében 5 kisiratosi és 3 almásyiratosi gyermeket kereszteltek Szentmárton templomában: augusztus 3-án Molnár Mihályt (Molnár István és Torma Mária fiát), augusztus 5-én Ujj Mihályt (Ujj Lukács és Gyenes Erzsébet fiát), november 12-én Ujj Erzsébetet (Ujj Lukács és Gyenes Anna leányát), december 8-án Magyar Mátyás és Magyar Ferenc ikertestvérpárt (Magyar Ferenc és ...Zsuzsanna fiait). Almásyiratos első újszülöttei szintén 1818-ból: Márton János, Gószy

Pál, Sárközy Anna. Az első kisiratosi lakodalmat ez évben október 5-én a 25 éves Ujj István és a 18 éves Vargha Mária egybekelésével ülhatték meg, novemberben pedig a 20 éves Szörfi József feleségül vette a 17 éves Németh Máriát. Már a falualapítás évében három temetés is volt: szeptember 1-én hantolják el az 1 hónapos Hallay Antalt, novemberben a 18 éves György Erzsébetet és a 32 éves Fejes Erzsébetet. S 1821-ben jegyzik föl az első kisiratosi Sarusit, akinek Sarussi József a böcsületös neve.

Azaz a helyi hagyománnyal ellentétben nem 1819-ben, hanem 1818-ban költöztek ide az első családok. Hogy első újszülöttjeikkel, első házasságkötéseikkel, első temetéseikkel megszenteljék az új otthont.

Erdei Aranka (a falurajz szerzőjének csabai gimnáziumi tanára) közli az 1828–1829-es országos összeírásból a békési – és a Békés megyéhez csatolt csanádi – helységek adatait, meglepetésünkre szerepelteti Kisiratosot is. Eszerint Kis Iratoson 258 mindkét nembeli házas és nem házas, 18 és 60 év közötti adózót lelt az összeíró – majdnem épp 260-at (a népi emlékezet ennyi falualapító családról tud). Honoratior, jobbágy, szolga, szolgáló, iparos, kereskedő, kalmár a faluban nincs, 106 a saját házzal bíró zsellérek száma, 19 a házatlan zsellér (összesen 125, amennyi családfő-név olvasható a leírásban). Jármos ökör nincs, borjas vagy anyatehén 33, ugyanennyi a meddő tehén, 4 a három évnél idősebb tinók és üszők száma, 198 a három évnél idősebb igás és méneslovak száma, és 59 egy évesnél idősebb disznót találtak az összeírók (hasonló korú kecskét egyet sem).

Hogy ennyi volt-e, nem tudható.

Szegény a kertészfalu népe! Ló, tehén, disznó nem jut minden portára.

Szolga egy sem... Mert mind azok voltunk.

FENYVES MARCELL

Aranyorrú

(KÜLVÁROSI BESZÉLY)

(Fasza a magasban)

Néha a természet gúnycéltáblája az ember,
így töpreng a szövegnek hőse, derék Aranyorrú,
mert szafaládé hosszúságu az orra a képén,
bár ez a szörnyűség születésétől aranyorr volt.
Csöppet sem keserű emiatt nevezett fura fickó,
jóllehet ugratták eleget, ha a pöffeteg ormány
láttán rítt-mulatott, ki piacra, a boltba szaladt épp.
Később már irigyelte a nép kincsére tekintve,
azt firtatta a sok zuglóí, mit érhet e ritka
szaglószer, ami megvan jó ötven deka súlyú.
Itt Zuglóban, ahol nevet adnak az enyhe teleknek,
és nyargalhat a szél buta cangásnál sebesebben,
áll az a félkész ház, mit e században sem akarnak
tán befejezni, az eddig felhúzott falakat meg
biztos a nem túl távoli paplaktól kiszűrődő,
hajnali, békességes imának erői segítik.
Most, hol az építők kerülnek hetek óta az állványt,
mit maguk eszkábáltak azért, hogy a munka lefolyjon,
Czinke Beretta elégiaköltő lendületet vesz,
Tankréd vére bizsergett ekkor a Czinke-erekben.
„Marsi acél pengém, sisakom meg a többi...”; a létrán
termett és már kúszik a háztorzónyi magasba:
fönt nyugi van, folytatja a *Tátika utcai Rózsát*.
Két emelettel alább – amidőn stancák kerekednek –
pont a csütörtöki rendje szerint már zajlik az élet,
és Aranyorrú látta, amint az elégiaköltő
cerkát tartva fogában, a létrafokok sokaságán
küzd magát magasabbra; találó szót keresett, mert
lába elé perdíti a szél ama fenti kalapját.

...

CZINKE BERETTA: MASSIMO CIUPORELLI ÁRNYÉKAIBÓL

(Pálcsi, a gondnok)

a parnaszon
no nézd mi áll
lehetsz lakó
ja napkirály
a gondnok én vagyok

az éji bál
ha égi bál
te visszahullasz mondd ki vár
a gondnok ott vagyok

...

isten halott isten halott
bevésve disneyland falába
az isten zombi fogjatok
ne hágjak elsőként nyakára

...

(Epiktétosz)

Engem az istenek arra neveltek,
tűrjem a bajt *okosan* s a keservet;
bölc tanításukat áldom, a véget
is szeliden fogadom, ha közel már.

...

Olyan sötét volt, hogy na, kérem szépen,
ökörnagyságu, gyilkos szúnyogok
támadtak rám. Amíg magamat védtem,
hátam mögött valaki kuncogott.

– Ne félj, beszélő svábbogár vagyok –
szelíden búgta, hosszan hallgatott.
Amíg elláttam: vérben, vértelen
hevert ezernél több szúnyogtetem.

Azóta kettecskén vagyunk;
azóta tűz le ránk a nap.
Madárkalickát akarunk;
egy néma dalos madarat.

...

Te sem felejtetted azt a holdat
és késve bár, hiszel nekem:

a fák előttük meghajolnak;
alattuk, rezzenéstelen.

Talán a holtak énekelnek?
Parázsos torku táltosok?
Leányok férfit ünnepelnek,
ki vadgalambbá változott.

...

egy nap a természet gúnycéltáblája derék a
mert kedvelte a partizenét laza partiruhát ölt
úgy tervezte leszédül a legközelebbi verembe
hol hangos terasz is csábítja a partibulákat
partikirályságnak számít zugló az idén már
dönget ezerrel jó humanik s a legénye faló arc
szárnyas gondolatok közepette felelt a tükörnek
minthogy a kína-szudán focimeccset is adja a tévé
nem mehetek de az ablakomat nagy résnyire tárom

...

(Szörny a világ, csak a tenger mossa kimúlt szemünket)

Mint akinek sírhant-
szökevény fürkészi az arcát
álmában; szemhé
ja alatt retináival érzi
dermedt jégpillan
tását a nem emberi lénynek:
hullatekintettel
vonszolva magam szilaj úton
vittem a gyermeket; ő
karjával a testem ölelte.
Méregzöld ég és
felhőtajtékja felettem,
talpam alatt pár ujj
vastagságú gyalogösvény;
tudtam, elég egy rossz
lépés, menten beszakadhat,
elnyel minket az űr,
hol Góg, Butaság, Közöny és más
visszataszító árny
gyilkos párája lebeg még.
Merre tovább, töpreng
tem. A gyermek szólt: „Csak előre,

nincs túl messze a tó,
iszapos mélyén van a házunk;
zöld házban lakom én,
bősz örvények sűrűjében .”
Néhány alteregóm
jött szembe velem, köszönök. Most
szóra se méltatták
gyereket cipelő, suta lényem;
télikabátban jár
tak, bár füleddt kora ősz volt.
Hullong itt az eső,
hol a terhemtől cövekelve
állok a tó partján;
zavaros tükreben az arcom
ringó haltetemek
sokasága között fedezem fel.
Fáradozások után
nem akartam a gyilkosa lenni:
hullámágya helyett
testét a fővenyre terítem;
furcsa fiú, tűnő
döm, olyan, minthogyha a földből
mászott volna elő;
még lélegzik, mozog. És holt.
Tisztogatom; próbá
lom a sok szennyet lekaparni
bőréről, noha érintésétől viszolyogtam,
ekkor a sáros gön
cein át is csecsre tapintok:
fejlett melle becsült
tíz évéhez viszonyítva.
Két kezem elrejttem
döbbenten a farzsebeimben,
léleknélkülüként,
üres elmével vacogok, míg
ő sármaszkja alól
vigyorog; küldött a halálba.

(...)

A pipaszár lába

Együtt stoppoltunk hazafelé Papával, aki a dédapám volt, de ezen a néven mutatták be nekem életem hajnalán, és én ettől kezdve így hívtam. Azt mondtam, hogy Papa, és ő már elő is bukkant a semmiből, ahogyan Aladdin segédje a jól ismert dzsinnes palackból.

Közeledett az este, kigyalogoltunk a város széléig, ahol a múlt század dereka táján megálltunk. Ott porosodott az országút széle. Akkor még mindennaposnak számított az autóstop, amely utazási forma később a hozzá tartozó időikkel együtt elenyészett. Két vándor pléhkrisztus érzetét kelthettük, felettünk félkörívben egy szivárvánnyal írt *Feltételes megállóhely* felirat himbálódzott.

Hamarosan fel is vett kíváncsiságból valaki. – Csak arra Bogárdnak egy darabon, diktáltuk be az adatainkat. Dédnagyapám ötven éve nem élt már akkor, de a történetek még mindig folyamatosan tekeregtek elő foghíjas szájából. A Papa történetei, amelyek soha nem ismétlődtek, dugig velük egy türelemmel és derűvel viselt hosszú élet. Csak fütttyenteni kellett, aztán már ott is termett egy epizód teljes pompájában. Úgy hajtottak újabb és újabb színes oldalágakat ezek a történetek, akár egy hippi plakát mozgóképes változatán a girlandok. Szecessziós plakátra is gondolhatnak, akik szívesebben gondolnak arra. A korosabbak Toulouse-Lautrec is, de ha már ritkán sem jut eszükbe semmi, akkor tárgyilagos szakszerűséggel végezzenek ehelyett mindenféle hiábavaló munkákat, ahogyan Eliza asszony a *Nézz vissza angyalban*. És ne gondoljanak semmire. Végül senkinek nem marad ideje arra, hogy másként tegyen.

Semmit nem változott dédnagyapám az elmúlt ötven évben, és én sem változtam semmit, olyan idők jártak. Ültünk egymás mellett a hátsó ülésen és nem változtunk semmit. A szivárvány pedig ezt észlelvén nem halványodott. Nem akart kimaradni a színjátékból.

Jegenyesor között vezetett az út hazafelé, a fedélzetmester a kormány mögül ránk küldte élete regényét, amolyan *az előző rész tartalmából* jellegű összefoglaló formában. Szeretett volna leemelni bennünket a keresztről, hogy a jótett helyébe jót várjon. Ha már felvett, legalább ne magában focizzon, ez lehetett az alapgondolat, de csak kudarcot kudarcra halmozott vele. Mással és egymással voltunk elfoglalva. Meg sem kíséreltünk szóba elegyedni vele.

Eszembe jutott *Szekula Jenő Sárosi jegenyék* című regénye a vörös-fekete borítóval

egy fekete-fehér délutánból. Kamasznap volt, többnyire kettő is egyszerre, egyetlen napfelkelte és napnyugta közé sűrítve. – Nem Szekula Jenő, hanem *Csermely Gyula* – igazított ki Papa a pipáját tömködve. – Gyuri bátyádnak megvolt, 1932 februárjában jelent meg. Már nem tudom pontosan, de a huszonnyolcadika előtti héten, számold ki, ha gondolod. Nem számoltam ki, irtóztam a számítás minden formájától, számítóként pedig az utolsó helyezést is magabiztosan hagytam veszendőbe menni mindenkor.

Amiként egy ma született báránynak, vagy egy tegnapi embernek (– *Yesterday man* – *Chris Andrews*, – szólalt meg egy wurlicer valahol) nem mondanak semmit a sárosi jegenyék, nagyjából úgy nem mondtunk mi sem a fuvarozónknak semmit élete regényére. Szeltük az utat az itteni jegenyék között, Papa eregette a girlandjait tömött fehér bajusza alól, a pipa szárát hol a szája jobb, hol a bal sarkába helyezve.

– Egykomám! Pár órája ért véget a háború, gyalogoltam keresztül a hegyeken, széttiport testek a sárban, rongycafatok az útmenti ágakon, kilótt tankok, mindenféle lom, és az a fura csend. Elhallgatott a háború sátánja. Nem ugatott a bestia, nem szólt a generalisszimusz orgonája. Az egyik lánctalp gyúrta hullámintha köszönt volna. – A főherceg vagyok, adjon isten! – Ott oszladozott a sárban, mint egy kérdőjel rossz helyre írva, az egyik szeme az eget nézte, a másik talán a családi ezüstöt kereste a föld mélyén valahol messze. Egy tank tekerte test a pocsétában, akár egy közönséges halandó a színem előtt. Főherceg? Mindegy az fiam, miféle cicomád van, ha jön érted az isten ördöge vagy az ördög istene, akkor nincs védelem. Ha nem jön, akkor sincs, egyedül vagy, mint a bogárdi asztalos kisujja azon a nevezetes bal kezén. Egyetlen nyisszantás a szalagfűrészszel, aztán kész. A kutya meg menten ott terem és tele pofával rohan a kerítés tövébe. A kutyát etetni, itatni kell, csak akkor kutya, különben egy csorgó nyálú fenevad! Úgy ám!

– Egyedül jössz, egyedül vagy, egyedül mész, a karod meg nem elég hosszú ahhoz, hogy a teremtetet kihívd bokszolni, szálltak füstkarikái felfelé.

Sokszor visszatért a háborúihoz, az elsőhöz és a másodikhoz, bár az utóbbiban javarészt inkább megfigyelőként és krónikásként vett részt. – Az ember természete az egyetlen dolog a földkerekségen, ami soha nem változik meg. Adhatsz rá díszes hacukát, rongyokat, kezébe bunkót vagy a davajgitárt, jogart, karmesteri pálcát, egy kutya. Gyilokra fel! Bajszának nikotintól sárga szálvégei megrezegtek. – Elvi szempont? Elviszem, pont!

Szűzdohányt, azaz kapadohányt szívott, saját természetűt, amit maga szárított, aprított a sarablójával. A bőr dohánzacskó a dereka táján himbálódzott. Pipakészségek, töltényhüvelyből eszkábált öngyújtó, gyufa volt benne a dohányon kívül. Az a fajta gyufa, amelyiket akár a nadrág szárán is meg lehetett gyújtani. Egy gyors mozdulat,

egy sercenés, aztán a táncoló lángocska imígyen szóla: – Mit parancsolsz édes gazdám? Lángba borítsak valamit? Rajtad áll, csak egy szavadba kerül, mutasd az utat! – Dúzni. Nem töltényhüvely, hanem dúzni, igazított ki.

Kideríthetetlen volt, mi tartja ott ezt a zacskót a derekán, mint ahogyan arra sem de-rült soha fény, hol bújtatta a sok szűk esztendő alatt a dohánytartalékait. Nem létezett még egyetlen olyan titkosszolgálat sem, amelyik erre rájöhetett volna. Fehér káposz-talepkének látszó történetek sokadalma pillangózott ki ebből a zacskóból is, ha meg-oldotta rajta az ördög gereznájából hasított vékony szíjat.

– Egykomám! Tényleg épphogy csak véget ért a háború, aztán már ott tülekedtek, tapostak egymáson a népek az állomáson, hogy le ne maradjanak az első vonatról, amelyik kifelé tartott a városból arra, amerre épen maradt síneket lehetett találni. Mit ne mondjak, én is ott tipródtam, a sok gyaloglásból már kezdett elegem lenni.

Fuvarozónk csendesen becsukta élete regényét, figyelme megoszlott a vezetés meg a történelem repdeső kísértetei között. Duruzsolt a motor, hetvennel mentünk, vélet-lenül sem többel, mert ez a biztonságos haladási sebesség, ekkora tempónál még el-hárítható az egyébként elháríthatatlan, tudtuk meg pár csendes kanyarral korábban. – Összeraktak itt az állomáson – amerről jöttünk – egy szerelvényt. Két egyforma vagon nem kapcsolódott egymáshoz, összekötöttek mindent, ami mozogni tudott. Hosszú volt ez a szerelvény, mint a halál címlistája és olyan szedett-vedett is. Akadt benne rendes békebeli vagon, pullmann kocsi, tehervagonból barkácsolt, középen nyíló fapados hamuszürke külsővel, amiben igazi padokat találtál. Ha támla kellett, nekidőlhetél a mögötted ülő hátizsákjának. Igazi fapados is akadt, a lakkozott sárga fa tartozékaival és szeneskályhával. Postavagont is kapcsoltak rá, meg olyat is, ame-lyiknek kiállhattál a végébe, ahol a nyitható, leereszthető vaskorlát volt csak körü-lötted, meg a mezők szaga nyáron, azokon a régi nyarakon, és a mozdony kéményéből kirepülő pernye egyéb esetekben. Egy mozgó nyakéknek látszódkhatott az a vonat az akácok, bodzás, bombatölcsérekkel lyuggatott földön. Kellő távolságból nézve persze. Egy Truman húzta, egy 411-es gőzmozdony, amelyik már nem kelt át újra az óceá-non, hogy hazatérjen Amerikába. Még ha sín vezetne végestelen-végig innen az Új-világig, esetleg megérné, de hajóval semmiképp. Nektek jó lesz, úgyszincs semmitek se, legyen a tiétek ez a rengeteg vas és acél és pöfögés.

– Keservesen nyögött ez a kávédaráló, induláskor még ki is pörögtek a kerekei, de aztán apránként elérte az utazósebességet. Amolyan nyugodt biciklitempót. Néztam a partoldalban az éledező füvet, ahogyan kibújik a feketére égett föld alól, néztam az állva maradt telefonpóznákat.

– Egyszóval; utaztam. És ülve. Nagy szó! A vagonok zsúfolásig megteltek, de a tetőről már induláskor leparancsoltak mindenkit, kezdett normalizálódni a világ. Amilyen a szerelvény, olyan a szállítmánya. Szakadozott, madzagolt ruhák, talált, össze nem

illő darabok a népeken és batyuk, zsákok, kosarak, vékák, amerre csak nézett az ember. Ablak egy szál se. Ahány légnyomás érte őket, nem is csoda. Elindult hát a vonat, de ezt bizony nem kísérte ének, hogyaszongya: *fel van virá-gózva.*

Velem szemben egy nagyságos asszony ült, aki nem osztozott a menekülő főrendek sorsában. Itthon maradt, de nem hinném, hogy kalandvágyból. Cifra, széles karimájú fehér kalapot viselt, díszek tobozból, egyebekből a horgolt szalag ölelte részén. Egy apró, Baden-baden is hintált a többi fityegő között. Egyenes derék, sétapálca. Ennek gombján nyugodott mindkét kézfeje, és ő meg csak nézett kifelé a látóhatár irányába, mintha szeretne mielőbb felébredni egy évvel korábban kezdett álomból. Ruhájának minden egyes darabján látszott már a kor, a varrások, díszöltések, gomblyukák is túl voltak a háborún, ha csak pár órája is, de túl voltak, ahogyan életük delelőjén is. Tisztán látszott rajtuk. Az egész összeállítás álarcosbáli holminak elment, különösen ott, ahol mindenki másnak öltözött, mint aki volt. Annak öltözött, ami, vagy aki maradt belőle.

Véget ért a jegenyés, alacsonyra metszett szederfák következtek, ezek szegélyezték az országút mindkét oldalát. – A selyemhernyók miatt ültették őket annakidején.

Alkonyodott.

– Döcögött a vonat, akár fizikaprofesszornak a számtan, gondoltam, rápipálok. Idő van, jó bűdös is van a sok mosdatlanságtól meg a baromfiszaros batyuktól, miért is ne?

Megtömtem a pipámat. Útra mindig a cseréppipát szoktam vinni, a tajtékot házi használatra tartogattam, amíg volt ház. Nehogy valami baj érje. Akkoriban egy ládában várt rám a romok előtti putriban elásva, tudod, ott a kút mögötti földön az árok meg a szőlő között. Nemsokára kiderült, hogy igencsak helyesen cselekedtem akkor, amikor nem hurcolásztam hebehurgya módon mindenhová magammal.

Rágyújtottam, aztán pőfékelni kezdtem. Nem sokáig!

– Az úriasszony, ez a molyette dáma, előbb csak fintorgott, csapkodott a kezével a füstparipák közé, de aztán nem bírta tovább és rám rivallt:

– Húzza már le az ablakot, meg lehet itt fulladni ettől a bűdös bagótól!

Csöppet elgondolkodtam, szívtam egy egészségeset a pipán, hogy a parázs ne kutakodjon szelelés után, aztán válaszoltam.

– Úriasszony, ezt az ablakot nem kell lehúzni, mert ebben az ablakkeretben nincsen üveg. És az egész vonaton, egyetlen ablakban sincs, talán a mozdony kis lesőüvegét kivéve, mert diribdarabra törte őket a légnyomás, amikor bombák hullottak az égből.

– Kapkodón, zavartan pillantott körül, mintha támogatókat keresne az igazához, de inkább megmosolyogták. Az én dámám elcsöndesült, de láttam, hogy valamit forgat a fejében. Nem szokott ő az ilyesmihez. Az elutasításhoz. Nem is kellett sokáig várnom.

– Akkor legalább oltsa el azt a mocskos pipát!

Eszem ágában sem volt, meg is mondtam neki. Bodorítgattam a karikákat, felhócskékelt, a vonat meg lassacskán ballagott, mint a Petrovics gyerekkel a négyökrös szekér.

Egyszer csak az én kopott úriasszonyom hirtelen odakapott a pipámhoz, szóránál fogva kikapta a számból és ugyanazzal a mozdulattal ki is vágta az ablakon. Egykómám! A pipaszár lába úristenit beléje! Hogy a róka hordta volna el a fészekről!

Csönd lett, várakozó csönd. Nem szóltam én egy szót se, csak ültem még egy kicsit, nézve erre az eltévedt egykori pillangókisasszonyra. Aztán egy nyugodt, de kivédhetetlen mozdulattal leemeltem fejről a kalapját és kidobtam az ablakon. Baden-baden – búcsúzott kacskaringózva.

– Eredj kalap, keresd meg a *pejpámat!* – köszöntem el tőle. Szépen csalinkázott a vonat mellett, aztán gondolom a töltés sarjadó fűvén kötött ki. Nacsasszony öszes szálakkal kevert haja kicsit összekuszálódott, ő maga pedig egészen kiesett a szerepéből. Mintha őt dobtam volna ki, nem a kalapját.

A népeknek tetszett a dolog, de inkább csak megbeszélték egymás között az esetet. – Igaza volt az öregnek!

– Hát így veszett el a cseréppipám, meg a pipaszár, de nem ért nagy veszteség, csak az el nem szívott dohányt sajnáltam, ami benne maradt.

– Papa – fordultam felé, hogy megkérdézzem, olvasta-e a Sárosi jegenyéket, de akkor már híre-hamva sem volt. Megállítottam az autót, kiszálltam és gyalog mentem tovább a szederfák között a legközelebbi feltételes megállóig.

Tábori Ottó

FÁBIÁN LÁSZLÓ

Az oului csendőr

JELENETEK DARVAK NÉLKÜL

(RÉSZLET)

Óh, hogy testem nincsen rakva fülekkel.

Fazekas Mihály

valahogy így: *nekünk a legszebbik esténk*
fekete gyászra festették – és valóban gyászolt az ország, a hevenyészett sírok még ott domborodtak a játszótereken, ahol a hirtelen szükség megásatta, a nevek kézzel írva, vagy még úgy sem, áramlott ki a nép az országból, a hazából, nekivágott bizonytalan menekülésének, kóstontható szerencséjének, teherautóval, motorbiciklivel, kerékpárral, gyalogosan, kisgyerekek a szülők nyakában, nagyobbcskák kézenfogva rángatva, vonult Árpád népe mind nyugatabbra, újabb, békésebb kalandozásra, lassan szem elől vesztek a „szent bércek”, szétvágva kókadztak mindenfelé a tüskésdrótok, az izgatottságot hamar fölvaltotta a fáradtság, az utolsó méterek riadalma a véglegességtől, akik hátrafordultak, vetettek még egy pillantást a múltra (akár énekelhették volna, aktualitása lett a gyűlöletes nótának: *a múltba néző csupa sebet lát, csak vért, jajt, panaszt, könnyeket*; mindebből volt bősséggel, itt nem jeleskedett a hiánygazdaság), az érzelmesebbje talán még belemarkolt egyszer az anyaföldbe, netán illedelmesen meghajolva búcsúzott, de csak pillanatokra szakították meg útjukat, mert hallották, páncélozott járműveken a régi-új keretlegények meglepetésszerűen behatolnak osztrák területre, majd visszafordulva lövik a menekülőket gépfegyverrel („hát aztán” – rándít majd vállán később egyikük a „demokratikus” parlamentben), igyekeznek éjjel, nappal – ameddig egyáltalán lehet; csak mi maradunk a végtelenségig a fekete gyászban, akik konokul ragaszkodunk helyünkhöz, akik úgy véljük, el kell temetnünk a halottakat, meg kell vigasztalnunk az árvákat és az özvegyeket, akik a maradásunkkal akarunk tiltakozni a megint bevonulók ellen, méginkább azok ellen, akik behívták őket, nem, de hogy hősködve, némán, de rendületlenül;

dieses heisst Schicksal, gegenüber sein

und nichts als das und immer gegenüber – vagyis: ez a sors, szembenállni, és csakis ez és mindig szemben – kattogja a költő –

esetlen romantika, tisztában vagyok veled, de ezúttal kizárólag magunknak kell megfelelnünk: zavartan nézek végig az osztályon az első tanítási napon a nagy megrázkódtatás után, tekintetek ónos szítalása, bizony kevesen maradtunk, még csak azzal sem áltathatom magam, hogy a java, érzek hiányokat, a maradék szemében

fásultság, egykedvűség: tanár úr, jelentem, az osztály létszáma... ugyan ki tudhatja pontosan az osztály létszámát? egy hónap múlva eltűnnek még ketten, két balek, átjutottak ugyan, de az éjszakai sötétségben visszatévedtek, hazahozták őket, leszegett fejjel ülnek a padban, nem mernek fölneézni, a röhögéstől tartanak; holott nem a röhögés a legveszélyesebb, nyomasztóbb, hogy egyesek a Kossuth-címert akarják leparancsolni rólunk, némelyik jóindulattal, némelyik durva fenyegetéssel, egy idő után engedünk; az agitációra viszont a többség nem hallgat, nem jelenik meg május elsején a „csizma téren”, hogy meghallgassa a hitszegő lumpen hitvány közhelyeit (pedig hányan, de hányan...), aztán lassan mechanikussá válnak a szereplések, elgépisednek a reflexiók, unalomba, érdektelenségbe fordulnak a hangoskodó, majd csituló vélekedések, szervezetek alakulnak, amiken átnézünk, ha úgy hozza sora, kedvetlenül figyeljük tanáraink viselkedését a rájuk háruló nyomás alatt, undorral azokat, akik tettetárrá váltak már az első pillanatokban és csupán amiatt nem halad minden a régi kerékvágásban, mivel nincs kerékvágás, ellenben van átvágás, elhanyagolt ugar van, amelyen azonban kezdenek megjelenni a nyomkeresők;

egymás ellen fordít minket az Úr, a parancsolatok Istene *Gibeon völgyében megharagvásában* – értjük, de nem fogadjuk alázkodó szívvel haragját, noha szorgalmaznánk a bűnbánatot;

egyeseket túlságosan érdekelni kezd, mit csinálnak a némák, akik nem vesznek részt a szájtépésben, kimaradnak a mozgásokból; az egyik néma órákői szünetben kiengedte sorra az ablakon Rákosi, Sztalin és Lenin képét, amelyek addig a tábla fölött a falat díszítették, a szomszédban működő osztályból valaki látta, fölháborodottan jelentette, a vétkest előbb ki akarták zárni az iskolából, aztán megkegyelmeztek neki mondván: Lenin félreértés, Lenin véletlen volt; mindenesetre a följelentőtől ezután tüntetőleg elhúzódtunk, közeledtére szétoszoltunk, persze akadtak, akikről jóval később derült ki, hogy árulkodnak rólunk, vagy akár később sem, ügyesebben, rejtettebben ügködtek, sosem fedték föl magukat, ekként élt a maradék ország, amely hivatalos és tiltott rádióadókon hallgatta a távoli üzeneteket, dalokat (*oly távol, messze van hazám*), jó ideig azonban reménye sem volt a viszontlátásra, a fiumei fattyú pedig körmönfont trükkökkel ünnepeztette magát, jó királyként tetszelgett megfélemlült, elbutult népe előtt, pesztrálni akart tíz millió lúzert, ám még ettől a szervilis maradéktól is tartott, rájuk uszította kóbor ebeite: az ilyen-olyan osztályú ügynököket, szorgos lélek-pecéireit, hiszen ezt a praktikát kapta ajándékba galád trónra segítőtől (Dzserdzsinszkij, Jagoda, Jezsov, Berija szellemét), akik a módszer majdnem fél század alatt szinte tökélyre vitték, és jócskán volt itt is helyismeretük, korábbi próbálkozásuk –

a szabadság sírját a kizárólagos hatalomra jutott demos ássa meg – figyelmeztetett idejekorán egy tisztességes politikus;

atyai barátommal (hadd mondjam így, azonos évben született apámmal, lesz még róla szó később) a pincénél szénát kaszáltunk, *virágos rét illatát*, nem volt különösebben nagy terület, de köveket kellett kerülgetnünk a hegyoldalban meg néhány mandulafát, azaz: a kaszánkra ügyelnünk kellett, reggel volt, némi harmatban

reménykedtünk, hogy jobban fogjon a kasza, hát fogni fogott, csak nem eresztett (a mondásként), ha lehetett is némi nedvesség, a korai nap hamar fölszárította, többet köszörültünk, mint kaszáltunk, mondtam bosszúsan, amikor végeztünk és befelé igyekeztünk a pincébe, hogy egy flaskányi rizlingszilvánit engedélyezzünk magunknak valamelyik hordóból, a pince hűvös volt, következésképpen a bor is, a pinceajtót behajtottuk, ne nyomuljon be a meleg, a flaskával meg a poharakkal a lefödött kúthoz húzódtunk, általában ott szoktunk poharazgatni, ahonnet korlátlan kilátás nyílt a tóra, jó időben, ahogy ezúttal is, láthattuk a túlsó partját, időnként apró fehér foltocskák, vitorlák csillantak; valamikor itt a szőlők között Cholnoky László és elködlő hősei kóboroltak különös, összevissza lelkükkel, nem annyira a hegyek, mint inkább a pincék levegőjét kóstolgatva Lovastól Arácsig; öreg barátom töltött, koccintottunk, élvezettel ízlegettük az első kortyokat, én azonban a folytatást vártam, az elbeszélés következő részét, ugyanis minden ilyen borozgatásnál újabb részleteket ismerhettem meg vendéglátóm „kirándulásáról” az épülő kommunizmus nagy országába, ahova ugyan ő sosem kíváncszott, de vitték: egy gyári fizetési lista alapján a fölszabadítók letartóztatták, elhurcolták, bírósági komédia ítélte el többed-magával hazaárulás vádjával; értsük meg jól: nem magyar bíróság, hanem az övéké, marhavagonba tuszkolva végighurcolták őket az országon, Románián, az ő birodalmukon, meg sem álltak velük a szibériai Tajsetig, a Gulag egyik legjelentősebb szigetéig (ott lett a culágerből guláger); tudja – folytatta, addigra már az összes eredeti ruhadarajaimtól megfosztottak, ócska condrákat dobtak be a vagonba, hogy azt vegyem magamra, mit tehettem, megfagytam volna különben, fából eszkábált lepusztult barakkokba hajtottak bennünket, ott vártuk a kopasztást, hogy egy vihogó asszonyosság a hitvány borotvájával megfosszon minden testszőrzetünktől, így óvtak bennünket, meg magukat, a tetvektől, az volt a szomorú kilátásom, itt fogom letölteni a rám mért tizenöt évet; gyorsan utánaszámoltam: negyven is elmúlik, mire kiszabadul, a legszebb éveit fagynak bele a szibériai jégrétegekbe, majd olvadnak bele a fölázott talajba, és nem véletlen jutott eszembe ez a kép, mivel ő ott főleg paraszti munkát végzett, két kis gyöngye lóval szántogatott, hiszen otthon ugyanezt csinálta, de erősebb, gondozottabb és jól tartott saját állatokkal, télen pedig, ami arrafelé meglehetősen tartós, favágásra vezényelték a többi munkára fogható rabbal együtt; akadt ám ott – emelte föl a hangját, mindenféle náció: lengyel, német, román, észt, de még japán is, sokáig egyáltalán nem bírtuk megértetni magunkat egymással, ám az évek meghozták az eredményt, valahogy abba is beletanultunk; ha hiszi, ha nem, abban a helyzetben is akadtak olyan ganaj emberek, akik beköpték az őrségnek a hozzájuk hasonló nyomorultat, ha megsértette a szabályzatot, holott tudták, ilyesmiért kemény fenyítés jár, *(tégla a mátrixban* – vethettem volna közbe) ők egyszerűen hízelegni próbáltak egy-egy rendkívüli kenyéradagért, a tisztességebbje, vagy akik jobban bírták a megpróbáltatásokat, igyekezett a legyöngültek segítségére lenni, így is jócskán maradtak ott mindörökre; ő nem maradt ott, majdnem kilenc év után szabadult (meghalt Sztalin, oda a... mi is? a sors gúnyos fintora: ugyanakkor Prokofjev a hat Sztalin-díjával), itthon hivatalosan „hazaáruló gazemberként”

fogadták, akinek a „magyar állam (!) nagylelkűen megkegyelmezett”, megeskették, hogy nem pofázik a vele történekekről, hogy egyenesen haza megy a falujába, onnét ki nem teszi lábát, hát hazament, apja kulák lett távolléte alatt, mindenüket elvették, ebből kellett fölállnia azzal a tudattal, hogy minden lépését lesik; állt mellettem ez a nyíltszívű parasztember a táj fölött, amelyik szülte, arcvonásai megkeményedtek az emlékektől, és én azt csodáltam, hogy egyáltalán bízik bennem, lehettem volna én is spicli, akit rá szerveztek, a rendszer még működött, gondolhatta volna akár azt, hogy kitüntetett érdeklődéssel sorsa iránt netán provokálom, én ugyanis első kézből szerettem volna értesülni olyasmikről, amiket eddig főleg olvasmányokból meg egy vele sorstárs falusi kovács visszafogott elbeszéléseiből kapisgáltam, azt hittem, igen, darab ideig úgy hittem, hatalmas árnyék borítja homályba múltját, attól olyan ritka a derű a homlokán, rá kellett azonban döbennem, már nem érez semmiféle félelmet, valójában harag vagy gyűlölet sem igen birizgálja lelkét, nagyobb keserűséget okozott szerencsétlen házassága, ami – persze – következett éve megrablásából, hiszen mire hazatért, a hozzá illő lányok régen családanyák voltak, beteges özvegyasszony jutott neki, pár éve meg is halt, az a vágykép, amit magában a boldogságról dédelgetett, vágykép maradt, onnét tudom, hogy alkalmanként, amikor borozgatva nótáztunk, gajdoltunk, rendre olyan borongós nóták tolultak szájára, amelyek ilyesféle veszteséget regéltek, iskolázatlanul is remek hangja volt; sajnos, sosem kérdeztem meg tőle, énekelgetett-e a szibériai lágerban;

netán ezt: *írom a levelem Balogh Máriának* (a reinkarnálódott Gárdonyi Dankó Pistába botlik)

kamaszkoromban, amikor a réten legeltettünk (nyaranta többnyire a földatom volt), mi, özrögyerekek, sokszor főnnhangon énekelünk, mindent, ami csak eszünkbe jutott, amiket a néprádióknál hallottunk, mozgalmi nótákat, amiket iskolában sulykoltak belénk, de még olyan is akadt köztünk, aki templomi énekekkel próbálkozott: a legelőn ez jól elfért, tágas volt, hol egyik, hol a másik zugában-sarkában csendültek föl – akár egy időben – a különféle nóták, lassan-lassan a patak nádasában viribelő vadkacsák is hozzászoktak sajátos lármánkhoz; különös, mégis magyarázható, mennyire megragadtak bennünk ezek a mozgalmi dalok, megkötöttek, mint a beton, és agresszív ritmusaik ösztönösen kibuktak belőlünk évtizedek múlva (*lovam körmén* talán foszlányaik), amikor már nemhogy kényszer nem követelte, voltaképpen a jó ízlés szinte ki kellett volna, hogy rekessze, de – igaz, halvány iróniával – belefeledkeztünk, mint Schönberger Brúnó bácsi a csendőrös hajdanban az Internacionáléba, nekünk viszont már nem kellett/nem kell senkitől sem tartanunk, legföllebb saját tudathasadásunktól, amely rögeszmésen bilincseli folyamatosan össze méltatlan ifjúságunkat, szorongó jelenünket, érzelem-ittas rációkat avagy logikus emóciókat, ami rendjén van ebben az operett-országban, ahol mindig is nótában beszélünk sorsunkról, galibáinkról (Bazsa Mária libája is csak galiba), akárha daljátékban éltünk volna rendre, vagyis ismét csak azt kell mondanom: nekünk nem annyira zenei anyanyelvünk van, hanem kamaszkori skizofréniánk: *húzd, ki tudja meddig húzható...* (tíz hatod meg tíz hatod az

hús/zhatod), szóval a fejünk lágya... hányjuk csak magunk a magunk szemére – elfojtott sóhajtásképpen;

az ernyedtt vámpír arra játszott, hogy legalább a közönyt tegye közügygé (itt a javítás előtt elütés folytán az állt: *körügygé*, az jutott róla eszembe, aligha lehet teljességgel véletlen egy ilyen hiba), ha már egyszer szívünket megnyerni nem képes, jóllehet, suttogó hadak dolgoztak rokonszenvet hajhászva neki, aki aztán előbb erőszakkal, majd szemfényvesztéssel karámába terelte – oda is dalolva vonult! – ezt a megkopott nációt: Árpád népét, Kárpát népét, árkád népét (azok az évek hozták divatba az árkádokat), *a párttal, a néppel egy az utunk* – zengett, tapsvihar is volt, a karhatalmat fölvaltotta a munkásörtség, az ávosokat már korábban betagozták a kultúrába; TIT-előadásra érkeztem (akkoriban jószerivel abból éltem) szocialista nehéziparunk egyik fellegrájának művelődési házába, az igazgató bemutatkozásunk után legfontosabbnak azt tartotta közölni, hogy ő is a szervtől érkezett, lelkesen érdeklődött, lesz-e a filmben, amely vetítésre kerül bevezetőm után, pucér nő? le kellett hangolnom, a filmet nem is nézte meg, viszont engem hosszúra nyúlt füllel hallgatott, ám elértettem fogadó jelzését, nem mondtam semmi politikailag kivetni valót, és ez így ment városról városra: az ÁVH mindenütt belekarolt a *kultúrába*, azazhogy: annak gyanújába; ekként valóban egy volt az utunk, noha nem mi ragaszkodtunk hozzá, mi, a magam fajta, kissé élheterlen bagázs – *ni familiar ni cultural*

tulajdonképpen lankadatlan volt a figyelem, utólag, ahogy egymáshoz illeszttem a helyzeteket, eseményeket, szereplő személyeket (ez, ugye, egy közép műfajú dráma enyhén tragikomédiába hajolva), pontosabban érzékelem ezt a megtisztelő figyelmet, semmint akkor, ámbar az is elképzelhető, hogy ifjúságom föllengzős viharaiban egyszerűen elsiklottam fölötte, sokkal inkább magamat véltem cselekvőnek, sorsom irányítójának (micsoda nagyképűség!), semmint a körülményeket, amelyeket a függvény változóiként kezeltem ugyan, de talán téves lehetett önmagamat esendőként állandónak ítélni, amit akkoriban egyébként többnyire rút individualizmusként marasztaltak el, bennem pedig már korán megjelenni vélték ezt a rákfenét bírálóim, miként volt szerencsém néhányszor hallani szájukból –

igazuk volt –

az állandóság téveszme; egy váratlan őszi fagy után egyszerre hullik le minden lomb a fákról: mogyoróbokrom alatt elsárgult a talaj, talajig konyultak a papsajt levelei, de még a csalánok is

napjaim hullái

mégis kimondom: nemcsak az ormok feketedtek itt szomorún, mint egy búsongva induló eposzban, de elfeketült a lapály, elfeketedtek rajta a lelkek, észre sem vettük ezt a bakacsint, gyarapodó ostoronyeles lámpák kápráztaták el szemünket, induló discók vibráló hideg fényei (a sötétebb sarkokból megfigyelők óvták az ifjúság szocialista erkölcsét); önfelédten libegtek a tavaszokban a kirándulók a libegőn, belelibegtették magukat egy álomvilágba a mindennapi mélysötétekből, lassan szabadultak az éltéltek a börtönökből (már akiket nem gyilkoltak le), újabb

Pion István

Oravecz Imre

Krieg Ferenc

Somogyi Győző

állásokba kezdték fölüzdeni magukat a foglalkozási tilalom alá esők, az elkényeztetett Nyugat szépen megfélelkezett a nagy magyar kalandozásról, nem vált volna hasznára tengelyt akasztani az oroszokkal, az émelyítő kényeztetésekbe beleunt feslett úrfik, kisasszonyok pedig aberrált lázadásokba kezdtek a komancs-paradicsom nyugati importálására (slampos kokettálás! mindössze az ideológiával), miáltal majdnem két évtizeddel meghosszabbították a mi rabságunkat (hála nektek, Rudi, Dani és a többiek), honi majmolóik maóista sejteket hoztak létre (1967-ben a Mao-biblia már második kiadásban izzott, hogy – például – „helyesen határozza meg a nép belső ellentmondásait”), tépték a lepcsést, ahol lehetett, fennkölten guevaráztak, míg az elvtársak már a piacgazdaságon törték a fejüket (és a miénket), gondolták, áruba bocsátják a munkásosztályt, mielőtt teljesen devalválódnék, de a késlekedő sikerig is cselekednek: legalább a konzumált lányait bocsátják áruba a legrangosabb szállodák pénzes vendégeinek (a csábítás magyar trükkje), sőt, a megbízhatóbbak már rövidke időre elhagyhatták nyugat felé is az országot, hogy híreljék a csenevész szabadságot, az elégedettséget, a nyeszlett jólétet, igaz: olykor ennek lehettek némi föltételei –

barátom szerint ekként: természetesen adunk magának útlevelet – hangzott el a hivatalban, cserében azonban kérünk magától valamit, vagyis nem mi, a haza kéri, figyeljen oda néhány bennünket (a hazát, mert az mi vagyunk, maga csakúgy, elvtársam) érdeklő dologra, aztán ha visszajött, számoljon be róluk, kicsit később pedig ugyanez, szinte szóról szóra egykori professzorommal, akit vendégtanárnak hívtak meg egy hollandiai egyetemre, amikor visszatért, elmesélte, én nagy naivan megkérdeztem tőle: vállaltad? szemem sem rebtent: na hallod! meg sem kellett a továbbiakban magyaráznia, értettem: szakmai előmenetel, persze, a pénz és az *örömös* jövőkép; azt hiszem, végérvényesen tekintette a rendszert, berzenkedhettem volna helyette, de nem láttam értelmét, annál inkább megtapasztaltam ismét a fortélyos félelmet, az ótvaros diktatúrák kopottas álruháját;

a nagy vezér, Mao ajka alatt a méretes szemölcsöt –

a nép, az istenadta népünk, szorgosan zsolozsmázta rafinált ügynökök sugallatára: addig jó nekünk, amíg jó királyunk él, az egyetlen, aki itt jót akar a népnek, aki bünteti a harácsolókat, észre sem vettük, hogy a jó király lassan beleroskad az örületbe (majdnem lelkefurdalást mondtam), olyan igyekezettel takarták ki szemünk elől leépülése számalmas jegyeit, mígnem megérkezett Le Monde-ó levele –

hiszen kacsintani, vállat rándítani még tudott, amivel jelezhetette, továbbra is egy csónakban evezünk, mindannyian tudtuk, rosta lett akkorra a csónak feneké; feneketlen bendő volt viszont a világmozgalom, gurították kifelé a pénzt, ugyanis ezt a lángot is pénz hevítette, a forradalom lángjának nem szabad elhamvadnia; engem már korábban gyakran elmarasztaltak – úgymond – vitatható nézeteim miatt, noha képtelen voltam fölfogni, ha egyszer vitathatók, hát miért nem vitatkoznak inkább velük, mintsem feddnek miattuk, ám a hatalom logikája (hm) valahogy más volt, ezek a nüanszok egyáltalán nem érdekelték, cáfolhatatlannak, méltóságteljesnek szeretett volna látszani, óriásnak, mint a béka az ökör mellett, hát a sorsa is hasonló

lett, addig fújta föl magát, mígnem szétpukkadt, a pukkadásának pedig nem a hangja volt a legjellegzetesebb, inkább a büze, amely mindmáig terjeng közöttünk, hiába fintorgunk finnyáskodva, szerencsésebb lenne kíméletlen huzatot csinálni, az majd szétozlatná; aki ebben metaforát kíván látni, lásson, valójában azonban szimpla realitás: mosdatlan hajléktalan szaga van az országnak: ilyené vált a kémiánk!

én itt és most egy *a megértés módján létező* országról beszélek, amelyet némely helyzetekben hazámként kell aposztrofálnom –

puszta, néma tájként is, amikor inkább csak végtelen fekete-fehér grafika, mivel nyomban azzá lett, amint a vonat elhagyta a lakott területeket (mert hát *visz a vonat, megyek*), a szélső házakat, amik – persze – ugyancsak hófödél alá szorultak, csupán a kerektemplom faszindelyes kupolájáról csúszott le a hó, a végeláthatatlan mezők fehérségét elvéve iramló szürke árnyak tarkították – hófúvások törésvonalai, mondhatni: az izobárok vetületei; olykor-olykor röpke narancsos fény villant a fehérségen, képzelt arcokat vetített élém: távoli barátaim – Fernando, Tecuo, Vjacseszlav és mások – kedvelt vonásait, és mintha a vonat nevüket kattozta volna – a megnevezés háríthatatlan tolakodása;

lám csak: a szavak ereje, azaz: a szó vak ereje (vaker), első hallásra nem sejt az ember semmi különbséget, de talán nincs is; olvasom a könnyedén odavetett súlyos mondatot: *politisch gesehen, ist Ungarn schwieriges Land*, ekként lehet valahogy, ám nem tudom igazán föltárni ezt a valahogyot, annyi változata kerülhet fölszínre – a vizsgálat aspektusa (a nyelvjáték) szerint, mert hát valóban nehéz ország ez bárhonnan nézvést (akár *magasról*, nehogy kihagyjak egy allúziót), nézegettem benne magamat elégszer, most éppen ebben a záporoktól szabdalt, zivataroktól tépázott időben, aminek fúgáiból önfeledt madárfütty buzog az összhangzattanba, hogy együtt fényezze föl a nyárelő jezsámenillata (nem, ez a varázslat nem irtózik a képzavartól), nekem hat évtized mélységből hozzá idézi a frissen sározott konyha levegőjét, ilyenkor szokta nagyanyám rendbe hozni az agyagpadló téli sebeit, ahogy a szorgalmas asszonyok faluszerte: tehéntrágyát, pelyvát vegyítettek a sárgafölddel, vízzel lazították, tenyerükkel mázolták el az egyenetlenre, lukacsosra töredezett fölületen, vagyis nemcsak politikailag, de emberileg közelítve is nehéz vidék ez, csoda-e, ha szántónk végében a hatalmas szomorúfűzről azt képzeltem éretlen fővel, alatta rejtőzött el Krisztus üldözői elől, ahogyan a fa eredtét a mítosz magyarázza; élő, de legalábbis lassan halódó mítoszok között éltünk, azokat bolygatták meg, roncsolták idegenből tukmált históriák, amik sehogy sem illeszkedtek egymással, mindössze a hasznos rend lepusztítását eredményezték;

keresnétek a jelet, de...

összezagyválták – például – a falu kitüntetett pontjait –

az idő központja a harangláb volt, hajnalban, délben, este kijelölte a teendőket, szabályozta a mindennapi rítust; a profán tér a kocsmá köré szerveződött, kevésbé szigorú rituálé szerint, míg a szakrális teret a templom jelölte, amit a temető vesz körül – utalva a test és a lélek elrendelt sorsára; a harangszót aztán elnyomta a traktorpöfögés, a kocsmái létet átszabta a szeszélyes sörellátás, a vallás gyanúba

keveredett, jóllehet, a többség nem vált fogékonnyá az új igékre (maradt hát régiben a *bús magyar élet*) –

számomra bonyodalmasabbá vált azáltal, hogy a főváros lett otthonom: családtól elszakítva akadozva hangolódtam a proli-létre, egyelőre ötletem sem akadt az önmegváltásra; *villeicht mit guten Lotto-Zahlen* – ahogy a költő-imitátor tanácsolja valami boldogság-bedekkerben, csak éppen akkor még nem vezették be a lottót; tébláboltam esélyeim szűkös mezsgyéjén, kerestem a magaslati pontokat, ahonnan esetleg távolabb láthatnék – térben, időben egyaránt; addigra azonban már elkészültek az egyen-szemellenzők, közülük kizárólag előre lehetett nézni, noha nem túl messzire, mivel a láthatár alján folyton görgöttűz piroslott, azon túlra semmi esetre sem, nos, ezek további allegóriák ebben a kifogásolható ízlésű allegorikus regényben (szeretném tudni, ugyan melyik regény nem allegória?), de hát mondtam, mítoszok között éltem, a váltás az allegóriákba korántsem látszott különösebben bonyodalmasnak ezen a – ismételten csak erősíteni tudom – nehéz földön;

bizony, bizony, aligha pusztán záporok, zivatarok tépázzák errefelé az időt, főként nem időnket –

a kertben fölmagzott a rebarbara, mint Sibelius *Tavaszi dal*ában a sarjadás, a kerítésbe ragadós galaj, csalán, nagy szulák fonja be magát alattomosan, ahogyan befonnak bennünket ebben a nehéz országban egyre másra a szakadatlanul záporozó eszme-hablatyok, harsány szlogenek, frissítgetett imádságok, néma himnuszok;

valaki megrágalmazhatott, mert noha semmi rosszat sem tettem, egyszer csak bíróság előtt találtam magamat, holott jó ideje fölcsereztük a diktatúrát valami zagya demokráciával (több a válság, mint a váltság: *a demokrácia csúfsága*), ekként be lehetett perelni hullagyalázás vádjával, ők úgy jelezték: kegyeletsértés miatt, mivel kinyilvánítottam véleményemet általánosságban a lumpenről, társadalmunk rákfénéjéről, hiszen az egész komancs világ a lumpenra épített, annak se istene, se hazája, az oda tartozik, ahova az érdeke szólítja, egy szerencsétlen özvegyet rám haragítottak mondván: az ő férjéről beszélem mindezt, ámbár a neve elő sem fordult, fölvonultak a felperes tanúi, virtigli komancsok vagy azok leszármazottai, jószérivel azt sem tudták, miről van szó, lökték a betanult rizsát, eszem ágában sem volt cáfolni, annyira nevetséges volt erőlködésük, a bíró szünetet rendelt el, mindenkit kitessékelt a tárgyalóteremből, engem ott tartott, majd dühtől fuldokolva állapította meg: „látja, milyen pofátlanok, milyen agresszívok még mindig?” persze, láttam, de csak annyit jegyeztem meg csöndesen: „bíró úr, kérem, ne legyen elfogult”, előbb szigorúan homlokát ráncolta, majd elnevette magát: „ezek lehetnek, ugye?” nekem pedig azonnal a fülem mélyére hatolt ez az *ezen*, annyira ismerős volt, jó négy évtizeden át szinte csak így emlegettük a hatalmon lévőket és kiszolgálóikat, ezzel a pontos közelre mutató elkülönítéssel, vagy korszerűbben és célzatosabban, idézetesebben: *elkülönözéssel*, hadd dagadjon a posztmodern kebel, még ha nem is éppen erre a használatra szánták a terminust, és – természetszerűleg – egyezett a véleményem a bíróéval, ordenáré pimaszság valóban, hogy *ezen* egyáltalán kegyeletsértést emlegetnek, mintha nem rúgtak volna föl az alatt a negyven esztendő alatt minden kegyeletet,

mintha nem sértettek volna vérig egy egész nemzetet, meg kell hagyni, vastag a bőr a képükön, magától értetődik, hogy *ezek* fekete árnyékában a bíró nem tudott kegyeletsértést rovásomra megállapítani, rájuk pedig kiszabta a perköltséget –

egy sajátos rezümé: *a kommunizmus véget ért, de senki sem folytatta le a gyászunkát... már nem a kommunizmus kísértete járja be a történelmet, hanem a kommunizmus halott kísértete járja be a történelem végét – és lehet, hogy hatékonyabban kísérti holtan, mint elevenen*, a magam fura esete erősíteni látszik Baudrillard rémképét, noha eszem ágában sincs a történelem végét vizionálni: az ember hatalmaskodási igénye ugyan mind silányabb történelmet, de mégiscsak históriát éltet;

akár figyelmeztetésképpen is fölfoghattam volna az eseményt, ha már régen nem figyeltem volna meg aktivizálódó jelenlétüket (elszemtelenedtek, mint Berija, ez a gátlástalan Lőrinc barát, hogy hozzájuk illő hasonlattal operáljak), itt vannak totális eszméikkel, hatalmi visszaéléseikkel, fölsőbbrendűségi tudatukkal, noha mellőzik már a demokrácia elől a tautologikus népi jelzőt, befurakodtak – a kontónkra – a pénz világába, de – persze – baloldaliak, a profit is, amit lefölöznek, akárha felejtették volna egykori mesterük világra szóló tanítását a tőkéről, és a lumpen maszlag olyan, mint a nyalóka vagy a vattacukor, megcsömörlik tőle, aki hosszan nyalogatja, ám újra meg újra nem áttal érte pénzt kiadni, az atya nélkül, a pásztor nélkül, a jó király nélkül maradt karám türelmetlenül várja a szemérmetlen maszlagolást, a nyalókát, a minduntalan jövőbe utalt boldogság ígéretét (legalább azt!), pedig – ismétlem – pontosan tudja, mindig ma van, a ma lerázhatatlan; örömet hittem volna, hogy tévedek, ám a bíró nyílt haragja bevádolóim ellen világossá tette, az ő székéből is, az ő sajátos szemüvegén keresztül is, fölmagasodva *ezek* láthatók, eszük ágában sincs álcázással bíbelődni, akárha mi sem történt volna fényes napjaikban, ők keresnek igazságot; végre hallgatnunk kellene az ókor latin költőjére: *rerum cognoscere causas* – tanácsolja, vagyis hogy ismerjük meg a dolgok okait, meglehet, tanácsát amiatt nem akarjuk igazán megfogadni, mivel félünk, magunkat is ott leljük az okok között, ami – fölteszem – kétes értékű eredmény, pedig megkerülhetetlennek látszik; előbb-utóbb elérkezik az ön-följelentés ideje, bár kétségtelen, számosan helyettesítették készséggel, amint a megbízást megkapták, alig várom, hogy megismerkedjem véleményeikkel; kissé megnyugodva veszem tudomásul, hogy savtalanítják az állambiztonsági aktákat (tehát az ügynöki iratokat csakúgy), mert rohamosan mennek tönkre a rossz minőségű papírok, de az új eljárás akár negyven-ötven évvel meghosszabbítja élettartamukat, és – állítólag – a tintának sem árt, ami csodásan hangzik, mégis gyanút kelt, hogy ez a tulajdonsága kiemelésre kerül, azt gondolná az ember, magától értetődik, hiszen ha ártana, akkor mi a francnak ez a hosszabbítás, mivel csupán a bosszantást hosszabbítják általa, tehát bármennyire cinkosok vagyunk, mert – ugye – végső soron azok vagyunk, elfogadjuk ezt az ál-demokratikus játékot, miszerint kegyeskednek megmutatni, mi minden után kíváncsiskodtak életünkben, belebámultak a tűzhelyemen a fazekamba, mit főzök, a poharamba, mit iszom, lajstromozták telefonálásaimat és elemezték beszélgetéseimet, követték

utazásaimat, még ha tengereket, óceánokat, földrészeket röptem is át, számon tartották szerelmeimet, kukkoltak, ha kirándultam egyik-másikkal a Mauthnerba, átvizsgálták szemetesedényeim tartalmát, belesetgettek kivilágított ablakaimon, megmotozták ruhatárban hagyott gönceimet, fölnyitották leveleimet, kotorásztak az elmémbe, belekukkantottak a seggembe, firtatták szokásaimat, stíröltek a templomban, amikor lelkem ügyeit próbáltam rendezni, skubizták, sasolták, figyelték, szemmel tartották minden pillanatomat, individualista kitévelygéseimet a karám közösségéből, súlytalan emberek telepedtek súlyos ügyekre, akik még csak álcázni sem próbálták, *hol zsarnokság van, ott zsarnokság van*, éppenhogy tőlük győződhettem meg róla leghitelesebben, talán mert rettegtek, beleköphettek a levesükbe, pedig attól a levestől még a köpésem is undorodott;

szerelmemmel, aki hetente egyszer kora délelőttöként fölkeresett akkori otthonomban, bögyösen kopogott végig a körfolyosón kíváncsi banyák szeme láttára, egy este beültünk a moziba, elbűvölve néztük a filmet, hallgattuk a fölcsendülő Chopint, a zabolátlan ifjút bámultuk, aki megannyi háborúskodás után nem tud mit kezdeni a békével, holott vágyik rá, szeretné már lezárni, de nem lehet kilépni a kényszerek világából, ahonnet kizárólag a halál képes kiragadni, és végül persze hogy csattanak a lövések, persze hogy kivérzik a tiszta vágyakozás, persze hogy a legnemesebb kerül a szemétdombra a történelem összecsapódó függőnye mögött, és hazafelé együtt dúdolgattuk az imént hallott nótát: *czerwone małki na Monte Cassino*, a vörös pipacsok tisztelgő melankóliáját, és magunk is megteltünk a *melaszszal*, elsötétült a lelkünk, mint a legsűrűbb éjfél, még csak édes sem volt, mint az a melasz, amivel a háború utáni nyomorúságban cukroztunk, mégis, mennyire különös volt, ahogy a *mélosz* és a *mélasz* összecsúszott ebben a homályos dalban, valamint kettőnk ragaszkodásában egymáshoz, az ösztönös védekezésben, ami egyúttal önvédelem volt: ráéreztünk a rontásra, világunk gyors elhomályosulására, amiről csak most, csupán utólag, mindössze tétovázva motyog egy *még éretlen aggastyán*, aki mind kisebb lendülettel integet a múltnak, ámbár sosem lesz a jelen pojácája –

nenn mich nicht „Alter”, bitte!

talán el tudom intézni, hogy a vesszőzés végérvényesen lekerüljön a programról! biztos, ami biztos, iszom egy nyelet törkölyt, *ch'i pürga l' sanc*, tisztítja a vért – állítják a grappa (bergamasc) honában;

HELYREIGAZÍTÁS

2014/12 számunkban egy félreértésből adódóan Pásztor Béla neve alatt jelentek meg a Csonka szonettek. A versek szerzője Prágai Tamás.

Az érintettek szíves elnézését kérjük.

(Szerk.)